

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Tradice výroby dřevěných hraček na Hlinecku

Bakalářská práce

Autor: Lucie Vtípilová
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Vtípilová

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název závěrečné práce: **Tradice výroby dřevěných hraček na Hlinecku**

Název závěrečné práce AJ: History of Wooden Toys Production in the Hlinec Area

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

BP se bude zabývat historií výroby dřevěných hraček na Hlinecku, vznik krounských hraček, výrobci, ceny, odbyt, obnovení výroby po roce 1957, způsob výroby, druhy, zhotovení, inventář muzea, doplňování sbírek se zaměřením na dokumentaci, kulturně výchovná činnost, soutěže, expozice, zřízení samostatné expozice hraček
Metody zpracování: Průzkum archivních materiálů, studium odborné literatury, spolupráce se současnými výrobci
Literatura nebo archivní fondy: K. V. Adámek: Lid na Hlinecku, hračky II. – popis hraček, K.V. Adámek: Na Lidnici – Čechy díl XIII. Východní Čechy, K.V. Adámek: Sborník okresu Hlineckého, Archivní materiály výzkumu týkající se výroby hraček v Muzeu Hlinska 1973, Herák, E.: Československé lidové hračky, Václav Hrdlička: Dřevěné lidové hračky z Hlinecka, Sbírkový materiál muzea v Chrudimi, Johnová Helena: Lidové Hračky – Umění a řemesla 1965, Johnová Helena –Horácké lidové hračky, Melniková - Papoušková Naděžda: Lidové hračky 1948, Pavel Papáček: Josef Papaček ak. malíř, Vlastivědný slovník východočeský sv. 3, Přírůstková kniha a evidence II. stupně muzejní evidence Vlastivědného muzea a galerie Hlinsko v Čechách, kroniky obcí s tradicí výroby hraček (Krouna, Dědová, Pustá kamenice atd.)

Garantující pracoviště: Historický ústav, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. et Mgr. Oldřich Vaňura

Datum zadání závěrečné práce: 26. 11. 2013

Datum odevzdání závěrečné práce: 04. 05. 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne: 04. 05. 2016

Podpis autora

Anotace

VTÍPILOVÁ, LUCIE. *Tradice výroby dřevěných hraček na Hlinecku*. Hradec Králové: Philosophical Hradec Králové: Filozofická Fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce

Tato bakalářská práce je věnována tradici výroby dřevěných hraček na Hlinecku. Popisuje okolnosti vzniku tradice, je věnována místům, kde se hračky vyráběly a vyrábějí. Popisuje výrobu hraček v minulosti i v současnosti. Některým již nežijícím, ale i současným výrobcům jsou věnovány medailony. Součástí je také popis rukopisu Karla Václava Adámka, Lid na Hlinecku II – Rukopis, který autor vytvořil, ale nikdy nevydal. Jelikož se jedná o cenný zdroj informací o dřevěných hračkách z Hlinecka, je mu věnována celá kapitola. Závěrečná část práce patří zastoupení dřevěných hraček z Hlinecka v zařízeních muzejního typu a jejich prezentaci na jarmarcích, workshopech, výstavách a ve filmu.

Klíčová slova: Dřevěné hračky, Hlinecko, výroba, výrobci, K. V. Adámek, hračky ve sbírkách, prezentace hraček

Annotation

VTÍPILOVÁ, LUCIE. *History of wooden toys production in the Hlinec area*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2016, 87 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is dedicated to a tradition of wooden toys production in the region of Hlinsko. It describes circumstances of its establishment, and places, where toys were made in the past, and are made today. It also describes making of toys in the past and today. Short introductions of some of the toys manufacturers, both deceased and present ones, are included as well. This thesis also contains a description of manuscript of Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II - Rukopis* (People of region of Hlinsko II - Manuscript), which the author wrote but never published, as it is a valuable source of information about wooden toys from Hlinsko in museum-type facilities and their presentation at the markets, workshops, expositions and in the motion pictures.

Keywords: wooden toys, Hlinecko, production, manufacturers, K. V. Adámek, toys in collections, presentation of toys

Poděkování

V úvodu této práce bych chtěla poděkovat vedoucímu práce PhDr. Vlastimilovi Havlíkovi, Ph.D za cenné rady a pomoc při zpracování bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat zaměstnancům Městského muzea a galerie v Hlinsku, hlavně paní ředitelce Janě Vaškové za ochotu při půjčování pramenů a za cenné rady a pomoc při vyhledávaných informací v pramenech. Dále bych chtěla poděkovat kronikářce obce Krouna Haně Moravcové. Chtěla bych moc poděkovat i všem výrobcům hraček za jejich trpělivost a ochotu zprostředkovat informace o výrobě hraček.

ČSN ISO 7144 Dokumentace – Formální úprava disertací a podobných dokumentů

ČSN ISO 214 Dokumentace – Abstrakty pro publikace a dokumentaci

ČSN ISO 690 Dokumentace – Bibliografické citace

ČSN ISO 690-2 Informace a dokumentace – Bibliografická citace – Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části

ČSN 01 6910 Úprava dokumentů zpracovaných textovými procesory

ČSN 01 0166 Nakladatelská (vydavatelská) úprava knih a některých dalších druhů neperiodických publikací

ČSN ISO 2145 Dokumentace – Číslování oddílů a pododdílů psaných dokumentů

ČSN ISO 31-0 Veličiny a jednotky

ČSN 01 3180 Technické výkresy – Kreslení diagramů

ČSN 01 1300 Zákonné měrové jednotky – Soustava jednotek SI

ČSN ISO 4 Informace a dokumentace – pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů

ČSN ISO 9 Informace a dokumentace - Transliterace cyrilice do latinky - slovanské a neslovanské jazyky

ISO 233 Transliterace
arabských písmen ISO 259
Transliterace hebrejských
písmen ISO 843/R
Transliterace řeckých
písmen

ČSN ISO 832 Informace a dokumentace - Bibliografický popis a citace - Pravidla zkracování bibliografických termínů

ČSN ISO 2108 Informace a dokumentace - Mezinárodní standardní číslování knih

ČSN ISO 3297 Informace a dokumentace - Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN)

Obsah

Úvod.....	9
1. Hodnocení použité literatury a pramenů	14
1.1 Hodnocení použité literatury.....	14
1.2 Hodnocení použitých pramenů	17
2. Z historie výroby dřevěných hraček na Hlinecku.....	18
2.1 Vymezení pojmu Hlinecko	19
2.2 Krouna a její správní začlenění	20
2.3 Hlinecko dnes.....	21
2.4 Výroba hraček na Hlinecku.....	23
2.5 Výroba hraček v Krouně	24
2.5.1 Prodejní podmínky Petra Sahuly	26
2.5.2 Obchodní podmínky Jana Sodomky	27
2.5.3 Obchodní podmínky Karla Nekvindy.....	28
2.6 Výroba hraček v Dědové.....	30
2.7 Výroba hraček v Otradově	31
2.8 Výroba hraček v Herálci, Kladně a ve Svratce	31
3. Výrobci hraček	33
3.1 Dřívější výrobci hraček	33
3.2 Současní výrobci hraček	36
3.2.1 Rodina Bukáčkových.....	36
3.3 František Bukáček.....	36
3.4 Zdeněk Bukáček starší	36
3.5 Zdeněk Bukáček mladší	37
3.6 Vlastimil Škroch.....	38
3.7 Karel Makovský	40
3.8 Pavel Ondra.....	40
3.9 František Sádovský	41
3.10 Alois Doležal.....	43
4. Karel Václav Adámek a dřevěné lidové hračky na Hlinecku.....	47
4.1 Karel Václav Adámek	47
4.2 Lid na Hlinecku II. – Rukopis.....	48
4.3 Možnosti využití rukopisu.....	59
4.4 Karlem Václavem Adámekem popsané hračky a jejich zastoupení ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko.....	60
4.5 Hračky figurativní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko.....	60
4.6 Hračky ostatní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko.....	61

4.7	Hračky jako výbava a nábytek ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko.....	62
5.	Barvy a materiály	63
5.1	Materiál používaný při výrobě dřevěných hraček na Hlinecku a technologie výroby	63
5.2	Materiál	63
5.3	Vlastnosti používaného dřeva současných hračkářů na Hlinecku	65
5.4	Postup práce - hračkářské techniky.....	66
5.5	Postup výroby hraček vyráběných na soustruhu.....	66
5.6	Postup výroby štípaných hraček.....	68
5.7	Barvy a barvení	70
5.8	Pracovní prostředí	72
6.	Hračky ve sbírkách a expozicích.....	73
6.1	Muzeum a galerie Hlinsko	73
6.2	Regionální muzeum v Chrudimi	76
6.3	Východočeské muzeum v Pardubicích	77
6.4	Městské muzeum ve Skutči.....	78
6.5	Soubor lidových staveb Vysočina – Veselý kopec	78
6.6	Soubor lidových staveb Vysočina – Betlém, Hlinsko.....	79
6.7	Expozice „Příběh dřevěné panenky“ v městské památkové rezervaci Betlém	80
7.	Prezentace hraček na jarmarcích, workshopech, výstavách, ve filmu	81
7.1	Jarmarky, workshopy, výstavy.....	81
7.2	Hračky z Hlinecka ve filmu	83
7.3	Na okraj současné prezentace hraček z Hlinecka	83
	Závěr.....	85
	Seznam pramenů a literatury	88
	Přílohy.....	I
	A. Mapy a schémata.....	I
	B. Fotografie hračkářů při práci.....	XIII
	C. Některé hračky hračkářů, kteří dnes již nepůsobí:	XVII
	D. Některé hračky současných hračkářů.....	XVIII
	E. Hračky ve sbírkách.....	XXI
	F. Hračky v expozicích	XL
	G. Hračky v práci K. V. Adámka Lid na Hlinecku II. – Rukopis, srovnání se sbírkovými předměty Muzea a galerie v Hlinsku	L

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je *Tradice výroby dřevěných hraček na Hlinecku*. Domnívám se, že se mi v ní podařilo zpracovat dané téma poprvé souhrnně. Práce je založena především na studiu odborné literatury. Dále pak na průzkumu sbírek hraček, hlavně v Městském muzeu a galerii v Hlinsku, na rozhovorech se současnými výrobci hraček, na studiu kronik obcí, v nichž se hračky vyráběly a vyrábějí, na studiu v muzejních archivech a studiu ve Státním okresním archivu Chrudim. Pro moji práci byl tento archiv velmi užitečný. Zde jsem načerpala informace z kronik. Při tvorbě práce jsem věnovala hodně času nejenom heuristice, ale i srovnávání, komparaci získaných údajů a informací, a to z literatury a z několika druhů pramenů. Základní metodou, kterou ve své bakalářské práci využívám, je analýza odborné literatury a pramenů a syntéza získaných poznatků. Text práce jsem doplnila též o poznatky získané prostřednictvím orální historie, o informace z rozhovorů s výrobcí hraček.

Na Hlinecku byly vyráběny dva typy hraček. Soustružené a vyřezávané. Oba typy byly vyráběny v okolí města Hlinska. Práce zahrnuje historický přehled, jak a kdy pravděpodobně výroba hraček vznikla, jakým způsobem se vyvíjela a kam dospěla. Středisky výroby dřevěných hraček jsou v České republice Hlinecko a Nepomucko. Tato území mají z hlediska přírodních podmínek i podnebí mnoho společného. Prostředí Hlinecka, čili Českomoravská vysočina, a území kolem Skašova u Nepomuku na Klatovsku, kde se pomalu blížíme k Šumavě, patří k těm drsnějším, co se týká životních podmínek. Je zde poměrně chladné podnebí. Určitě mnohem chladnější a méně úrodné než tomu je třeba například v nížinách. Tradice výroby hraček sahá na Hlinecku do konce 19. století. Svoji výtvarnou úroveň sice nedosahují až takové výše, že by se daly nazvat naprostými unikáty, přesto se bez nadsázky dá říci, že jsou to doklady pro Hlinecko specifické výroby.

Dále mají ještě stále výrobce. Dokonce výrobce, kteří nadále vyrábí hračky dle tradičních vzorů, a proto hlinecké hračky neupadají v zapomnění. Jako příklad významu hraček na Hlinecku uvedu, že například v Krouně, ve které stále hračky vyrábí pan Zdeněk Bukáček, se uvažovalo o zřízení muzea hraček. Pro obec, která čítá asi tisíc obyvatel, byl dokonce i vypracován plán stavby muzea. Muzeum hraček mělo v Krouně stát na pozemku nedaleko Obecního úřadu v Krouně. Exponáty, které měly naplnit toto nově vzniklé muzeum, měly být ze sbírky pana Františka Kyncla, významného sběratele

hraček, který měl ve své sbírce mimořádné množství hraček. Nakonec z původního plánu zřízení muzea hraček v obci Krouna sešlo a hračky byly prodány Muzeu a galerii v Hlinsku. Kynclova sbírka hraček je stále ve zpracování. Evidence zabere pracovním muzea nejméně dva roky. V době, kdy jsem tuto práci psala, proto nebylo možné sbírku probádat. Nicméně hračky jsou jedním z neoficiálních symbolů obce a jsou také velmi důležité pro celkovou identitu oblasti Hlinecka. Na Hlinecku jim je věnovaná velká pozornost. V městské památkové rezervaci Betlém, v městě Hlinsku, jim je věnována expozice v jednom z objektů. Nesmíme také zapomínat na to, komu jsou především hračky určeny. Ano, dětem. Ty, jakožto budoucí generace, budou, doufám, nositeli informací o tom, že hračky zde byly vyráběny, jakou měly podobu. V úvodu své práce bych chtěla připomenout i osobnost sběratele, odborného spisovatele, vlastivědného pracovníka Karla Václava Adámka (1868–1944). Jeho osobnosti věnuji pozornost v kapitole čtvrté, K. V. Adámkovi vděčí Hlinecko za to, že historie, zvyky a vše, co je charakteristické pro tuto oblast, neupadne v zapomnění.

První kapitolou je *Hodnocení použité literatury a pramenů*. Tato kapitola informuje o užitečnosti různých zdrojů, které mi byly nápomocny při práci na bakalářské práci. Dělí se na dvě podkapitoly a to: *Hodnocení použité literatury a Hodnocení použitých pramenů*.

Ve druhé kapitole popisují historii dřevěných hraček na Hlinecku. Tato kapitola je vedena pod názvem *Z historie výroby dřevěných hraček na Hlinecku*. Jedná se o kapitolu, v níž se věnují vymezení zeměpisného pojmu Hlinecko, správnímu začlenění Krouny a dalších obcí v regionu Hlinecko v minulosti až po současnost.

Jednou z podkapitol kapitoly *Z historie výroby dřevěných hraček na Hlinecku* je podkapitola s názvem *Výroba hraček v Krouně*. Hned na začátku této kapitoly se věnují datování, které je uvedeno v kronice obce Krouna. Obsah této kroniky mám zprostředkovaný skrze práci paní Jaroslavy Zlevorové *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*. Dále pokračují popisem historie výroby krounské hračky. Zmiňují se i o výrobcích hraček, kteří zde v minulosti působili. K tomu uvádím obchodní a prodejní podmínky, které jsou čerpány opět z díla paní Jaroslavy Zlevorové. Jedná se o dva výrobce a jednoho překupníka hraček: Petra Sahulu, Jana Sodomku a Karla Nekvindu. Z uvedených podmínek se dozvídáme, jaká byla prodejní cena takové hračky a jaké druhy hraček se v té době vyráběly. Dále je v podkapitole popsáno, jak výroba pokračovala v dalších generacích.

Objevuje se nám jméno František Bukáček, jehož potomek do dnešních dob vyrábí tradiční dřevěné lidové hračky. Zmíněni jsou i další hračkáři, kteří se sice dnes výrobou hraček nezabývají, ale věnovali se jí do nedávna, tj. asi do 90. let 20. století.

Další podkapitolou je *Výroba hraček v Dědové*. Na začátku této kapitoly se věnuji otázce: Proč byla výroba dřevěných hraček v Dědové? Jak vznikla? Jako výrobce, který působil v této obci, uvádím pana Václava Hubáčka, který se posléze stal překupníkem a obchodníkem s hračkami. K tématu mi byla velmi nápomocna kniha Emanuela Hercíka *Československé lidové hračky*. Pro podkapitolu jsem využila i informace z *Pamětní knihy obce Dědové*. Jedná se pouze o útržkovité informace.

Další podkapitolou *Historie výroby dřevěných hraček na Hlinecku* je podkapitola s názvem *Výroba hraček v Otradově*. Pro zpracování historie výroby dřevěných hraček v této obci jsem čerpala rovněž z knihy Emanuela Hercíka *Československé lidové hračky* a také z rozhovoru s Pavlem Ondrou, který mě upozornil na výrobce hraček pana Františka Pokorného. O výrobě hraček v ostatních vesnicích či lokalitách je velmi málo informací, proto je zde neuvádím.

Třetí kapitola nese název *Výrobci hraček*. Tato kapitola má dvě podkapitoly s názvy *Dřívější výrobci hraček* a *Současní výrobci hraček*. Podkapitolu *Současní výrobci hraček* jsem zpracovala hlavně na základě rozhovorů s příslušnými výrobci. Asi nejvýznamnější osobností z řad hračkářů, kteří dodnes vyrábějí hračky, je pan Zdeněk Bukáček mladší. Je představitelem již třetí generace rodiny hračkářů, kteří se výrazně zasloužili o to, aby toto řemeslo neupadlo v zapomnění. Této podkapitole tedy náleží oddíly: *František Bukáček, Zdeněk Bukáček st., Zdeněk Bukáček ml., Vlastimil Škroch, Karel Makovský, Pavel Ondra, František Sádovský, Alois Doležal*.

Čtvrtá kapitola nese název *Karel Václav Adámek a dřevěné hračky na Hlinecku*. Podkapitola *Karel Václav Adámek* je věnována Adámkově medailonu. Podkapitola *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* je věnována Adámkově rukopisu, výjimečnému zdroji studia výroby hraček na Hlinecku. *Možnosti využití rukopisu* je další, třetí podkapitolou čtvrté kapitoly. Jedná se o návrh, jakým způsobem může autorova práce *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* posloužit. K jakému účelu se hodí?

Další podkapitola nese název *K. V. Adámkem popsané hračky a jejich zastoupení ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko*. Byla zpracována na základě práce *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* a fotodokumentace. Hračky jsou rozděleny do tří skupin podle svého charakteru. První skupinou jsou hračky figurativní.

Přesný název oddílu je *Hračky figurativní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko*. Oddíl je věnován popisu hraček, jako jsou např. miminko, kolébky s děťátko, jezdec, holub nebo veverka. Tyto hračky jsou stručně popsány a pro úplnost jsou dokumentovány reprodukcemi fotografií v příloze. Následuje oddíl *Hračky ostatní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko*. Jsou do něho zahrnuty např. bambitka, hmoždírek, housle, klarinet, košíčky a mlýnky. Stejně jako u předchozích dvou oddílů je zde uveden odkaz na příslušné fotografie v příloze. Posledním oddílem jsou *Hračky jako výbava a nábytek ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko*. Zahrnuje hračky, jako jsou např. kolébka, postele. Ke všem těmto hračkám je přiložen odkaz na příslušné fotografie v příloze.

Pátou kapitolou jsou *Materiály a barvy*. Po vstupní podkapitole *Materiál používaný při výrobě dřevěných hraček na Hlinecku a technologie výroby* následuje podkapitola s názvem *Materiál*. Odpovídá na takové otázky, jako je například: Jaké dřevo bylo používáno při výrobě dřevěné lidové hračky z Hlinecka? Jak souvisí výběr dřeva, ze kterého je hračka zhotovena, s přírodními podmínkami v lokalitě Hlinecka? Dalšími podkapitolami jsou *Vlastnosti dřeva používaného současnými hračkáři a Postup práce – hračkářské techniky*. Zahrnuje pravděpodobně všechny techniky, které se na území Hlinecka používaly. Dva následující oddíly charakterizují jednotlivé techniky: *Postup výroby hraček vyráběných na soustruhu* a *Postup výroby štípaných hraček*. Další podkapitolou jsou *Barvy a barvení*. Tato podkapitola odpovídá na otázku: Jaké barvy se používaly pro zdobení hraček? Jaké barvy se používají nyní? Z čeho hračkáři získávali barvy, z jakých surovin se vyráběly? Kdo barvil? Poslední podkapitolou této kapitoly je *Pracovní prostředí*. Ta odpovídá na otázku: V jakém prostředí a za jakých podmínek hračky vznikaly?

Šestá kapitola nese název *Hračky ve sbírkách a expozicích*. Jedná se o kapitolu, která pojednává o zastoupení dřevěných lidových hraček z Hlinecka v zařízeních muzejního typu, o tom, v expozicích kterých z nich se s nimi můžeme setkat. V první podkapitole se věnují prezentaci hraček v expozici Městského muzea a galerie Hlinsko, její současné podobě. Další tři podkapitoly jsou věnovány prezentaci lidové hračky v muzeích v Chrudimi, v Pardubicích a ve Skutči. Další podkapitoly jsou věnovány prezentaci hraček v Souboru lidových staveb Vysočina na Veselém kopci a v městské památkové rezervaci Betlém v Hlinsku. Součástí šesté podkapitoly je oddíl *Expozice Příběh dřevěné panenky* v městské památkové rezervaci Betlém.

Sedmá kapitola nese název *Prezentace hraček na jarmarcích, workshopech, výstavách a ve filmu*.

Při studiu historie výroby dřevěných lidových hraček na Hlinecku si nakonec položíme i otázku, jakou má výroba takových hraček smysl v dnešní postmoderní době. Zda má vůbec budoucnost, nebo zda zanikne jako spousta dalších projevů lidové kultury. S tím souvisejí otázky, zda se dá něco změnit, na její dosavadní prezentaci.

1. Hodnocení použité literatury a pramenů

1.1 Hodnocení použité literatury

V první kapitole bych se chtěla zmínit o literatuře, která byla pro mou práci zásadní a přínosná. Literaturu jsem sháněla ve veřejných knihovnách, popřípadě v muzejních knihovnách. Časově bych tyto podklady zařadila do období od 90. let 19. století, kdy nejstarší je práce Karla Václava Adámka *Sborník okresu Hlineckého* vydaná v roce 1897. Nejmladší práce jsou z prvního desetiletí 21. století, z nichž nejmladší je kniha vydaná v roce 2014. Jmenuje se *Nekonečný svět české hračky* a napsal ji kolektiv autorů v čele s Václavem Šplíchalem, Marií Otavovou a dalšími.

Po zhodnocení významu a přínosu literatury by se dalo vyzdvihnout asi dvanáct titulů, které ve větší míře pojednávají o tom, co je tématem této bakalářské práce. Nejstarší publikací, jak bylo výše uvedeno, je práce *Sborník okresu Hlineckého*. Tato kniha popisuje především prostředí, ve kterém hračky vznikaly a jejím hlavním cílem je vylíčit „...veškeré důležité dostupné zprávy dějepisné, místopisné, statistické a národohospodářské, z nichž by mohl čtoucí se poučiti o poměrech okresu od dávna až do nynějška...“¹, jak poznamenal sám autor v úvodu na začátku knihy. Pro tuto bakalářskou práci byla nejdůležitější část, kde je vymezení správy v okrese Hlineckém, tedy kapitola *Půda*. Dále pak kapitola *Průmysl, doprava, obchod*.

Jedny z nejpřínosnějších jsou práce autorky Naděždy Filaretovny Melníkové – Papouškové, která napsala celkem tři zajímavé práce. Chronologicky první její prací je *Putování za lidovým uměním*, která byla vydána v roce 1941. Zde se setkáváme s daleko konkrétnějším přehledem o hračkách, než tomu bylo v předchozí práci Karla Václava Adámka. Seznamuje čtenáře s lokalitami, kde se hračky vyráběly, popisuje podoby hraček z těchto regionů, způsoby zdobení těchto hraček a ukazuje rozdíly v kolorování hraček v jednotlivých střediscích. Nalezneme zde i pár fotografií a kresbu, které společně znázorňují hračky z Hlinecka, lépe řečeno z Krouny, autorka se totiž hlavně zabývá výrobou v obci Krouna.

Další autorčinou prací je *Československé lidové výtvarnictví*, byla vydána v roce 1948. V této knize se autorka zabývá významem umění, konkrétně lidovým

¹ Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Hlinsko 1897, s. 5.

uměním. Několikrát nalezneme srovnávání umění vysokého a lidového, popisuje, jak se od sebe liší. Přínosem je i konstatování, co vlastně lidové umění je, jaké má vlastnosti v jednotlivých uměleckých odvětvích. Konkrétně hračkám věnuje pozornost v oblasti jejich výzdoby, materiálu, z něhož jsou vytvořeny, věnuje se tedy skutečnostem, které souvisí s prostředím, ve kterém byly hračky vytvářeny. Jsou tu určitá srovnání hračky jako projevu lidového umění a umění vysokého, datace počátků výroby v Čechách, vymezení lokalit, kde se lidová hračka vyráběla. Zásadní odlišností od jiných autorčiných děl je, že si autorka hned na začátku pojednání o lidových hračkách vytyčila dvě skupiny, hliněné, vyráběné na Moravě, a dřevěné, vyráběné především v Čechách.

Poslední, třetí práce autorky nese název *Lidové hračky*. Byla vydaná v roce 1948. V této knize se asi nejbližší setkáváme se základními rozdíly mezi hračkami z oblasti Skašova a Krouny. Práce Emanuela Hercíka *Československé lidové hračky* je přínosnou publikací, bez které by tato bakalářská práce patrně nevznikla. Tato kniha byla vydána v roce 1951 a zahrnuje celkovou historii hraček od pravěku až po novověk. Seznamuje podrobně se středisky výroby hraček, velkým přínosem je popis konkrétních hraček a jejich vyobrazení v druhé polovině práce.

Práce Heleny Johnové *Horácké lidové hračky* z roku 1973 a další vydání z roku 1978 nás seznamuje s historií výroby hraček na Hlinecku. V knize je toto přiřčeno pod Horácko, jak už napovídá název.² Dobře je tu shrnut vývoj a pravděpodobný vznik hračky na Hlinecku. Věnuje se také přírodním podmínkám a okolnostem, které napomohly tomu, že se Hlinecko stalo jednou z lokalit, kde se hračky vyrábí. Text doplňují i fotografie nejstaršího zástupce rodu Bukáčků, coby výrobce v Krouně, Františka Bukáčka. Dalším je titul *Dřevěné hračky z Hlinecka: sbírky okresního muzea v Chrudimi* od autora Václava Hrníčka z roku 1979.

Jedná se o katalog kolekce dřevěných lidových hraček z Hlinecka, uložených v Okresním muzeu v Chrudimi. Katalog popisuje hračky ve sbírce jen v základních údajích, ukazuje: „...*přednost tvarových a dekorativních zvláštností.*“³ Stručně popisuje

² Horácko a přehled o jeho území. Viz Obrazová příloha, zdroj této přílohy z publikace: Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Věcná část A – N, svazek 2.*, Praha 2007, bez číslování na úvodu.

³ Václav HRNÍČKO, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka: sbírky okresního muzea v Chrudimi*, Chrudim 1979, s. 5.

vývoj a historii výroby dřevěných hraček, dodává informace o charakteru jednotlivých muzejních sbírkových předmětů a nakonec jsou zde přiložené i fotografie.

Zajímavou a neméně významnou prací je *Rukověť sběratele hraček* od autorů Zdeňka Knápka a Daniela Titěry, vydaná v roce 2002. Tato kniha stručně rozděluje hračky dle času, druhu a podle dalších kritérií. Shrnuje celkový vývoj hraček od pravěku až po rok 1989. Stručně charakterizuje jednotlivé firmy a výrobce, kteří se zabývali výrobou hračky, a to jakékoliv, bez rozdílu materiálu, určení či druhu. Navíc jsou zde velice praktické informace a kontakty na jednotlivé výrobce hraček.

Asi nejdůležitější publikací pro tuto bakalářskou práci je publikace *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, víze*, z edice *Zlaté ruce svazek 1*. od Václava Šplíchala a Marie Otavové vydaná v roce 2007. Svým obsahem předčí i práci *Nekonečný svět české hračky* od stejných autorů. Poskytuje opravdu velmi dobrý celkový přehled dobře zpracovaných informací o historii a vývoji hračky, poskytuje popis procesu barvení, soustružení a popis dalších technik výroby. Zahrnuje v sobě i medailony autorů a charakterizuje jejich tvorbu.

Pro vymezení pojmu Hlinecko a částečné vylíčení historie obce Krouna je velmi přínosná práce Marceli Nekvindové *Krouna 1349–1999* vydaná v roce 1999 a publikace *Krouna 1349–2009*, vydaná v roce 2009. Publikace jsou téměř totožné, jen mladší je obsáhlejší. Tato práce shrnuje historii obce. Pro moji práci byla velmi užitečná, hlavně v části vývoje správy obce. Obsahuje i informace o významných osobnostech této obce, takže se hodí i pro část věnovanou např. Zdeňkovi Bukáčkovi ml., coby výrobci dřevěných hraček na Hlinecku.

Publikace *Lidová kultura v obrazech*, vydána Etnologickým ústavem AV ČR v roce 2009, je velmi dobrá hlavně pro objasnění pojmů týkajících se lidové kultury. Je zde zahrnuta i kapitola s názvem *Devatero řemesel desátá bída*, v níž je stručně charakterizována výroba hraček v Čechách.

Nejnovější publikací, která byla opravdu velmi přínosná pro tuto bakalářskou práci, je publikace s názvem *Nekonečný svět české hračky* od Václava Šplíchala, Marie Otavové a Miroslavy Pecháčkové. Publikace je zaměřena na historický vývoj hračky, dělení hraček podle určitých hledisek a kritérií, zaměřuje se na centra výroby hraček a charakterizuje je. Velmi dobré jsou mapky, na kterých je vyznačena poloha

oblastí výroby hraček v rámci České republiky. Jsou zde charakterizováni výrobci a také školy a sdružení hračkářů. Také zahrnuje prezentaci hračky, a to v rámci expozic, výstav a při jiných příležitostech.

1.2 Hodnocení použitých pramenů

Pamětní kniha obce Dědová je psána teprve od roku 1924, tedy od doby, kdy už hračkářství začalo být na ústupu. Hned během kratičkého úvodu kronikář Josef Svoboda zmiňuje, že kronika se počala psát díky pobídce Josefa Nekvindy. Samotná kronika líčí tedy události po roce 1924. Ale kronikář Josef Svoboda pokládal za vhodné uvést ve známost i významné události z minulosti, alespoň to zmiňuje v kratičkém úvodu na straně 3.⁴

Dále velmi přínosnou se ukázala práce dnes již bývalé pracovnice Muzea a galerie v Hlinsku Jaroslavy Zlevorové. Práce má název *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka* (1991) a poskytuje informace z kroniky obce Krouna a okolních vesnic. Velmi dobře charakterizuje např. Ekonomické parametry výroby, zahrnuje ceníky hraček od jednotlivých výrobců, historii a vývoj hraček. Hračky stručně popisuje a snaží se popsat i příslušný pracovní postup. Tato práce byla společně s již zmíněnou publikací *Poselství dřeva* skutečně jakýmsi základním kamenem této bakalářské práce.

Do třetice těch nejpřínosnějších pramenů je třeba uvést pramen s názvem *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*, který je dílem Karla Václava Adámka. V části Hračky se věnuje výhradně popisu jednotlivých druhů hraček. Tato práce je natolik přínosná, že popis tohoto rukopisu v podstatě naplnil obsah čtvrté kapitoly mé bakalářské práce.

Podstatnou část bakalářské práce jsem vytvořila na základě rozhovorů s výrobcí hraček. Ne všichni jsou výrobci tradičních dřevěných lidových hraček z Hlinecka. Někteří svoji výrobu rozšířili o jiné typy hraček, než jsou tradiční vzory z Hlinecka, ale stále vyrábí hračky dřevěné, a tak výroba hraček a tradice výroby nezaniká. V práci je pojednáno též o hračkách ve sbírkách muzeí. Převážně o hračkách Muzea a Regionálního muzea v Chrudimi. Dále o hračkách Městském muzea ve Skutči, Východočeském muzeu v Pardubicích a Souboru lidových staveb Vysočina.

⁴ Pamětní kniha obce Dědová, 1924–2014, Obecní úřad Dědová, 1924, s. 3.

2. Z historie výroby dřevěných hraček na Hlinecku

Jako ostatně vše, co známe a vnímáme, má i dřevěná lidová hračka svůj vývoj a historii. Dříve než se dostaneme ke konkrétnímu vývoji hračky na Hlinecku, shrňme si pár okolností, které předcházely tomu, než se výroba hračky objevila právě na Hlinecku. V jiných zemích se výroba hraček objevuje již kolem 18. století. Podle Heleny Johnové v publikaci *Horácké lidové hračky* se hračky objevují v „...jižním Německu, v Tyrolsku, v Sasku.“⁵ Autorka Lydia Darbyshire se zmiňuje v publikaci *Encyklopedie sběratele hračky* o těchto centrech také, ale výrobu datuje ještě dříve: „V 17. a 18. století byla dřevořezba nejvíce rozšířená v Grödnertalu v rakouském Tyrolsku, v Bavorsku a Durynsku v Německu.“⁶ Jak autorka dodává, byla tato výroba prováděná v odlehlé části země, a tak trvalo ještě velmi dlouho, než se tamní výrobci dokázali spojit s okolním světem. O výrobě v Německu svědčí i *Československá vlastivěda díl III. Lidová kultura* od Josefa Macka: „Klasickou zemí dřevěné hračky vyráběné jako zboží je Německo, zejména okolí Berchtesgadenu a Oberammergau v Bavorsku a Sonnebergu v Durynsku, pak Rakousko (Viertelthal) a Tyroly (Gröden).“⁷ „Koncem 18. století v době úpadku saského krušnohorského hornictví, začala saská správa zavádět domácí výrobu hraček i do těchto oblastí, kde hlavními středisky se staly Seiffen, Obernhau a Grünheinichen. Pravděpodobně v souvislosti s těmito středisky se počalo rozvíjet i české hračkářství od dvacátých až třicátých let 19. století...“⁸

Nakonec se tato řemeslná činnost dostala i na území českých zemí⁹. „Hotové panenky prodávali podobní obchodníci, kteří za svým obchodem cestovali po celé zemi i po okolních zemích. Jezdili pro panenky až do Čech nebo Saska, čímž podporovali zahraniční obchod a průmysl.“¹⁰ Tak se pravděpodobně tyto hračky, přesněji schopnost vyrobit hračku, dostala až do českých zemí.

⁵ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁶ Lydia DARBYSHIRE, *Encyklopedie sběratele hračky a panenky*, Praha 1999, s. 24.

⁷ Josef MACEK a kol., *Československá vlastivěda díl III: Lidová kultura: hmotná a duchovní kultura českého a slovenského lidu*, Praha 1968, s. 67.

⁸ *Tamtéž*, s. 67.

⁹ Zhruba do první poloviny 19. století. Hlavní výrobní centra pak pokračovala s výrobou zhruba od poloviny 19. století (Klatovsko), poslední čtvrtiny 19. století (Hlinecko). Datace je orientační, přesné datace v pramenech a literatuře nejsou. Podle Heleny JOHNOVÉ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, je záležitost domácí středoevropské výroby hraček záležitost až přelomu 19. a 20. století.

¹⁰ Lydia DARBYSHIRE, *Encyklopedie sběratele hračky a panenky*, Praha 1999, s. 25.

Center výroby u nás nebylo mnoho, alespoň ne výrazných.¹¹ „*Technicky a výtvarně nejvýše dopěla výroba skašovská a z Hlinecka.*“¹² Proto mezi nejvýznamnější oblasti řadíme právě tyto dvě oblasti. Je to výroba hraček na Klatovsku,¹³ konkrétně výroba ve Skašově u Nepomuka,¹⁴ a výroba hraček na Hlinecku, konkrétně shluk několika obcí v okolí města Hlinska.¹⁵ Jsou to obce, které jsou vzdálené do deseti kilometrů od města Hlinska, proto jsou hračky vytvořené v této oblasti nazývány nejen hračkami horáckými¹⁶, ale i hračkami z Hlinecka.¹⁷ Pro lepší orientaci je dobré vymezení pojmu Hlinecko.

2.1 Vymezení pojmu Hlinecko

Co bylo myšleno Hlineckem v době, kdy Karel Václav Adámek sepsal dílo *Sborník okresu Hlineckého*,¹⁸ byl tzv. hlinecký okres. Hned v první kapitole *Půda* ho autor zeměpisně vymezil. „*Jedním z nemnohých okresů, jimiž království české sousedí s markrabstvím moravským, jest okres hlinecký. Na moravské straně mezují s okresem novoměstským a na české straně s okresy chotěbořským, nazavršským, skuteckým a poličským. Zaujímá 174.67 km².*“¹⁹ Pro lepší přehled tohoto okresu je ve *Sborníku okresu Hlineckého* přiložena mapa.²⁰

Tento okres zahrnoval obce: Babákov, Blatno, Cikánka, Čachnov, Dědová, Hamry, Herálec, Hlinsko, Holetín, Chlum, Chlumětín, Jeníkov, Kameničky, Kladno, Košinov, Křižánky, Lhota, Ranná, Rváčov, Srný, Stan, Studnice, Svatka, Svatouch, Vitanov, Vojtěchov, Vortová, Všeradov, Zalíbený.

¹¹ Mezi taková centra bychom zahrnuli: Klatovsko, Příbramsko, Krušnohorský, Hlinecko, Podorlicko, Králicko, Drahanskou vrchovinu, Valašsko. Pro lepší přehled Viz Obrazová příloha čerpáno z publikace, Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ – Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, Pelřimov 2014, s. 76, zde jsou tato střediska vyznačena. To co zde je nazýváno jako Klatovsko, je v této publikaci nazýváno Pošumaví.

¹² Josef MACEK a kol., *Československá vlastivěda díl III: Lidová kultura: hmotná a duchovní kultura českého a slovenského lidu*, Praha 1968, s. 67.

¹³ Údajně od poloviny 18. století. Zdeněk HANZL a kol., *Lidová kultura v obrazech*, Praha 2009, s. 89.

¹⁴ Viz Obrazová příloha.

¹⁵ Viz Obrazová příloha.

¹⁶ Jako horácké lidové hračky je uvádí publikace Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ – Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české Hračky*, Pelřimov 2014, s. 83.

¹⁷ Tak je např. nazývá Emanuel HERCÍK v publikaci *Československé lidové hračky*, Praha 1951 s. 9.

¹⁸ Například Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897.

¹⁹ Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897, s. 1.

²⁰ Viz Obrazová příloha.

Problém je, že obec Krouna do tohoto výčtu nepatří. V době, kdy Karel Václav Adámek vydal *Sborník okresu Hlineckého*, byla Krouna správně začleněna pod hejtmanství Vysoké Mýto, a to až do roku 1918. Nemůžeme o ní tedy mluvit v době Adámkově jako o Hlinecku, byť nám do výroby hraček zapadá.

2.2 Krouna a její správní začlenění

Jelikož se v případě Krouny jedná o obec, ve které se hračky ve velkém počtu vyráběly a dnes v menším stále vyrábí, je důležité si ujasnit, jaký byl vývoj správy této obce v historii. Tuto problematiku velmi přehledně popisuje Marcela Nekvindová ve své publikaci *Krouna 1349–2009*. Je zde zřejmé, že se skutečně vývoj správy obce od poloviny 19. století měnil hned několikrát, resp. asi sedmkrát mezi léty 1849–2003.

„Do roku 1849 patřila Krouna pod panství rychmburské. V březnu 1849 vyšel v rakouském mocnářství prozatímní obecní řád (účinný od 1. 1. 1850), který zřídil obec, okres a kraj jako jednotky územní správy. Proklamoval svobodnou obec jako základ svobodného státu, rozšířil její pravomoci, vymezil její samostatnou a nepřenesenou působnost s právem volit obecní výbor.“²¹ Tímto rokem tedy skončila správní jednotka tzv. panství rychmburské. Další změna ve správě obce Krouna přišla s datem 1. 1. 1850. „...nová organizace státní správy podléhající ministerstvu vnitra. Základní správní jednotkou (místo dřívějších panství) se stal okres. Jednalo se o územně správní jednotku, která se původně označovala jako okresní hejtmanství. Hejtman byl jmenován ministerstvem vnitra. Po vzniku samostatného Československa se původní okresní hejtmanství označovala jako politický okres. V červenci 1850 se také ustanovily soudní okresy jako územní soudní obvody.“²²

Od roku 1850 patřila Krouna pod chrudimské okresní hejtmanství a toto hejtmanství bylo součástí krajského zřízení, které mělo sídlo v Pardubicích.²³ Soudní okres měla obec Krouna ve Skutči.²⁴

Další změna následovala v roce 1855, kdy „...zaniklo krajské zřízení se sídlem v Pardubicích, vznikl však mj. chrudimský kraj (který setrval do roku 1868).“²⁵ V témže

²¹ Marcela NEKVINDOVÁ, *Krouna 1349–2009*, Krouna 2009, s. 7.

²² *Tamtéž*, s. 8.

²³ V roce 1850 vznikly okresy a kraje. Viz v Marcela NEKVINDOVÁ, *Krouna 1349 - 2009*, Krouna 2009, s. 9.

²⁴ Soudní okres ve Skutči byl pro obec Krouna mezi léty 1850–1949.

²⁵ Marcela NEKVINDOVÁ, *Krouna 1349 – 2009*, Krouna 2009, s. 8.

roce se spojila okresní hejtmanství a soudní okresy. Útvary vzniklé tímto sloučením se nazývaly smíšené okresy. Smíšený okres obce Krouna měl sídlo ve Skutči. Tento správní útvar zanikl v roce 1868, kdy došlo ke zrušení krajů. A Krouna se dostala pod správu okresního hejtmanství Vysoké Mýto.²⁶ Právě v době, kdy patřila Krouna pod toto okresní hejtmanství, vychází v roce 1897 Adámkův *Sborník okresu Hlineckého*. Kdyby tento správní status setrval až do dnešních let, nebylo by možné obec Krouna považovat za obec náležející k Hlinecku. Vývoj správy se však nezastavil.

V letech 1918–1949 bylo sídlem politického okresu příslušného pro Krounu Vysoké Mýto. Změna nastala až s 1. lednem 1949, kdy došlo k další správní změně, vznikla nová soustava krajů a Krouna se dostala do kraje, který měl sídlo v Pardubicích. Jako okresní město mezi léty 1949–1960 bylo město Hlinsko. Mezi léty 1960–1999 byla obec Krouna součástí tzv. Východočeského kraje se sídlem v Hradci Králové a mezi léty 1960–2002 byla součástí chrudimského okresu. V roce 2000 vznikl nově Pardubický kraj, který vznikl z části bývalého Východočeského kraje. „K 31. 12. 2002 ukončily činnost okresní úřady a jejich kompetenci převážně převzaly obce s rozšířenou působností.“²⁷ Pro obec Krouna je takovou obcí s rozšířenou působností město Hlinsko. Krouna se tak začlenila pod správu města Hlinska až v roce 1949. Proto je nutné se s předchozími informacemi o vývoji správy seznámit. Obec Krouna tak patří k útvaru, kterému říkáme Hlinecko.

2.3 Hlinecko dnes

V současnosti existuje mikroregion Hlinecko, který se hlásí ke kořenům bývalého hlineckého okresu, ale také má v sobě začleněné obce, které v minulosti nespádaly pod správu hlineckého okresu, jako je např. obec Krouna.

Mikroregion Hlinecko vzniká v roce 1999 a působí až do současné doby. Jedná se o skupinu obcí v jižní části Pardubického kraje a v části kraje Vysočina. Jedná se celkem o 27 obcí.²⁸ Jde také o „...území bývalého soudního a později samosprávného okresu Hlinsko, který byl zrušen v roce 1960 při tehdejší reformě. Zároveň je přirozeným základem nově zaváděného územního uspořádání správního

²⁶ Doba, kdy byla Krouna pod správu okresního hejtmanství se sídlem ve Vysokém Mýtě, je mezi léty 1868–1918.

²⁷ Marcela NEKVINDOVÁ, *Krouna 1349–2009*, Krouna 2009, s. 8.

²⁸ V kraji Vysočina se nacházejí tři obce.

obvodu Hlinsko“²⁹ Obcemi, které se proslavily výrobou hraček a zároveň náleží dnešnímu mikroregionu Hlinecko, jsou Dědová, o které se v publikaci *Mikroregion Hlinecko* píše: „Devatenácté století přineslo do vsi novou a záhy velmi úspěšnou výrobu dřevěných hraček, které se vyvážely i za hranice státu“³⁰, a obec Krouna, o které se také zmiňuje tato publikace. „...především tradiční dřevěné malované hračky, které dodnes obec reprezentují doma i v zahraničí.“³¹

Dalšími obcemi, v nichž se v minulosti zabývali obyvatelé výrobou hraček, jsou obec Otradov³² a městys Trhová Kamenice.³³ Potom jsou to obce, které dnes správně spadají pod obec Krouna, a to Čachnov a Františky. Některé obce spadající v minulosti do okresu hlineckého, dnes do mikroregionu Hlinecko, byly v 19. století proslulé zpracováním dřeva. Často ale nemáme žádné zmínky o tom, že by se konkrétně zde vyráběly dřevěné lidové hračky. Tím pádem se nám výroba hraček zužuje jen na pár obcí. Je ale velmi pravděpodobné, že počet obcí, ve kterých působili výrobci hraček, bylo mnohem více, než je zde uvedeno.

Podle kronik a publikací jsou to konkrétně obce: Otradov, Krouna, Dědová, Pustá Kamenice, Čachnov a část obce Krouna Františky. Nyní se dřevěné hračky vyrábějí v obcích Krouna a Dědová. V obci Dědová je v současnosti firma Karla Makovského, který vyrábí dřevěné hračky a didaktické pomůcky. Hračky vyrobené touto firmou nemají s lidovou hračkou nic společného, nicméně tato firma je uváděná jako pokračovatel výroby hraček v Dědové. Trochu jiná situace je v obci Krouna. Zde se odkazu na tradiční lidovou dřevěnou hračku věnuje rodina Bukáčků od 50. let 20. století.³⁴ O historii výroby dřevěných lidových hraček v dalších obcích máme velmi málo informací. Nejvíce informací máme z největších středisek výroby, a to z Krouny a Dědové. Vesnice jsou od sebe vzdáleny asi 5 km. Jak dokládá publikace *Horácké lidové hračky* Heleny Johnové, byla „...domácká výroba hraček, zejména dřevěných

²⁹ Magda KŘIVANOVÁ – Milan HÁJEK, *Mikroregion Hlinecko*, Hlinsko 2002, s. 2.

³⁰ *Tamtéž*, s. 19.

³¹ *Tamtéž*, s. 19.

³² Otradov byl do roku 1995 pod správou obce Krouna.

³³ Trhová Kamenice také nepatřila v roce 1897, kdy Karel Václav ADÁMEK vydává *Sborník okresu Hlineckého*, do okresu Hlineckého, v té době spadala pod okres Nasavrchy (Nazavrchy). Od roku 2003 je pro Trhovou Kamenici obcí s rozšířenou působností Hlinsko. A od roku 1999 patří Trhová Kamenice do Mikroregionu Hlinecko.

³⁴ Zájem této rodiny o výrobu hraček inspiroval i některé další obyvatele obce. Např. Josefa Nadrchal, jehož hračky jsou ve sbírce Muzea a galerie v Hlinsku a jsou součástí expozice *Zaniklá řemesla*. Viz Obrazová příloha.

na Horácku svého času velmi rozšířená a poskytovala skromnou obživu mnoha lidem.“³⁵

2.4 Výroba hraček na Hlinecku

Hlinsko s obcemi, kde se hračkářská výroba vyskytovala, leží na území Českomoravské vysočiny a Železných hor. Lidé zde žili v drsných přírodních podmínkách. Dlouhé zimy střídala často krátká, málo úrodná léta. Obecně se dá říct, že v tomto kraji byly slabé úrody, což se promítlo do způsobu zajišťování obživy lidí. Pokud nebyla pole schopná uživit tehdejší obyvatele, museli hledat jiný způsob obživy. Tím si tak odpovídáme na otázku, proč zde vznikla výroba dřevěných hraček. Podle Heleny Johnové je hračkářství „...odvětví lidové umělecké produkce, která úzce souvisí s hospodářskými a sociálními poměry lidu v 19. století.“³⁶ I vývoj bádání, zabývající se hračkou na Hlinecku, prochází vnitřním vývojem. Počátek výroby byl dříve odvozován „...od některého nadaného jedince, který vytvořil prototypy ve volném čase a obchodním úspěchem pak dal v místě popud k následování.“³⁷ Toto tvrzení však Helena Johnová odmítá a uvádí, že „...dřevěné hračky z Českomoravské vysočiny jsou charakteristický produkt specializované domácí výroby vázané na dobová, poměrně rozsáhlá odbytíště...“³⁸ Za taková odbytíště považuje některé oblasti v dnešním Rakousku a v Německu. Na rozdíl od hlineckého centra výroby hraček byla výroba v těchto zemích „organizována na principu rozptýlené manufaktury...“³⁹. Ale jaká událost ve skutečnosti stála na počátku výroby hraček na Hlinecku, to už se patrně nikdy nedovíme. Trefně to shrnuje autorka knihy *Lidové hračky* Naděžda Melníková – Papoušková, která uvádí ve své knize mimo jiné: „Jak narození bohů a héraů je opředeno legendou, tak najdeme pověsti u kolébky hračky.“⁴⁰

Hlavní obživou lidí žijících na území Českomoravské vysočiny bylo především plátenictví. Pěstovali len, který dále zpracovávali a ze lněné příze tkali plátno. H. Johnová v publikaci *Horácké lidové hračky* uvádí „...že se v té době zdejší venkované živili jednak nepříliš výnosným zemědělstvím, jednak předěním a tkaním

³⁵ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

³⁶ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

³⁷ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

³⁸ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

³⁹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁴⁰ Naděžda Filaretovna MELNÍKOVÁ PAPOUŠKOVÁ, *Lidové hračky*, Praha 1948, s. 13.

lnu.⁴¹ V 19. století domácí zpracování lnu upadá⁴² a z tehdejších tkalců se stávají lidé, kteří hledají jiný způsob obživy.⁴³ Hledají přitom takovou činnost, která nebude „vázána na manufakturní formy.“⁴⁴ V statisticko - demografickém díle Johanna Gottfrieda Sommera *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt. V, Chrudimer Kreis, Prag 1837* je uvedeno: „lidé se kromě zemědělství živili plátenictvím, výrobou běžného dřevěného zboží, hrnčířstvím, skladařstvím. V kraji bylo zároveň 1185 osob, které se věnovaly obchodu.“⁴⁵ Obchodníci obchodovali s různým zbožím od pláten až po dřevěné nářadí. To se mělo vyrábět v Krouně, Pusté Kamenici v Pasekách a jinde.

Jak uvádí Helena Johnová v publikaci *Horácké lidové hračky: „Řezáním dřevěného nářadí se podle toho pramene živili lidé v Krouně, v Pusté Kamenici v Pasekách a jinde.“*⁴⁶ Další událostí, o které se Johann G. Sommer zmiňuje, je továrna na hračky, zprovozněná v roce 1833 v Trhové Kamenici. Podle kroniky Trhové Kamenice měla tato továrna o rok později, v roce 1834, vyhořet. O této skutečnosti se zmiňuje i Emanuel Hercík v knize *Československé lidové hračky: „Sommer uvádí v knize Království české, vydané v 1837 v Praze, že u Svobodných Hamrů byla v r. 1834 podle c. k. zemského továrního oprávnění zřízená továrna na hračky a zaměstnala 46 lidí.“*⁴⁷ Po roce 1834 měl továrnu vést kupec Kötznik s dřívějším majitelem Krausem a přesunout výrobu z Trhové Kamenice do Svobodných Hamrů. Upřesnění, kam byla továrna přestěhována, uvádí Emanuel Hercík v knize *Československé lidové hračky*. Zmiňuje v ní, že „...byla tato továrna v samotě „Rubrici“ poblíž trhovokamenické silnice.“⁴⁸ Podle autora se stala základem této informace ústní tradice.

2.5 Výroba hraček v Krouně

Kronika obce Krouna byla založena 31. srpna roku 1835. Po jejím založení se však do této kroniky zaznamenávalo jen příležitostně. Založení se uskutečnilo

⁴¹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁴² To, že rozvoji hračkářství napomohl úpadek jiného odvětví, v tomto případě, úpadek textilní výroby, dokládá Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: věcná část A - N, 2. Svazek*, Praha 2007, s. 278.

⁴³ O 19. století a o výrobě dřevěných lidových hraček, se zmiňují autoři publikace *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006, s. 206. Uvádí: „V 19. století se v Čechách rozšířily pestře omalované dřevěné soustružené hračky, koníci, husaři, panenky, vozíky, případně hračky hliněné.“

⁴⁴ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁴⁵ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁴⁶ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

⁴⁷ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 9.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 9.

na základě nařízení K. Chotka. První záznam, který ovšem hovoří o způsobu života než o počátcích výroby, je z roku 1853. Podle tehdejšího záznamu se urodilo v lesích velké množství bukvic, které lidé sbírali a prodávali. Soudě podle tohoto záznamu byla Krouna obklopena hustými bukovými lesy. Jaroslava Zlevorová ve své práci *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka* uvádí: „Dnešní lesy jsou téměř výhradně smrkové.“⁴⁹ Patrně byly tyto buky vytěženy a za ně se vysazovalo rychle rostoucí dřevo. Další záznam je z roku 1870 a týká se sčítání domů. „... domů je 252, z nich 3 prázdné, 449 rodin a 1465 obyvatel.“⁵⁰ Zároveň s tímto údajem jsou v kronice uvedeny informace o živnostech a profesích. „Bylo 33 tkalců a 76 stálých pomocníků v dřevařství.“⁵¹ Z tohoto není jasné, kdo se pokládá za pomocníky. Zda jsou to pomocníci v lese nebo pomocníci výrobců dřevěného nářadí. A už vůbec není jasné, zda jsou mezi nimi výrobci hraček. Les poskytoval obyvatelům vesnice zdroj obživy.

Dřevo bylo univerzálním materiálem s mnohostranným využitím. Od materiálu pro stavbu obydlí, přes materiál na různé nádoby (např. vědra, misky), nářadí používané v zemědělství (např. vidle, hrábě), pro hospodářství (např. lis na tvaroh, klece na zvířata), až po výrobky z prutů. Všechny tyto výrobky byly prodávány na trzích, ale i tzv. podomním obchodem. Tyto podmínky posloužily k vzniku hračkářství. Přesné datum, kdy začala výroba dřevěných hraček na Hlinecku, pravděpodobně nikdy nebude stanoveno. Podobně tomu bude u konstatování, kdo byl prvním výrobcem dřevěných hraček. Tyto informace nenalezneme v žádné kronice, ani jako přibližný údaj. Další údaj, vycházející z krounské kroniky, který zpracovala Jaroslava Zlevorová v díle *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka* je z roku 1908. „Od dob nepamětních zabývá se obyvatelstvo Krouny hotovením jarmarečných hraček, potřeb kuchyňských a hospodářských ze dřeva. Fazona hraček, jakož i malba zůstává stále též od dob pradávných. Dokud byly lesy plny dříví a nechalo se za peníze levně koupit, dařilo se hračkářům dosti dobře.“⁵²

O hračkářích víme, že své výrobky rozváželi po okolních trzích, ale i do vzdálenějších oblastí. K transportu používali trakaře, ti bohatší vozy. Hračkářství prosperovalo, pak ale cena dřeva vzrostla. Tento nárůst ceny byl ještě před rokem 1897. Právě v tomto roce je v Trhové Kamenici zřízena soustružnická firma pana

⁴⁹ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 6.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 6.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 6.

⁵² *Tamtéž*, s. 7.

Maxe Picka z Pardubic. Tato dílna vyráběla rákosové špičky. Někteří výrobci hraček z ekonomických důvodů opouští své dosavadní řemeslo a začínají pracovat v dílně Maxe Picka. Další zmínky o výrobě hraček nemáme. Můžeme předpokládat, že výroba upadala dál díky zdražení výchozí suroviny, dřeva.

Za rok, ve kterém výroba hraček zvláště upadala, se považuje rok 1914. Karel Václav Adámek vydává v roce 1914 knihu *Království české VI.: Východní Čechy, 2. část* a zmiňuje se: „Obyvatelstvo žije se zemědělstvím a tkalcovstvím, též výrobou hraček a špiček a dřevěného nádobí.“⁵³ Špatný stav krounského hračkářství v tomto roce nesouvisel ani tak s počátkem 1. světové války, ale se stále narůstající výrobou rákosových špiček. Jaroslava Zlevorová uvádí: „Již před rokem 1914 vzniklo v Krouně hned několik firem na výrobu špiček.“⁵⁴

Lepší situace pro výrobu hraček nastala až po ukončení první světové války. Mezi výrobce, kteří se ujali obnovení výroby hraček, patřil Jan Sodomka, Petr Sahula a Karel Nektivinda.⁵⁵ Hračky po válce našly zvláštní uplatnění „...navlékaly se na počítadlo místo kuliček. Určitě to byla pěkná pomůcka pro žáky.“⁵⁶ Důvodem, proč byly hračky užívány k takovému netradičnímu účelu, bylo to, že jejich odbyt byl natolik malý, že jich bylo na skladě obrovské množství. „O množství hraček v Krouně informuje článek uveřejněný v *Naší práci, ročník IV. č. 3. 1921. Je zároveň nabídkou Červenému kříži ke koupi hraček.*“⁵⁷ Pro představu o cenách hraček ve 30. letech uvádí Jaroslava Zlevorová ceník výše uvedených výrobců hraček, Karla Nektivindy, Petra Sahuly, Jana Sodomky.

2.5.1 Prodejní podmínky Petra Sahuly

předmět ⁵⁸	od	do ⁵⁹
Husaři na konících	1	2
Koníci s kolečkama	0,50	2,30
Koníci bez koleček s píšťalkou	0,50	
Panny s máselnicí	0,50	
Panny houpající miminko	1,20	
Panny s kloboučkem	1	
Vozíky s koníky	0,40	

⁵³ Karel Václav ADÁMEK, *Království české VI.: Východní Čechy, 2. část*, Praha 1914, s. 108.

⁵⁴ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 9.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 9.

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 10.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 10.

⁵⁸ Vzhledem k rozsahu pramene, ze které jsou tabulky převzaty se jedná pouze o výběr, není zde zahrnuto vše.

⁵⁹ Pokud nejsou uvedené hodnoty v tabulce pod „do“, znamená to, že hodnota „od“ a „do“ je stejná.

Kolečka na písek	3 – 4	
Trakářky javorové	5	
Ptáčci s píšťalkou	0,26	
Miminka s čepečkem	0,80 – 1	
Husičky na nožkách	1,50	
4 slepičky na kříži	1,50	
trumpetky	0,50	
Hmoždíře s tloučkem	0,60	
Talířek s hrnečkem	0,60	
vlci	0,60 – 1	
Velikonoční drkače	0,40	
Veverky na hůlkách	0,60	
Chrastítka bílá bez píšťalky	0,30	
Chrastítka bílá s píšťalkou	0,40	
Chrastítka červená s píšťalkou	0,50	
Klarinety – píšťalky	0,15	1,50
1 garnitura (1 stolek, 2 židličky)	1,50	
1 sada truhliček prkénkových mal. (3 kusy)	1,50	
Postýlky	1	1,50
Kolébky	0,40	0,60
Máselnicčky	1	
Flintičky	1,20	

„Ceny všech těchto výrobků jsou nezávazné, řídí se dle velikosti odběru v Krouně loco skladiště, bez obalu a 2% daně z obrátu.“⁶⁰

2.5.2 Obchodní podmínky Jana Sodomky

Předmět	Od	do
Dítě	0,40	0,80
Panna	0,35	0,50
Panna s děčkem	0,85	
Panna s máselnicí	1	
Slepičky pohyblivé	1,30	
Truhličky (3 kusy)	1,30	
Postel	1,20	
Kolébka	0,40	2
Stolek	0,50	
Sesle	0,40	
Kůň	0,40	2
Voják na koni	1	2
Pták	0,30	0,50

⁶⁰ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 11.

Pistole	0,50	2
Flinta	1	
Hruška	0,30	
Hrkačka	0,30	1,10
Hvězda točící	0,60	
Houpací kůň	45	
Valcha dětská	1,50	
Trakař	0,20	0,50
Píšťalka	0,20	0,50
Klarinet	1,20	
Trumpetka	0,40	1,10
Veverka	0,50	
Váleček	0,30	
Hmoždírek	0,50	
Talířek s hrníčkem	1,20	
Hrabičky	1,20	
Máselnička	0,80	
Vůz s ojí	2,70	3,80
Vůz s koňmi	0,90	1,60
Vlk	0,80	

„Při objednávkách zboží restante nutno zaslati předem zálohu v obnose 25% celého účtu. Zásilky jsou nejpečlivěji vypraveny a pokud možno nejrychleji. Obal účtují za výrobní cenu. Reklamace dojdou povšimnutí, jsou-li ihned po obdržení činěny.“⁶¹

2.5.3 Obchodní podmínky Karla Nekvindy

	od	do
Voziček s dvěma koňmi	0,80	1,30
Vozíky na kolečkách	0,35	1,80
Panenky s děčkem	0,80	
Panenka s kloboučkem	0,35	0,40
Panenka vlasatá malá	0,30	
Děcko	0,30	0,90
Kolébky	0,30	4,50
Truhličky 3 v sobě v 1 balíku	1,10	
Postýlky	0,75	4,50
Klarinet dlouhý	1,10	
Píšťala	0,20	0,50
Hruška pískací	0,45	
Větrník nebo hrací	0,90	

⁶¹ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 12.

mlýnek leštěný		
Trumpetka leštěná	1,10	
Stoleček malovaný	0,45	
Židlička malovaná	0,40	
Čáp pískací	0,35	0,40
Pták	0,20	0,25
Hmoždírek s paličkou	0,45	
Ručnice na střelení	1,10	
Pistole	0,55	
Váleček	0,25	0,90
Husičky na nůžkách s pasákem	1	
4 pohyblivé	1,20	
Slepičky zobací	4,50	
Dětská kolečka	3	4
Dětské vozíčky	2,20	5
Máselničky	0,80	
Dětská kolečka	0,60	1,50

„Ceny zde uvedené jsou Kč méně, mimo 2% daně s obrátou franko můj sklad respektive pošta pošle. Obal: Bedny a pytle účtuji za vlastní ceny a neběru těchto zpět. Reklamace připouštím do 3 dnů po vydání zboží drahou. Splatnost účtu dobírkou neb do 14 dnů po obdržení zboží jedině firmám mě dobře známým. Nepovolené srážky z účtu neuznávám. Zboží zůstává mým majetkem až do úplného zaplacení.“⁶²

Ne ovšem všichni ze tří uvedených byli hračkaři zabývající se výrobou hraček. Konkrétně poslední zmíněný Karel Nekvinda vykupoval hračky od hračkářů. Dokonce se nám dochovaly i zmínky o tom, od koho hračky vykupoval. „*Od Drahoše stoličky, židle, od Vtípila pískací ptáčky...*“⁶³ Obchod fungoval Karlovi Nekvindovi v rozmezí let 1920–1945. Spočíval ve výkupu hotových hraček, jejich uskladnění, nabídnutí ceníku dalším obchodníkům. Ani během let, kdy probíhala druhá světová válka, se hračky vyrábět nepřestaly. Naopak, výroba hraček se začala rozvíjet. O tom píše Jaroslava Zlevorová. Podle ní v tuto dobu „...*nastal opět nový rozmach výroby hraček.*“⁶⁴ Začínají se objevovat nové typy, které jsou jednodušší svou konstrukcí. Mezi výrobce, kteří pracovali v této době, patří např. pan Brouček, Josef Kusý, pan Šír. Hračkař Šír byl první, kdo začal používat soustruh s motorovým pohonem. Po roce 1945 výroba

⁶² Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 13.

⁶³ *Tamtéž*, s. 14.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 14.

hraček začíná upadat. Dalším rokem, kdy byla výroba hraček opět obnovena, je až rok 1957. Díky ÚLUV⁶⁵ a Josefu Bukáčkovi st. se podařilo výrobu hraček v Krouně obnovit. Blíže lze říct: „Byla obnovena výroba mnoha druhů hraček, které byly vyráběny dříve např. husaři, koničci, různé panenky, slepičky, ptáčci, mimina, kolébky, vozíčky a další.“⁶⁶ Vyráběly se však i hračky, které ne zcela vycházely z původních druhů hraček anebo s těmi, co se vyráběly dříve, neměly nic společného. Některé z nich nelze ani hračkami nazvat. Např. „...cyklista, skokan na lyžích, odbíjenkář, švec, žena s vysavačem, krasobruslař, gymnastka, basista apod.“⁶⁷ Takovéto předměty se vyráběly k významným příležitostem, např. figurku cyklisty zhotovil Zdeněk Bukáček jako upomínkový předmět k příležitosti Závodu míru nebo ženu s vysavačem zhotovil stejný autor na přání podniku Eta Hlinsko v Čechách. Tyto předměty jsou i jiným způsobem zhotovovány, je u nich užitá technika střídání různých druhů dřeva, tím se předmět stane více barevným, ovšem sám barvený není, na rozdíl od tradičních hraček. Co se týče hraček, které hračkami jsou, ale nevycházejí z tradičních druhů, jsou to např. myši s myšákem, králík, jelen, koza.

Všechny tyto výrobky se jen nalakují a barva se nanáší jen pro vyznačení drobných detailů, např. očí, čumáku, či fousů, často se používá bílá či černá barva jako kontrastní s použitým dřevem. Rodina Bukáčkových z Krouny nadále pokračuje ve výrobě hraček již třetí generací. Mezi další výrobce hraček, kteří pokračovali ve výrobě dřevěných hraček, lze zařadit pana Vlastimila Škrocha, který se svou manželkou vytvářel dřevěné hračky od druhé poloviny 90. let 20. století. Výroba byla ukončena z důvodu vážné nemoci pana Škrocha.

2.6 Výroba hraček v Dědové

Výroba v obci Dědová souvisí rovněž s výrobou dřevěného nářadí. „Význačnou jest výroba dřevěného nářadí hospodářského i domácího. Již v 18 století r. 1778 bylo v Dědové obchodováno s dřevěným zbožím.“⁶⁸ V Pamětní knize obce Dědová nalezneme i příklady konkrétních výrobků, např. „...hrábě, cepy, kosiště, trakaře, kolečko, trdlíce, lopatky, krabice, dřeváky, vařečky, ježky, krbky na brousky, též hračky

⁶⁵ Ústředí lidové umělecké výroby.

⁶⁶ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 15.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 15.

⁶⁸ Pamětní kniha obce Dědová, 1924–2014, Obecní úřad v Dědové, s. 23.

*přerozmanitého druhu.*⁶⁹ Tato zmínka je první, která svědčí o výrobě hraček v obci. I autor Karel Václav Adámek o tomto napsal: „*Hračky přerozmanitého druhu vyrábí se v Dědové aj. Lidový průmysl dřevařský jest značně rozmanitý.*“⁷⁰ Zajímavá je rovněž poznámka dokládající hospodářské podmínky obce. „*Obec zdejší má mnoho pastvin, které velkého užitku nepřinášejí. Lesů vůbec tu není.*“⁷¹ Dřevo, jako materiál, chybělo a nebo se nenacházelo na pozemcích obce. Materiál se tedy dovážel. Dřevo dle dokladů bylo zpracováváno od 18. století. Výroba hraček je spolehlivě datována od konce 19. století. Situace se získáváním dřeva se později řešila zalesňováním. O tomto postupu se zmiňuje i *Pamětní kniha obce Dědová*: „*pokračovalo zalesňování obecních pastvin.*“⁷² Pravděpodobně i toto dřevo posloužilo k výrobě některého dřevěného náradí. V *Pamětní knize obce Dědová* nejsou již o hračkách dále informace, ani o dalším vývoji hračkářské výroby.

2.7 Výroba hraček v Otradově

O konkrétní historii výroby hraček v Otradově toho víme velmi málo. Podle knihy *Československé lidové hračky* tam v roce 1938 vyráběl hračky František Pokorný. Zhotovil trubače. O výrobcu se tvrdí, že byl „...výrobcem, který zhotovoval z paměti.“⁷³ Hračka přitom měla přesně dané parametry a každá odlišnost, ať vědomá nebo nevědomá, se považovala za tzv. „*fušerství*“.⁷⁴ V Otradově byla rovněž zhotovena první figurka jezdce, který měl na sobě namalovanou uniformu Československé armády. Hračka byla vytvořena v roce 1938. Emanuel Hercík v knize *Československé lidové hračky* ale neuvádí, kdo byl výrobcem této hračky.

O výrobě dřevěných hraček v dalších vesnicích toho víme bohužel jenom velmi málo. V literatuře jsou obvykle uváděny pouze jako lokality, kde byla uvedená výroba provozována. Jedná se o obce: Čachnov, Františky, Pustá Kamenice a další.

2.8 Výroba hraček v Herálci, Kladně a ve Svratce

Jsou ještě jiné obce spadající pod Hlinecko a dokonce i do okresu hlineckého, ve kterých se pravděpodobně vyráběly hračky. Takovým příkladem je obec Herálec,

⁶⁹ Pamětní kniha obce Dědová, 1924–2014, Obecní úřad v Dědové, s. 23.

⁷⁰ Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897, s. 144.

⁷¹ Pamětní kniha obce Dědová, 1924–2014, Obecní úřad v Dědové, s. 49.

⁷² *Tamtéž*, s. 49.

⁷³ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 45.

⁷⁴ *Tamtéž*, s. 45.

město Svatka nebo obec Kladno. Jsou to obce, ve kterých bylo zpracovááno dřevo, a proto je vysoce pravděpodobné, že se zde vyráběly i hračky. Protože ale není přímo uvedeno v žádném pramenu, že by se zde hračky přímo vyráběly, zůstává toto čistě jako hypotéza. Nepříliš úrodné Hlinecko mělo řemeslná odvětví vyvinutá natolik, že hračkářský průmysl a výroba se zde uplatňovaly pravděpodobně daleko častěji, než nám dokládají prameny. „*Dosud stávající rozsáhlé lesy poskytují suroviny rozmanitým odvětvím průmyslovým jako hračkářům, opálkářům, vyrabitelům rozličného dřevěného nádobí atd.*“⁷⁵

Podle průvodcovského textu pro SLS Vysočina - Betlém, který byl vypracován Ilonou Vojancovou, byla výroba i ve Svatce a Herálci. „*Tradičními centry této výroby byl Herálec a Svatka. V druhé polovině 19. století se výroba dřevěných hraček na Hlinecku výrazně rozšířila. Nejvíce hračkářů pracovalo v Krouně a Dědové...*“⁷⁶ O obci Herálec je toto tvrzení nanejvýš pravděpodobné, protože již v díle Karla Václava Adámka *Sborník okrasu Hlineckého* je uveden Herálec, jako velmi významné centrum dřevovýroby. „*...při levém břehu Svatcavy u okresní silnice mlýn, 2 hostince, dřevařský průmysl (lubařství, výroba šindele, dřevěného nádobí a nářadí, tyčinek na sirky a na záclony aj.)*.“⁷⁷

Pokud jde o obec Kladno, můžeme se díky *Sborníku okresu Hlineckého* opět domnívat, že se zde hračky vyráběly. Je to díky blízkosti hračkářsky významnější obci Dědová. Tyto obce leží asi jeden kilometr od sebe.

⁷⁵ Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897, s. 131.

⁷⁶ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ, *Průvodcovský text SLS Vysočina – Betlém*, Hlinsko 2003, bez číslování.

⁷⁷ Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897, s. 37.

3. Výrobci hraček

3.1 Dřívější výrobci hraček

Počátek výroby hraček na Hlinecku se pravděpodobně stěží někdy určit. Výroba hraček v nejranějším období je spojena s pověstmi, které se tradovaly v obcích zabývajících se výrobou dřevěných hraček. Co víme, je to, že hračky se vždy vyráběly tam, kde se zpracovávalo dřevo, ze kterého se posléze dělalo dřevěné nářadí. Dřevo se pochopitelně nedováželo daleko, proto nezbytnou podmínkou pro dřevařskou výrobu, hračkářskou výrobu nevyjímaje, je blízkost lesů s vhodným dřevem. „*Na Hlinecku se hračkářství pravděpodobně vyvinulo z příznivých podmínek jako souběžné odvětví výroby dřevěného zboží.*“⁷⁸ Podle knihy Emanuela Hercíka *Československé lidové hračky* se dozvídáme informace o hračkářích v Krouně. Hračkáři se vždy specializovali na výrobu jednoho konkrétního typu hraček, tj. některá rodina dělala panenky, jiná vyráběla jen veverka. „*Nábyteček prý tehdy pěkně dělal Repich v Krouně.*“⁷⁹

První záznam o hračkách v krounské kronice je z roku 1908. Informace uvedené v krounské kronice zpracovala Jaroslava Zlevorová v díle *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka* (1991). Zde píše: „*Od dob nepamětních zabývá se obyvatelstvo Krouny hotovením jarmarečných hraček, potřeb kuchyňských a hospodářských ze dřeva. Fazona hraček, jakož i malba zůstává stále též od dob pradávných. Dokud byly lesy plny dříví a nechalo se za peníze levně koupit, dařilo se hračkářům dosti dobře.*“⁸⁰ Dále se ve zprávě vyskytují konkrétní jména rodin a jejich specializace na konkrétní druh hračky: „*...u Heyduků čápky, u Burešů veverka, u Pešavů vozečky, u Kovářů trakářky, u Drahošů stoličky a židličky, u Škrochů kufříčky, truhly a postýlky, pomalované svérázným krounským ornamentem.*“⁸¹ Ve zprávě se rovněž píše krátce o technice zpracování a způsobu zdobení. „*Hračkáři zhotoví si z měkkého dříví otesek pořizem, pak jednotlivé části vysoustružené na soustruhu o ručním pohonu, jednotlivé součástky spojí nebo slepí dohromady, a pak nabarví pestrými barvami.*“⁸² Zprávy z krounské kroniky nejsou jen o konkrétních hračkářích, jejich výrobcích, jimi

⁷⁸ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 11.

⁷⁹ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 10.

⁸⁰ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 10.

⁸¹ *Tamtéž*, s. 10.

⁸² *Tamtéž*, s. 10.

zpracovávaném materiálu. Krom hračkáře, řemeslníka, přinesla výroba hraček ještě další profesi, a to je skladař.

Dnes bychom tohoto člověka nazvali distributorem. Byl to člověk, který nakupoval od hračkářů hračky a prodával je na trzích. Zmínka o těchto lidech je v kronice až ve zprávě z let 1929–1939. „*Místní sklady krounských hraček nachází se v Krouně u p. Jana Sodomky čp. 60, u p. Karla Nekvindy a u p. Petra Sahuly.*“⁸³ Díky tomu i víme, kdo dále obchodoval s hračkami, dále nás informuje kronika o způsobu skladování a co bylo skladováno. „*Komory i půdy jsou plny různých druhů hraček, panen, husarů, vojáků, veverek, frček, hrkaček, píšťal, panenek, šavlí aj. až se patra prohýbají.*“⁸⁴

O hračkách z Dědové se zmiňuje zase Emanuel Hercík. O konkrétních hračkářích, kteří působili v Dědové, píše: „*Pešava v Dědové byl zase mistrem ve výrobě klarinetů a Lexa dělal nejlépe veverky.*“⁸⁵ Známy je taky hračkář Václav Hubáček, který dle legendy měl založit výrobu hraček. Toto tvrzení je však vyvráceno skutečností, že hračkář a skladař Hubáček se narodil až v roce 1836. J. G. Sommer přitom v knize *Das Königreich Böhmen statistisch–topographisch dargestellt*, IV. sv. 103 s.⁸⁶ píše o založení továrny na hračky v Trhové Kamenici již v roce 1833.

A další důkaz poskytuje Emanuel Hercík v knize *Československé lidové hračky cituje* dopis Josefa Papáčka. Josef Papáček se narodil v roce 1821 a byl akademickým malířem, jak uvádí E. Hercík v knize „*Papáček píše své matce 18. 12. 1837 ze Svobodných Hamrů, kde byl nějaký čas zaměstnán a v továrně na hračky, jejíž majiteli byli Kraus a Kötzing.*“⁸⁷ Václav Hubáček sice nestál u zrodu výroby dřevěných hraček na Hlinecku, byl však výrobcem hraček v Dědové. O tom, jak se ke své tvorbě dostal, pojednává jeho dcera Anna Pochopová.⁸⁸ „*Tatínek začal pracovat asi v šestnácti letech. Otec mu zemřel, a protože zůstalo několik dětí, bylo zapotřebí se starat o výdělek. První peníze stržil tatínek za tkalcovské cívky, které sám nastrouhal (soustruhoval) a donesl na prodej tkalcům do Krouné. Někjaký čas dělal cívky,*

⁸³ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 10.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 10.

⁸⁵ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 10.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 10.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 10.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 10.

ale stěžoval si, že každý mistr vytyká cívkám nějakou vadu, jednou jsou příliš tlusté, jiný říkal, že mají velkou díрку, jiný opět, že je dířka malá. Ale cívky kupovali.“⁸⁹

Podle Emanuela Hercíka byl Hubáček samouk, kterému výroba cívek moc nešla, za čas svou výrobu soustředil na hračky, které nevyžadovaly takovou přesnost v soustružení. Ani u hraček nezůstal, časem si zřídil skladařství a stal se jedním z překupníků v oblasti. *„Nakupoval a objednával hračky v místě i v okolí. Zboží odvážel na trakaři do Humpolce a Jihlavy na trhy. Jezdával však na mnoho jiných míst. V Jihlavě a v Humpolci uložil neprodaný zbytek zboží, k příštému trhu dovezl novou zásilku a doplnil sklad s chybějícím zbožím, takže měl vždy velký výběr a byl zásoben všemi druhy.“⁹⁰* Hubáček se tak stal schopným obchodníkem a silnou konkurencí pro ostatní obchodníky. *„Ostatní trhovci prý Hubáčka neměli rádi. Konkuroval jim zbožím a pravděpodobně i cenami.“⁹¹* Situace se časem vyřešila domluvou. *„Později se trhovci s Hubáčkem dohodli. Hubáček přestal jezdit na trhy a trhovci zajížděli za ním do Dědové, kde Hubáček udržoval větší sklad.“⁹²* Živnost v Dědové prosperovala zpočátku dobře, 1914 byl zaznamenán úpadek. Hubáček umírá v roce 1919. Jeho nástupce František Pochop umírá tři roky po Hubáčkově. Nesmíme zapomínat, že kromě Václava Hubáčka bylo v okolí i více skladařů. O tom, že by si výrobci hraček stěžovali na skladaře, nemáme žádné zmínky, proto usuzujeme, že zde panovaly dobré poměry mezi výrobcí a obchodníky. Na tyto dobré poměry měl vliv patrně fakt, že skladaři byli bývalými hračkáři a s výrobcí hraček se dobře znali. Mezi nejschopnější a nejlepší hračkáře patřil Martin Chmelař. Díky svému způsobu zpracování. *„Sám si vařil lak, který, na rozdíl od ostatních druhů laku, „nemoučnil“. Zboží se totiž nikdy nebalilo, počítalo se na kopy nebo tucty, nasypalo se do opálek, dvě opálky se přiklopily na sebe a převázaly motouzem, takže z nich vznikla kule. Hračky se prodávaly na „kuli“. Kule hraček stála i s ošatkami 5 zlatých.“⁹³*

Úpadek hraček začal kolem roku 1914. Nikterak nesouvisel s první světovou válkou, jak by se na první pohled mohlo zdát. Důvod nebyl vnější ale vnitřní. Už před rokem 1914 začíná výroba špiček. Dřevěné hračky začínají upadat a jejich

⁸⁹ Emanuel HERCÍK, *Československé lidové hračky*, Praha 1951, s. 10..

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 10.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 10.

⁹² *Tamtéž*, s. 10.

⁹³ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 11.

výroba vzrůstá až po roce 1918. Po tomto roce se výroby ujali tři hračkáři, a to Petr Sahula, Jan Sodomka a Karel Nekvinda. Výrobu hraček nadále ničil malý odbyt a výroba upadala.

3.2 Současní výrobci hraček

3.2.1 Rodina Bukáčkových

Produkce horácké lidové hračky začala být na ústupu v období před první světovou válkou, a to z hlediska množství i kvality. V rozmezí let 1939–1945 se výroba omezila na polotovary určené pro německé podnikatele. Situace se stávala natolik kritickou, že hrozilo úplné ukončení výroby hraček. Naštěstí po druhé světové válce je založeno ÚLUV, tj. Ústředí lidové umělecké výroby, se sídlem Praze. Díky činnosti této organizace se dřevěná lidová hračka dočkala své renesance.

První otevřenou hračkářskou dílnou se stala v roce 1956 dílna Františka Bukáčka z Krouny. V této době to byla jediná dílna na Hlinecku.

3.3 František Bukáček

Narodil se 28. 8. 1910 v Krouně. Byl vyučen soustružníkem. Už v předchozích generacích měla rodina Bukáčkových vztah ke zpracování dřeva. Dědeček Františka Bukáčka vyráběl např. paličky na maso, prkénka, válečky. František Bukáček začal s výrobou hraček. Z vlastních zkušeností docházel ke vzorům jednotlivých hraček a dále se inspiroval tradicí, starými hračkami v muzeích, hračkami z hračkářských rodin. A tak vznikl soubor hraček, ručně malovaných, který se stal vzorem pro následující generace rodu Bukáčkových. Zemřel v roce 1974. V roce 1973 byla natočena komediální opera o českém skladateli 18. století J. A. Bendovi s názvem Vesnický jarmark. Premiéra televizní inscenace byla 20. prosince 1973. Hračky z dílny rodiny Bukáčkových zde sehrály hlavní roli.

3.4 Zdeněk Bukáček starší

Narodil se 28. září 1936 a zemřel 18. 4. 2002. Byl synem a nástupcem Františka Bukáčka. Pokračoval v otcově úsilí o obnovu hračkářského řemesla v kraji. Na rozdíl od svého otce se nejen inspiroval starými vzory hraček, ale dále výrobu hraček rozšířil. Od útlého mládí projevoval zájem o otcovo řemeslo, počínaje výrobou úchyťů, přes vařečky, šťouchadla, míchadla, mačkátka až po hračky a dětský nábytek.

Nebylo tedy překvapením, že řemeslo po svém otci převzal, vyučil se u něho a začal vyrábět krounské hlazené hračky. Patřili k nim např. husaři, jezdcí, koně, panenky s máselnicí a pohyblivé slepičky. Tyto hračky mohly směle konkurovat moderním hračkám na domácím i světovém trhu.

3.5 Zdeněk Bukáček mladší

Narodil se 19. července 1957. Je zástupcem již třetí generace Bukáčkových.⁹⁴ V roce 2002 mu udělen titul Nositel tradice lidových řemesel. Tato cena se v České republice uděluje každoročně od roku 2001. Tento titul uděluje ministr kultury a konkrétní řemeslník získá granty na rozvoj a zachování řemesla. Je jedním z mála výrobců, kteří navázali na rodinnou tradici výroby hraček. Na rozdíl od svých předchůdců dosáhl řemeslné kvalifikace, vyučil se Školském ústavu umělecké výroby v Praze v oboru umělecký zpracovatel dřeva. Odbornou praxi vykonával u svého otce v dílně. Jako absolvent pokračoval ve výrobě hraček se svým otcem pro prodejny organizace Ústředí lidové umělecké výroby.

Po ukončení činnosti této organizace a smrti Zdeňka Bukáčka staršího se věnuje výrobě hraček pro klientelu, kterou si zajišťuje sám. Účastní se různých akcí s řemeslnou tematikou. Svoje výrobky nejen vystavuje, ale přímo prezentuje návštěvníkům tradiční výrobu a techniku zdobení dřevěných soustružených hraček. Jeho hračky byly prezentovány v nedalekých městech (např. Hlinsko, Skuteč), ale i v jiných regionech (Středočeský kraj, kraj Vysočina). K tradičním prezentacím patří tradiční výstava konaná v prostorách Souboru lidových staveb Vysočina (Betlém Hlinsko, Veselý kopec). Vystavuje v Městském muzeu v Chotěboři a v Žamberku (2005, 2006). Dále se tyto hračky vyskytují v různých sbírkách jak u soukromníků, tak i v muzeích. Hračky vyrábí i na přání zákazníků. A tak vedle tradičních hraček, jako jsou např. husaři, panenky s máselnicí či slepičky vznikají hračky nové, které nemají své vzorové předchůdce, ale přizpůsobují se aktuální poptávce na trhu. Jsou však nadále vyráběny technikou na soustruhu, čímž rozšiřují sortiment vyráběných hraček. Např. figurky fotbalistů, ženich a nevěsta, šachové figurky.⁹⁵ Tradiční nabídka zůstává nadále zachována (vyrábí nadále např. kovající kováře, koně u žlabů).

⁹⁴ Rozhovor se Zdeňkem Bukáčkem ml., výrobcem horáckých lidových hraček, v Krouně dne 12. 1. 2015.

⁹⁵ Jan MALÝ, *Soustružené hračky*, Receptář 4, 2008, s. 81–82.

Těmto hračkám, uchovávajícím „...*doby dávno minulé*,“⁹⁶ je vlastní tvarová kultivovanost, barevná škála je decentní. Dílna Zdeňka Bukáčka je umístěná v jeho rodinném domě v Krouně. Byla upravena tak, aby se kdykoliv mohl věnovat svému řemeslu a popřípadě do ní pozvat i potencionální zájemce. Spolupracuje s cestovními kanceláři, jednotlivci, kteří se zajímají o výrobu hraček, nebo sběrateli. Zajímavé je, že tito lidé, pokud se jedná o jednotlivce, nemusí být jen z České republiky, ale jedná se i o zájemce např. z USA, Německa, Rakouska. Často je s nimi v kontaktu i po ukončení zakázky a na základě toho přicházejí další zakázky. Samozřejmě spolupracuje i s galeriemi a s řadou muzeí, jak při výstavách, tak při workshopech. Svoji výrobu představil i v různých pořadech např. v pořadu Toulavá kamera. Z prvního manželství má syna, který se věnuje agropodnikání. Z druhého manželství má dvě dcery. Jak sám říká: „*Snad přijde vnuk a ten to po mně převezme.*“⁹⁷

3.6 Vlastimil Škroch

Další rodinou, která se donedávna specializovala na výrobu dřevěných hraček, byla rodina Škrochových. Pan Vlastimil Škroch se narodil v roce 1946 v Krouně. Na rozdíl od rodiny Bukáčkových podnikala tato rodina ve výrobě hraček jen po jednu generaci. Pan Škroch vystudoval v Plzni obor komunikačních technologiích, poté se věnoval mnoha profesím, které nikterak nesouvisely s řemeslnou výrobou. Potom vystudoval stavební obor v Chrudimi. Po roce 1989 si zakládá malou živnost, která se specializuje na výrobu dřevěného dětského nábytku a také hraček. Výrobu hraček měl společně se svou ženou, která mu pomáhala a hračky malovala.

Dle paní Zuzany Škrochové⁹⁸ se pan Škroch začal věnovat hračkám na popud prostředí, v němž se výrobci hraček vždy vyskytovali. Navíc věděl, že s výrobou hraček se zabývali již jeho předci. Skutečně, pokud nahlédneme do obecní kroniky obce Krouna, tak zjistíme, že mezi zmíněnými rodinami je rodina Škrochová. Je tedy pravděpodobné, že tito lidé byli spolu příbuzní. Manželé se, dle slov paní Škrochové, inspirovali různými lidovými dekory, časem si techniku natolik osvojili, že vymýšleli nové dekory, především paní Škrochová. „*My s manželem jsme měli*

⁹⁶ Rozhovor se Zdeňkem Bukáčkem ml., výrobcem horáckých lidových hraček, v Krouně dne 12. 1. 2015.

⁹⁷ Rozhovor se Zdeňkem Bukáčkem ml., výrobcem horáckých lidových hraček, v Krouně dne 12. 1. 2015.

⁹⁸ Rozhovor se Zuzanou Škrochovou, dnes již bývalou návrhářkou výroby dřevěných hraček, ve Skutči dne 12. 2. 2015.

na sebe velké štěstí, protože se sešly dva talenty, já hračku navrhl, on ji vyrobil a já ji domalovala.“⁹⁹

Výrobky pana a paní Škrochových dodnes uchovává muzeum v Hlinsku společně s dalšími hračkami, které se v lokalitě Hlinecko objevovaly. Mezi jejich výrobky bychom našli např.: saské sáňky, koníčky, koníčky s vozíkem, koníčky s jezdcí¹⁰⁰, různé vánoční ozdoby, dekorace do květináčů, krmítka pro ptáčky, holubičky, různé formy a nábyteček kuchyňský, klasický, obývací, kolébky s miminky, čerta, anděla a Mikuláše. Asi nejznámější hračkou, kterou manželé vyrobili, byla klíčka s ptáčkem nebo se dvěma ptáčky.

Hračky byly vyráběné ručně, jen výjimečně se užíval soustruh. *„Manžel měl po čase soustruh, ale používal ho víceméně výjimečně. Hlavně používal různé nože k ručnímu vyřezávání.“¹⁰¹*

Odbyt výrobků manželů Škrochových byl zajištěn na jarmarcích, kterých se účastnili po mnoho let. Byly to jarmarky na nedalekém Veselém Kopci, v Kutné Hoře i v muzeu v Hradci Králové. Poptávka byla zajištěna již díky tomu, že manželé nabízeli bohatou škálu nejrůznějších výrobků. Jejich hračky byly vystavené i v Muzeu v Chotěboři společně ještě s dalšími autory hraček. *„Vystavené exponáty pocházejí z dílen autorů převážně z Východních Čech a ze samotné Chotěboře. Jedná se např. o textilní práce Hany Pardubické, ukázky tvorby grafičky Zdeňky Škopkové, kolekce z dílny Zdeňka Bárty, akademického malíře Jiřího Škopka, manželů Škrochových, Aloise Doležala, Pavla Ondry, ...“¹⁰²*

Výroba hraček manželů Škrochových končí kolem roku 1998, kdy se manželé rozvádějí. Pan Vlastimil Škroch se ještě pokoušel výrobu obnovit, ale po čase musel kvůli zdravotním komplikacím tento plán opustit. Paní Škrochová se přestala definitivně o hračky zajímat. Děti manželů Škrochových studují jiné obory, než které by byly nějakým způsobem spřízněny s řemeslnou výrobou, natož s hračkářstvím. Výroba hraček tedy v rodině zanikla.

⁹⁹ Rozhovor se Zuzanou Škrochovou, dnes již bývalou návrhářkou výroby dřevěných hraček, ve Skutči dne 12. 2. 2015.

¹⁰⁰ Viz. Obrazová příloha.

¹⁰¹ Rozhovor se Zuzanou Škrochovou, dnes již bývalou návrhářkou výroby dřevěných hraček, ve Skutči dne 12. 2. 2015.

¹⁰² IF, *Nová výstava v Chotěbořském muzeu*, Cesta Vysočiny, týdeník občanského sdružení okresu Havlíčkův Brod 38, 1995, s. 1.

3.7 Karel Makovský

Karel Makovský je podnikatel, který vyrábí dřevěné hračky v Dědové.¹⁰³ Svě nynější práci se začal věnovat v roce 1992. Do té doby pracoval jako vychovatel. Již od malička měl zálibu v práci se dřevem. Jeho koníček se tak stal jeho řemeslem a zaměstnáním. Hlavní myšlenkou počátku výroby byla návaznost na dobu, kdy se hračky v Dědové vyráběly. Samotný dědeček Karla Makovského byl také hračkář. Jeho firma se ovšem nezaměřuje na tradiční podobu hraček na Hlinecku. Firma sídlí v budově bývalé školky a má deset zaměstnanců. Specializují se na výrobu moderních hraček ze dřeva¹⁰⁴. Kladnou, jak pan Karel Makovský uvádí, „...*důraz na kvalitu a ekologii.*“¹⁰⁵ Hračky by tedy měly být jednoduché, měly by mít atraktivní vzhled a měly by spojovat historický základ s moderním designem. Firma si navrhuje hračky sama, mezi jejich designérky patří paní Petra Čejková. V posledních letech se firma začíná specializovat kromě hraček na dřevěné didaktické a rehabilitační předměty. Je členem MAS Hlinecko.¹⁰⁶

3.8 Pavel Ondra

Mezi další výrobce dřevěných hraček patří pan Pavel Ondra.¹⁰⁷ Vyrábí dřevěné štípané holubičky, které se věší nad kolébku dětem, aby usnuly. Počátky své tvorby považuje za velkou náhodu. V roce 1971 měl velké zdravotní problémy, konkrétně s páteří. Nevěděl, jakou profesi bude moci vykonávat, tak přemýšlel o něčem, co nebude náročné na pohyb. Až nakonec přišel k dřevěným štípaným holubičkám.

Dovednosti se naučil sám. Vlastnil jednu dřevěnou štípanou holubičku, kterou vyrobil pan Rejent z František. Pan Rejent byl dřevorubec, znalost štípaní dřeva mu pochopitelně nescházela. Když Rejent vyrobil holubičky, odkoupil je od něj hračkář, pan Bukáček. A tak se jedna holubička dostala i k Ondrovým do domu. Asi za dva roky přišel Pavel Ondra na postup práce. Posléze patřil pod ÚLUV Brno. Jeho holubičky jsou

¹⁰³ Rozhovor s Karlem Makovským, výrobcem dřevěných hraček, v Dědové dne 19. 2. 2015.

¹⁰⁴ Viz Obrazová příloha.

¹⁰⁵ Rozhovor s Karlem Makovským, výrobcem dřevěných hraček, v Dědové dne 19. 2. 2015.

¹⁰⁶ Kontakt a základní informace na tohoto výrobce nalezneme v publikaci: Zdeněk KNÁPEK – Daniel TITĚRA, *Rukověť sběratele hraček*, Olomouc 2002, s. 267.

¹⁰⁷ Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

zastoupeny například v Moravském zemském muzeu. Na výstavách se objevuje jen velmi vzácně.¹⁰⁸

3.9 František Sádovský

František Sádovský se narodil v roce 1959 ve Svratouchu, kde strávil své dětství.¹⁰⁹ Vyučil se opravářem zemědělských strojů ve Velké Bíteši a v roce 1977 získal výuční list jako soustružník dřeva.

Jeho zájem o dřevo se nejvíce projevil až při návštěvách Krouny, kde se jeho starší sestra Marta provdala za Zdeňka Bukáčka staršího. Rodina Bukáčkových z Krouny byla asi nejznámější rodinou, která na Hlinecku vyráběla a vyrábí hračky. Netrvalo dlouho a František Sádovský se začal o zpracování dřeva natolik zajímat, až propadl i výrobě hraček. V té době, v roce 1976, vyráběla rodina Bukáčková z Krouny hračky pro ÚLUV. V tomto roce začal u Bukáčků vypomáhat a činil tak až do roku 1989, kdy přestává spolupracovat s ÚLUV.

Tento rok si zřídil svou vlastní dílnu ve Svratouchu. Je třeba podotknout, že tradiční lidové hračky vyráběl jen pro ÚLUV. Později začal vyrábět jiný typ hraček.¹¹⁰ Na svých hračkách pracuje technikou soustružení. Dřevořezbě se nevěnuje, a to ani v drobných detailech hraček. Na soustruhu vyrábí i jiné předměty, než jsou hračky. Např. nohy ke skříním, dřevěné nádobí. Aby měly jeho hračky odbyt, začal je dodávat do Plemenářského podniku ve Žďáru nad Sázavou.¹¹¹ Od roku 1991 se do výroby zapojila i jeho manželka Marie Sádovská.

Za svůj největší úspěch považuje František Sádovský spolupráci s městem Chrudim, díky němuž se mohl zúčastnit slavností konaných v Ede.¹¹² Na těchto slavnostech představil svoji tvorbu a výrobu. Dále prezentuje svoje výrobky ve městě Olešnica, které je rovněž, jako Ede, partnerským městem Chrudimi.¹¹³

¹⁰⁸ Jednou z výstav, na níž se výrobky Pavla Ondry objevily společně s výrobky Aloise Doležala a manželů Škrochových, byla výstava konaná v Městském muzeu Chotěboři v roce 1995. Této výstavě je věnován článek IF, *Nová výstava v Chotěbořském muzeu*, Cesta vysočiny, týdeník občanů okresu Havlíčkův Brod 23, s. 1.

¹⁰⁹ Rozhovor s Františkem Sádovským, výrobcem dřevěných hraček, ve Svratouchu 10. 11. 2015.

¹¹⁰ Viz obrazová příloha.

¹¹¹ Státní plemenářský podnik, o. z. Žďár nad Sázavou. Tento podnik existoval od 20. listopadu 1980 do 18. května 1999. Pan Sádovský vyráběl pro tento podnik v letech 1980–1990. Jednalo se o dekorační předměty a komponenty pro nábytek.

¹¹² Ede je město v Nizozemí, které je od června 1993 partnerským městem Chrudimi.

¹¹³ Olešnica je město v Polsku, které je od února 1998 partnerským městem Chrudimi.

Vystavoval v Regionálním muzeu v Chrudimi v roce 1995, v Horáckém muzeu v Novém Městě na Moravě na Velikonoční výstavě konané od 10. dubna 2009. A také na Svatodušním jarmarku konaném 16. května 2008.¹¹⁴ Při oslavách výročí 650 let města Úpice, konaných 13. června 2006, prezentoval svou výrobu na náměstí T. G. Masaryka. Rovněž se zúčastnil Vánoční výstavy v Proseči, která se konala 11. prosince 2005¹¹⁵, a v roce 2013 ve skanzenu Vysočina na Veselém Kopci.

Výrobky pana Františka Sádovského jsou dnes k dostání již jedině na trzích, v hrstce kamenných obchůdků¹¹⁶, popřípadě je lze objednat osobně u něho. Sám dává ale přednost tomu, když si zájemci hračky objednají přímo u něho nebo si je koupí na trzích. Jeho hračky jsou zastoupeny i ve sbírce pana Františka Kyncla.¹¹⁷ Jedná se o hračky vytvořené pro ÚLUV, čili o tradiční dřevěné lidové hračky z Hlinecka. Jsou podobné těm, které dělal Zdeněk Bukáček st. a dnes je vyrábí Zdeněk Bukáček ml. Informace o jeho tvorbě jsou také v publikaci *Rukověť sběratele hraček* od autorů Zdeňka Knápka a Daniela Titěry.¹¹⁸

Jako materiál používá dřevo bukové. V době, kdy spolupracoval s rodinou Bukáčkových a pracoval pro ÚLUV, používal i dřeva jiná, podobná těm, co dnes používá Zdeněk Bukáček ml. Převážně se jedná o buk a smrk. Co se týče barev, tak své hračky nedekoruje a žádné barvy nepoužívá. Na hračky má „atest“¹¹⁹. Celkově dnes vyrábí asi deset druhů zvířátek, která jsou převážně na kolečkách, některá zvířátka jsou rozkládací.

Každoročně se účastní akcí, jako jsou *Dny pro školy*, které se pořádají na Veselém Kopci, který patří do Souboru lidových staveb Vysočina. Dále prezentuje svoji tvorbu žákům ZŠ Svatka, a to ve své dílně. Mezi skanzeny, které pravidelně se svými výrobky navštěvuje, patří již zmíněný Soubor lidových staveb Vysočina. Dalšími jsou

¹¹⁴ Tento Svatodušní jarmark pořádá město Nové Město na Moravě a Novoměstské kulturní zařízení. Jarmark se konal přímo na Vrástislavově náměstí. Nese název *Letnice aneb vylévání studní*.

¹¹⁵ Tuto výstavu zorganizoval Osadní výbor Proseč v obecním domku v Proseči. Na výstavě byl přítomen František Sádovský, který prezentoval výrobu soustružených hraček, a Jiřina a Jaroslava Rejentovi, kteří předváděli paličkovanou krajku. Tato výstava trvala od 11. prosince 2005 do 1. ledna 2006.

¹¹⁶ Obchody, do kterých pan Sádovský dodává své výrobky, jsou např. v rámci areálu Souboru lidových staveb Vysočina nebo v prodejně v areálu Betléma v Hlinsku. Dále pak je to prodejna v Novém Městě na Moravě, která je v Horáckém muzeu.

¹¹⁷ Sběrka pana Františka Kyncla je v současné době ve zpracování. Byla odkoupena v roce 2014 Městským muzeem a galerií v Hlinsku.

¹¹⁸ Zdeněk KNÁPEK – Daniel TITĚRA, *Rukověť sběratele hraček*, Olomouc 2002, s. 283.

¹¹⁹ Atest je nutný ke splnění norem ještě před uvedením na trh. Daný výrobek musí splňovat technické předpisy platné v ČR. Atest na hračky provádí Technický a zkušební ústav stavební Praha. Sídlo zkušebny je v Českých Budějovicích.

např. Kouřim, Krňovice. Dále představuje svoje výrobky v Holašovicích,¹²⁰ Havlíčkově Brodě,¹²¹ Letohradě¹²² a Turnově¹²³. V roce 2006 se účastnil jarmarku v Pardubicích.¹²⁴ Další jarmark, kterého se František Sádovský zúčastnil, je tzv. *Tradiční jarmark*, konaný v obci Krátká na Novoměstsku. Na tomto jarmarku působil v letech 2007, 2010 a 2011. Navštívil také jarmark ve Sněžném v červnu 2006. Svoje hračky vystavuje také v Hradci Králové¹²⁵ a v Chrudimi¹²⁶.

Sádovského současné hračky jsou naprosto odlišné od těch, které vyráběl pro ÚLUV. Jsou více zaměřené na rozvíjení motoriky dětí, dalo by se o nich říci, že jsou spíše didaktickými pomůckami. Vzhledem k tomu, že tyto hračky nejsou tradičními lidovými dřevěnými hračkami, které se z Hlinecka, nemůžeme o nich říci, že by se zde jednalo o nějaké zachovávání tradice. Ovšem je otázkou, zda výroba hraček, ať už naprosto odlišných, není také pokračováním určité tradice, byť by to byla jen tradice zpracování dřeva při zhotovování hraček. Pan Sádovský pracuje podobně jako pan Makovský z Dědové. Až na pár typů hraček nepokračuje ve výrobě tradiční dřevěné hračky. Přesto se oba dále zabývají výrobou hraček a dnes dokonce oba vyrábějí i didaktické pomůcky. Můžeme tedy říci, že zde sice nedochází k zachování tradice výroby dřevěné hračky z Hlinecka, ale že výroba hraček má alespoň nějakou naději, že z tohoto kraje zcela nevyumizí.

3.10 Alois Doležal

Alois Doležal se narodil 3. září 1940 v Mířetíně, kde strávil celé dětství.¹²⁷ Jeho vztah k výrobě a zpracování dřeva se projevoval už od dětství, kdy si jako kluk hrál u sousedů v truhlářské a kolářské dílně. Proto se chtěl vyučit truhlářem. To mu ovšem nebylo umožněno, mimo jiné z politických důvodů. Proto se vyučil

¹²⁰ V Holašovicích se účastní *Selských slavností*, konaných v závěru července. V roce 2015 se uskutečnily ve dnech 24. – 26. 7. Selské slavnosti se zde pořádají již od roku 1997.

¹²¹ V Havlíčkově Brodě se koná tzv. *Trh řemesel*. Nejčastěji se koná 8. 5. nebo 17. 11. V roce 2015 byl uspořádán 50. *Trh řemesel* dne 8.5. Pan Sádovský trh navštěvuje pravidelně v obou termínech.

¹²² V Muzeu řemesel v Letohradě, v rámci *Řemeslnické soboty*, a to každoročně od roku 2009 v první polovině července.

¹²³ V Turnově na akci *Staročeské řemeslnické trhy*. Tato akce, které se účastní František Sádovský každoročně, se koná již od roku 1995 v závěru května. Jubilejní 20. ročník proběhl ve dnech 30. – 31. 5. 2015.

¹²⁴ Tento jarmark se uskutečnil 8. dubna 2006 v pardubickém kulturním domě v Hronovické ulici.

¹²⁵ V Hradci Králové na *Muzejních adventních trzích* konaných v Muzeu východních Čech. Ty se konají již od roku 1989. Naposledy se jich zúčastnil v roce 2014.

¹²⁶ V Chrudimi na *Vánočních trzích* na Resslově náměstí 13. 12. 2010.

¹²⁷ Rozhovor s Aloisem Doležalem, výrobcem dřevěných soustružených hraček, v Předhradí dne 6. 11. 2015.

v letech 1954–1956 pekařem. Nakonec pracoval v letech 1956–1965 na lomu u Předhradí jako dělník. V roce 1965 začal pracovat jako dělník u správy silnic a komunikací v Hlinsku. V té době byl jeho vedoucím Luděk Štěpán, který dokázal vhodně využít nemožnosti práce dělníků na silnicích v zimním období. Jelikož nebylo možné v zimě silnice opravovat a dělat na nich i další práce, bylo rozhodnuto, že dělníci budou vykonávat tzv. zimní práce. Ty mohly být všeobecně různé, ale v té době se využila pracovní síla k založení Souboru lidových staveb (skanzenu) Vysočina na Hlinecku, na Veselém Kopci.

Alois Doležal se práci ve skanzenu věnoval v letech 1967–1980. Při této práci se zdokonalil v práci se dřevem a osvojil si určité znalosti a dovednosti, které tato práce vyžaduje. Podílel se na opravě stodůlky U Pilných, což je dnes jeden z objektů, který je prezentován ve skanzenu. V roce 1980 odchází od této práce a vrací se zpět do práce na lom u Předhradí.

Na začátku 70. let začíná pomalu zkoušet ve své dílně vyrobit první soustružené hračky. V jeho začátcích jsou mu velmi nápomocny vědomosti, které si odnesl z prací na Veselém Kopci, kde se dozvěděl různé informace o dřevě jako materiálu i o tom, jaké jsou možnosti jeho zpracování. V podstatě se dá ale říci, že začíná jako naprostý laik, kterého popohání v tvorbě velký osobní zájem. Asi po roce ukazuje Alois Doležal hračky Luděkovi Štěpánovi, který je v té době již ředitelem Souboru lidových staveb Vysočina. Ten tyto hračky hodnotí velmi kladně, dokonce Doležala přesvědčuje o tom, aby se svou tvorbou pokračoval a nenechal se odradit různými těžkostmi, které na začátku provází snad každého, kdo zkouší „...začít od píky“¹²⁸.

Alois Doležal tedy pokračuje se svou tvorbou a zároveň se stává jedním z prvních řemeslníků, kteří prodávají své výrobky v Souboru lidových staveb Vysočina.¹²⁹ První výrobky spadají do 2. poloviny 70. let. Těla jeho hraček jsou vyráběna na soustruhu, ruce, nohy a jiné menší části jsou vyřezávány ručně. Technikou zpracování jsou hračky Aloise Doležala velmi podobné hračkám Zdeňka Bukáčka ml. z Krouny. Ač jsou tyto hračky vyráběny více méně stejným způsobem, výchozí hračky jsou typově odlišné.

¹²⁸ Rozhovor s Aloisem Doležalem, výrobcem dřevěných soustružených hraček, v Předhradí dne 6. 11. 2015.

¹²⁹ Stručné informace o A. Doležalovi, adresa a představení jeho výrobků, se nacházejí v publikaci Zdeňka KNÁPKA – Daniela TINTĚRY *Rukověť sběratele hraček*, Olomouc 2002, s. 203–204.

V 90. letech mu pomáhá s výrobou hraček syn. Ten ovšem po splnění několika zakázek nepokračuje dál ve výrobě a věnuje se svému zaměstnání vojáka z povolání. Vnuk Aloise Doležala, Milan Petr, se vyučil uměleckým truhlářem v Hradci Králové a v současnosti zvažuje, zda by neměl výrobu po dědečkovi převzít. Hračky pana Aloise Doležala se dnes prodávají jako upomínkové předměty. Nesplňují totiž požadavky na nezávadnost. Nejsou předkládány ke kontrole, která posuzuje nezávadnost hračky. Tím pádem jsou Doležalovy výrobky cenově dostupnější a jsou určeny jen jako dekorační předměty. Je však otázkou, zda hračky např. Zdeňka Bukáčka ml. nemají podobné využití, ač tyto normy splňují. Jsou to hračky, které vychází z tradičních předloh, které se na Hlinecku vyskytovaly¹³⁰. Např. kůň na kolečkách, panna s děťátkem¹³¹, panna, kominík. Nebo jde o novodobé typy, jako je ponocný,¹³² myslivec, sněhulák aj. V těchto nových výrobcích jsou si se Zdeňkem Bukáčkem ml. z Krouny tvorbou podobní. Hračky Aloise Doležala jsou celkově robustnější, řekněme, že působí masivnějším a hrubším dojmem, jsou navíc „hranaté“¹³³. Je věcí názoru, kterého výrobce jsou hračky hezčí.

Materiál, který Alois Doležal používá, je především jasan, lípa, buk. Co se týče barev, používá barvy ředitelné vodou. Většinou jsou to základní barvy, jen výjimečně je míchá a zesvětluje tóny. Na rozdíl od Zdeňka Bukáčka ml. je u jeho hraček velmi důležitý namalovaný dekor. Částečně se objevuje dekor podobný dekoru tradičních hraček z Hlinecka, někde se setkáváme se složitějšími vzory. Malování hraček zpočátku obstarávala manželka Aloise Doležala, Marie Doležalová. Poté, co velmi vážně onemocněla a zemřela, začal pan Doležal spolupracovat s paní Olgou Doubalovou, která tyto hračky maluje dodnes. Přesto, že se pan Doležal zabývá hlavně výrobou hraček, vyrábí i různé dekorační předměty, např. svícny aj. Tyto předměty mu zdobí paní Olga Sršňová. Hračky pana Aloise Doležala jsou zastoupeny ve sbírkách Městského muzea a galerie v Hlinsku, Regionálního muzea v Chrudimi a dalších muzeí. Své hračky vyrábí na zakázku, ale zásobuje i některé obchody v různých městech po celé České republice, jako jsou např. České Budějovice, Český Krumlov, Praha. Snaží se, aby hračky byly podobné těm, co se vyráběly na Hlinecku, ale zároveň se snaží odlišit od Zdeňka Bukáčka ml. Spíše se inspiroval tvorbou Zdeňka Bukáčka st.

¹³⁰ Viz Obrazová příloha.

¹³¹ Viz Obrazová příloha.

¹³² Viz Obrazová příloha.

¹³³ Rozhovor s Aloisem Doležalem, výrobcem dřevěných soustružených hraček, v Předhradí dne 6. 11. 2015

Ke každoročním prezentacím výsledků tvorby Aloise Doležala patří účast na jarmarcích na Veselém Kopci. Další jarmarky, které navštěvuje, jsou pořádány ve Žďáru na Sázavou. Působil jako výrobce dřevěných hraček při otevření městské památkové rezervace Betlém v roce 1995. V roce 2012 vystavoval v galerii *Fantazie a umění* v Rosicích u Chrastí.¹³⁴ V roce 2014 byla uspořádána vánoční výstava s názvem *Vánoce v muzeu*, která se konala od 28. listopadu do 11. ledna 2015 v Regionálním muzeu v Chrudimi. Alois Doležal se jí zúčastnil společně se Zdeňkem Bukáčkem ml. a dalšími hračkáři. V roce 2013 vystavoval na Veselém Kopci. Hračky vyrobil i pro Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi. Spolupracuje s Muzeem řemesel v Letohradě. Předvádí tam výrobu soustružených hraček. Své hračky prezentoval také v Náchodě v roce 2014, při slavnostech 750 let města Náchoda.

Za jeden ze svých největších úspěchů považuje možnost prezentace svých hraček v Kongresovém centru v Praze v roce 1994. Cení si také zahraničních výstav konaných v Německu, Belgii a Holandsku. Pokud se pana Aloise Doležala přímo zeptáte, co považuje za svůj největší úspěch, odpověď zní: „*Jsem rád, že mohu nadále pokračovat ve výrobě, že se lidem moje práce líbí.*“¹³⁵ Jeho velké přání je, aby výroba hraček pokračovala dál prostřednictvím jeho vnuka.

¹³⁴ Výstava se konala od 7. dubna do 16. června. Předváděly se na ní mimo soustružení hraček ještě např. výroba keramiky, příprava suchých vazeb aj.

¹³⁵ Rozhovor s Aloisem Doležalem, výrobcem dřevěných soustružených hraček, v Předhradí dne 6. 11. 2015.

4. Karel Václav Adámek a dřevěné lidové hračky na Hlinecku

4.1 Karel Václav Adámek

Narodil se 19. září v roce 1868 v Hlinsku a zemřel 18. 12. 1944 v Chrudimi. Byl synem Karla Adámka, politika, spisovatele a kulturního a národopisného pracovníka. Karel Václav Adámek byl synovcem Bohumila Adámka, spisovatele, básníka a také sběratele lidových tradic.¹³⁶

Zájem o kulturní a společenské dění, národopis a sběratelství byl Karlu Václavu Adámkovi blízký z domova.¹³⁷ Vystudoval gymnázium v Chrudimi. „*Středoškolské studium ukončil na chrudimském gymnáziu 1886, poté studoval právnickou fakultu.*“¹³⁸ Studia ukončil v Praze v roce 1896. Po studiu rok pracoval v Hlinsku, kde praktikoval, po tomto roce působil i nadále v rodném Hlinsku, kde měl od roku 1900 svou advokátní kancelář, „*kteřou vedl až do 1928.*“¹³⁹ Stal se také starostou vlastivědného muzea v Hlinsku, díky jeho iniciativě se v roce 1893 konal první sjezd českých muzejníků. Kromě muzea v Hlinsku „*...spolupracoval s muzeem v Chrudimi.*“¹⁴⁰ Stejně jako jeho otec působil v mladočeské straně, v orgánech samosprávy. Zabýval se ochranou památek a podílel se na boji proti obchodu s památkami. V roce 1888 byl jedním ze dvou zakladatelů Společnosti přátel starožitností českých, společně s Josefem Ladislavem Pičem. Podílel se na návrzích týkajících se organizace muzejní práce. Dále přispěl svými návrhy do národopisné encyklopedie. Organizoval národopisný výzkum. „*Zastával názor, že jeho objektem je celý národ. Smysl studia viděl nejen v popisu jevů, ale v kauzálnosti jejich vývoje, v komplexnosti výzkumu a ve verifikaci faktů.*“¹⁴¹ V roce 1893 společně s otcem a strýcem uspořádali okresní výstavu, národopisný a národohospodářský sjezd v Hlinsku. Společně také vedli národopisný odbor Hlinecka. Od roku 1900 redigoval časopisy a sborníky ve východních Čechách, a to převážně na Hlinecku.

¹³⁶ Krátký životopis Karla Václava Adámka nalezneme i v publikaci: Magda KŘIVANOVÁ – Jana VAŠKOVÁ – Hana VAŠKOVÁ – Ilona VOJANCOVÁ – Petr MÜCKSTEIN – Zdeněk EIS, *Hlinsko, Srdce Českomoravské vrchoviny*, Hlinsko 2009, s. 135–136.

¹³⁷ Informace o Karlu Václavu Adámkovi nalezneme i v publikaci: Vladimíra FORSTA a kol., *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, ilustrace I. A – G*, Praha 1985, s. 35.

¹³⁸ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Biografický slovník českých zemí: I. sešit – A.*, Praha 2004, s. 34.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 34.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, s. 34.

¹⁴¹ Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska: Biografická část, I. svazek*, Praha 2007, s. 15.

Postup jeho práce při zpracování témat byl kombinací terénního výzkumu s archivním studiem. Zajímal se o lidovou slovesnost, dále o kroje, zvláštní pozornost věnoval studiu vyšívání kožichů. Dále se věnoval studiu stavitelství na Hlinecku. Se studiem lidové architektury je spojeno jeho bádání v oblasti epigrafiky na záklopech. Dále se věnoval studiu lidové víry, lidovým obřadům, zvyklostem. Shromáždřoval východočeské lidové písně a tance. Dále se zabýval lidovým divadlem. „*Napsal přes 70 samostatných, převážně vlastivědných publikací...*“¹⁴²

Jeho nejvýznamnějším dílem je *Lid na Hlinecku I* (1914), tento díl je věnován rodinné obřadnosti, sídelní struktuře a sociální skladbě. Další, nepublikovaný díl, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*, je věnován materiální kultuře. Významný je soubor „...*důležitých statí o statku v Jeníkově u Hlinska*“¹⁴³. Mezi dalšími významnými pracemi je *České zemědělství* vydané v roce 1899. Výsledek studia lidového léčení publikoval v práci *O léčení lidovém* vydané v roce 1903. Mezi další práce patří *Sborník okresu Hlineckého I-II* vydaný v letech 1897–1898, *Příspěvky k dějinám selského lidu z okolí Hlinska v 18. věku* z roku 1897. Dále práce *Robota* vydaná v roce 1898.

4.2 Lid na Hlinecku II. – Rukopis

Pro svoji práci jsem čerpala zejména z oddílu Hračky nepublikované práce Karla Václava Adámka *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*. Pracovala jsem s ilustrovaným rukopisem, s kopií originálu uloženého v Národním archivu Praha. Tam je uložena pomůcka s názvem *Rodinný archív Adámků z Hlinska*. V pomůcce bychom našli i jiné Adámky z Hlinska než členy rodiny Karla Václava Adámka.¹⁴⁴ Městské muzeum a galerie Hlinsko má ve svém vlastnictví kopii této části rukopisu.¹⁴⁵

Kopie má třiasedmdesát stran a není zaevidována. Formát kopie je A4. Jde o bílý kancelářský papír klasické gramáže 80. Stránky nejsou číslovány, jsou ponechány přesně tak, jak byly ofoceny. Kopie je na rozdíl od originálu pouze černobílá. V některých případech jsou však popisy natolik pečlivě propracované, že absence barev nevádí. Hned na začátku rukopisu se autor věnuje *hračkám - Pannám*, dokonce odlišuje „*Panny*“ a „*Panny velké*“. Obě dvě skupiny patří mezi nejtypičtější

¹⁴² Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Biografická část*, Praha 2007, s. 15.

¹⁴³ Josef VAŘEKA – Václav FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, Praha 2007, s. 9.

¹⁴⁴ Číslo pomůcky 126 v NA Praha. Název pomůcky: Rodinný archív Adámků z Hlinska. Číslo fondu 643. Složka: Karel Václav ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*. Číslo inventární 7 a karton 87.

¹⁴⁵ Kopie se do muzea dostala díky badateli Jiřimu Novotnému, kterému byl rukopis v roce 2004 přes SOKA Chrudim zapůjčen.

zástupce hraček, které se na Hlinecku vyráběly. Jsou zde důkladně popsány. Autor vysvětluje mechanismus, kterým disponují panny, tj. způsob, jakým se uvádí v pohyb ruce panen. Díky tomuto pohybu se stávají tyto panenky mobilním typem hračky. Sám autor Karel Václav Adámek hodnotí tento pohyb hračky jako „*Tahá-li se vzádu za provázek, zdvihají a klesají ruce, jako by hejčkala děcko.*“¹⁴⁶ Tato poznámka konkrétně patří k typu panny, která má k rukám připevněné dítě. Tato panna s dítětem na rukou je popsána z několika hledisek. V první části popisu se autor věnuje barevnosti šatů panny a dekorům, které jsou užity na jejím šatu. Barevné ztvárnění dalších částí panny, mimo šatů, je rovněž popsáno.

Poté se autor věnuje barevné výzdobě dítěte. Popis je uspořádán do vět. Výjimkou je náčrt tvaru rukávů panny. Zde poprvé autor užívá k popisu schematického náčrtu s písmeny řecké abecedy. Následuje popis rozměrů panny, které jsou uvedeny v centimetrech: výška, šířka pasu, šířka nejširší části panny (nejspodnější část zvonovité sukně), šířka ramen, výška hlavy a krku. U typu panny chovající děťátko jsou tři schematické obrázky, které navazují na seznam rozměrů. Je zajímavé, že u tohoto detailního popisu chybí konkrétní popsání barev, respektive údaje o tom, o jaký druh barvy se jedná. Rovněž v tomto popisu není uvedeno, jaký druh dřeva byl užít, jakým způsobem byl opracováván, které nástroje se při výrobě hračky používaly. Celková podoba popisu hračky je tak spíše druhem poznámky. Nejedná se o text, který by pojednával o osobách, které tento konkrétní typ vyráběly, nebo o tom, v jaké době a kde ho vyráběly.

„*Velké panny*“¹⁴⁷ jsou popsány obdobně. Na rozdíl od „*Panen*“ se objevují už další barevné variace panen velkých. Dvěma rozdílným variantám rukávů u velkých panen věnuje autor mimořádnou pozornost. Obě varianty tvarů rukávů nakreslil do textu. Mezi tzv. „*Velké panny*“ autor zahrnuje panny, které nemají v rukou dítě a na hlavě mají posazený klobouk. V popisu je zaznamenáno hned několik variant a způsobů zdobení. Rozměry velkých panen jsou začleněny do textu. Nejsou tedy, na rozdíl od předchozí popisované skupiny tzv. panen, uspořádané do sloupků a řádků.

Další skupinou hraček jsou „*Dítata*“. Jedná se o hračky, které ztvárňují dítě v peřince. Autor peřinku nazývá jako tzv. *poviján*, tedy zavinovačku. Celkový popis hračky se skládá z vlastního popisu, schematického vyobrazení a textu.

¹⁴⁶ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 1).

¹⁴⁷ Viz Obrazová příloha.

Svým rozsahem zabírá asi tři strany.¹⁴⁸ K popisu jsou použita písmena latinské abecedy. Údaje jsou uspořádány do řádků a sloupečků. I v tomto případě jsou zachyceny různé rozměry vztahující se k různým variantám velikostí tzv. dířat. V textu se autor věnuje způsobu obarvení dítěte. Nejprve v části hlavičky, poté sleduje způsob výzdoby peřinky, např. pásy, kolečka, kytičky. Na první straně je hned pět schémat. Zobrazují několik variant zpracování dítěte, průřezy a výzdobu.

Další hračkou, kterou popisuje Karel Václav Adámek, jsou „*Koně velcí*“. Jedná se o hračku, která je popsána asi na třech stranách a volně na ni navazuje na „*Koně s jezdci*“. Ty jsou popsáni na dvou stránkách a další skupinou je „*Vozík s koňmi*“. Tato skupina zabírá svým rozsahem asi půl strany. V pojednání Karla Václava Adámka *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* je ještě jedna pasáž o zpracování hračky v podobě koně. Je to „*Jezdec*“, hračka popsána na sedmdesáté první straně.

„*Koně velcí*“, jak autor uvádí, jsou různé velikosti. Popis je opět členěn do tří částí. Jsou věnovány rozměrům, schematickému vyobrazení a popisu. Rozměry jsou opět uspořádány do řádků a sloupců, nejsou však v tabulce. Schematické vyobrazení je opatřeno písmeny latinské a řecké abecedy. Konkrétně část, kde je vyobrazen celý kůň, a část, kde je vyobrazen detail hlavy, jsou opatřeny latinkou, kdežto část, zobrazující průřez hlavy koně, je opatřena písmeny řecké abecedy. V popisu je uvedeno mnoho barevných forem, ve kterých se koně vyskytují. Rozdíly v barevném provedení se netýkají jen barvy těla koně, ale i barvy sedla, hřívy. Koně se liší také variantami zpracování. Autor uvádí, že „...jednodušší druhy koňů mají v předu jedinou silnou nohu a vzadu druhou nohu“¹⁴⁹. Jiné varianty, které uvádí autor, mají čtyři nohy. Základna, do které jsou vsazeny nohy, má různé podoby. Některá má podobu hladkého prkénka, jindy je toto prkénko opatřeno čtyřmi kolečky.

„*Koně s jezdci*“ jsou popsáni hned za koňmi velkými. Nákres koně je na straně deset a nákres jezdce se nachází na straně dvanáct. Na této straně už začíná popis „*Vozíku s koňmi*“. Text popisu koní s jezdci má v sobě začleněny údaje o výšce koní, vedle je schematicky znázorněný kůň s písmeny latinské abecedy. Další rozměry jsou vepsané do sloupců a řádků. Je zde zaznamenáno hned několik variant. Z těchto rozměrů je patrné, že existovalo opravdu mnoho velikostí, ve kterých byli koně vyráběni.

¹⁴⁸ Viz Obrazová příloha.

¹⁴⁹ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 8).

„Vozík s koňmi“ je tradiční hračka, kterou autor také popsal. Celý popis zabírá jen asi půl strany. Autor se věnuje v popisu pouze popisu barev, kterými byla tato hračka zdobena. Celé vyobrazení hračky je na téže straně, rozměry jsou uspořádány do sloupců s písmeny latinské a řecké abecedy.

Další skupinou jsou „Ptáci“. Celkově by se tato skupina dala rozdělit na dva typy ptáků, jsou to „Holubi“ a „Vrány“. Obě skupiny jsou zaznamenány v několika provedeních. Nejprve autor popisuje holuby, opět se zde nacházejí nákresy. Holub je zobrazen zepředu, z profilu a zezadu. Nákresy jsou opatřeny písmeny latinské abecedy. Pod nákresy jsou uvedeny rozměry holuba. Jsou uspořádány do řádků a sloupců. Nejedná se ovšem o tabulku. Níže je popis holuba. Autor zde uvádí barvy, které se používají k obarvení jednotlivých částí holuba. Jsou zde uvedené i další barevné varianty. Na následující straně je popsána další varianta holuba, nákres je v levém horním rohu a je opatřen písmeny latinské abecedy. Kromě celkového vyobrazení holuba je zde ještě vyobrazen detail, otvor zabudované píšťalky. Jiná varianta je zde namalována z profilu s latinskými písmeny, s detailem tvaru hlavy a krku z předního pohledu. Je zde zpracována podoba ozdoby, obloučků, které má pták na hrudi. Podobně jako u předchozí varianty je zde vyobrazen otvor, kterým se do ptáčka fouká proto, aby bylo dosaženo zvuku. Tento detail je vyobrazen prostorově, není však opatřen písmeny. Varianta holuba je zapsána asi ve třech hodnotách, které jsou vypsány pod sebe, hned vedle náčrtu.

Následují „Vrány“. Vrány se liší od holubů tím, že jejich celkové zpracování působí už od prvního pohledu masivnějším dojmem. Hned na začátku je umístěn nákres vrány z profilu. Je opatřen písmeny latinské abecedy. Jednotlivé rozměry jsou uspořádány do řádků. Kromě samotného vyobrazení celého těla vrány z profilu, které mimo jiné zachycuje i to, jakým způsobem je celá vrána dekorovaná, je zde detail hlavy vrány zepředu a detail zachycující otvor, který funguje jako píšťalka. Ten je umístěn na konci ocasu. Dále je zde naznačen podstavec s kruhovou základnou. Hned pod touto vránou je představen její další typ. Opět je ztvárněna z profilu. Nákres je opatřen písmeny latinské, ale i řecké abecedy. Základna je čtvercovitá, ale není zde samostatně načrtnutá. Detailně je vyobrazen pouze zobák. Stránku patnáct uzavírá popis vrány. Na další straně, na straně šestnáct, jsou představeny ještě další dvě varianty vran. Ani jedna varianta není zobrazená celá. Jde o náčrtky schematického rázu.

Jako další jsou uvedeni holubi. Zde autor uvádí ve zkratce postup práce: „Holubi se dělají tak, že se vysoustruhuje hlava s krkem a zvlášť tělo, do něho nastrčí

se a zaklíží nožky z tenkých kousků tyček (nebo špejlů) nasadí se tělo na podstavec, jehož kraje horní se poněkud seříznou.“¹⁵⁰ Dále pokračuje popis velikosti podstavce, tentokrát jsou míry zpracované v textu. Nalevo vedle textu je detail hlavy a zobáku, obojí je na vyobrazení napsané. U tohoto schématu není žádný další popis ani označení, jako tomu bývá často u jiných popisů. Údaji zpracovanými do textu končí část, která se věnuje ptákům. Na následující sedmnácté straně je popsána již další hračka a tou je „Veverka“.

„Veverka“ je další hračkou, která je typická pro Hlinecko. Dodnes se tato hračka vyrábí a je zastoupena v muzejních sbírkách. Konkrétně ji nalezneme ve sbírce Muzea a galerie v Hlinsku. Samotný popis veverky je krátký v porovnání s ostatními popisy hraček, kterým se autor věnuje. Popisu hračky je věnována pouze jedna stránka, mohli bychom ho rozdělit opět na části vyobrazení, údaje a samotný text. Vyobrazení veverky zabírá téměř polovinu celé stránky. Je tu zobrazena celá hračka z profilu, veverka na dřevěné tyči se zařízením, díky kterému se veverka pohybuje po tyči. Následují čtyři detaily, které zobrazují přesněji, jak hračka vypadá. Je to hlava veverky, vyobrazená z nadhledu, vyobrazení hlavy veverky z profilu a pak tu je detail zobrazující zařízení, které uvádí veverku v pohyb. Nákresy jsou doplněny písmeny latinské i řecké abecedy a konkrétní údaje o velikostech jsou vepsány do řádků a sloupků. Opět se nevyskytuje žádná tabulka. Text je věnován popisu barevného zpracování veverky a způsobu zdobení. Nejsou zde uvedeny další varianty zpracování. Je tu jen jedna varianta, a ta je též vyobrazena. O dalších možnostech se autor nezmiňuje. Stejně tak chybí popis zařízení, jakým se veverka uvede v pohyb.

„Kováři“ jsou zpracováni na straně osmnáct a devatenáct, svým rozsahem popis zabírá asi jeden a půl stránky. „Kováři“ jsou hračkou, která se dodnes vyrábí. Tvoří ji pan Zdeněk Bukáček ml. z Krouny. Jedná se o další hračku s pohyblivými prvky. Zde to jsou dva kováři s kladívky, kteří stojí proti sobě a střídavě kovou na kovadlinku, která je umístěná mezi nimi. Celý popis hračky by se dal shrnout do dvou částí. V té první autor píše o zařízení, které uvádí kováře v pohyb. Druhá část pak popisuje barevnost kovářů. Obrázek kovářů je z profilu, kde na třech pod sebou umístěných nákresech je zachycen postup, jakým se uvádí kováři v pohyb. Připojena jsou písmena latinské abecedy. Také jsou zde tři detaily, a to detail hlavy kováře, kde se ukazuje způsob ztvárnění tváře, detail zachycující kováře zezadu a detail

¹⁵⁰ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 16).

zachycující žlábek, ve kterém je umístěna tyčka, která uvádí v pohyb kladívka kovářů. Míry jsou uvedené pod sebou v řádcích v jednom souvislém sloupci.

Dále se v rukopise vyskytují hračky, které mají rozdílný charakter.¹⁵¹ Mohli bychom je rozdělit na dvě kategorie a to na různé a hudební nástroje.¹⁵² Popis „*Mlýnků*“ zahrnuje čtyři podoby zpracování této hračky. Autor popisuje princip uvedení lopatek v pohyb lopatek. Jsou zde i rozměry mlýnků. Nechybí ani schémata a barevné zpracování.¹⁵³ Následující hračkou je tzv. „*Vlk*“.¹⁵⁴ Autor uvádí velmi stručný popis. „*Tato hračka jest vysoustruhovaná a není namalovaná. Natáčí se pomocí tohoto držadla, provázkem, a otáčí se pak setrvačně kolem své vlastní osy.*“¹⁵⁵ Autor ještě zmiňuje jednotlivé rozměry.

Na další straně je představena „*Káča*“, jako hračka, dle autora „...*soustruhovaná a obyčejně nabarvená.*“¹⁵⁶ Další „*Drkačka*“ slovní popis nemá, pouze náčrt a rozměry velikostí. „*Hrkačka*“ je další hračkou. Autor se nejdříve zmiňuje o rozměrech, způsobu zdobení. Uvádí výplň hrkačky, kterou „... *jsou hrachy nebo kaménky.*“¹⁵⁷ Dále autor popisuje, že jsou hrkačky, které mají uchopovací část využitelnou jako píšťalku. Nechybí nákres s rozměry.

„*Frkačku*“ autor popisuje velmi stručně, uvádí jen rozměry a barvy. Dalšími hračkami, je skupina tzv. „*Píšťal a píšťalek.*“ Autor je roztrídí podle způsobu zdobení na *nebarvené, žlutě natřené a jiné*. Celkový popis druhů této hračky je uveden na třech stranách. Nebarvené popisuje prostřednictvím rozměrů velikostí, náčrtů. Autor se zmiňuje o způsobu prodeje této hračky. „*Svazují je nití a po tuctech prodávají.*“¹⁵⁸ Dále se autor zmiňuje o zvuku této píšťaly. „*Tyto píšťaly mají vysoký hlas tenký.*“¹⁵⁹ Následující druh píšťal je dle autora „...*karmínově nabarven...*“¹⁶⁰

¹⁵¹ Jejich popis začíná po odpočítání na straně 19, kde autor začíná v půlce strany popisovat „*Mlýnky*“. Oddíl končí stranou 38, kde je jako poslední uveden „*Hmoždírek*“.

¹⁵² Kvůli respektování chronologického pořadí stran nebudou uvedena označení (různé a hudební nástroje), v textu dále používat.

¹⁵³ „*Mlýnky*“ jsou zastoupeny i ve sbírce Muzea a galerie v Hlinsku a nalezneme je i v expozici *Zaniklá řemesla* v prostorách Muzea a galerie v Hlinsku. Viz *Obrazová příloha*.

¹⁵⁴ Svým zpracováním hračka „*Vlk*“ připomíná hračku, které říkáme „*Káča*“.

¹⁵⁵ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 22).

¹⁵⁶ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 23).

¹⁵⁷ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 24).

¹⁵⁸ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 26).

¹⁵⁹ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 26).

Autor doplňuje nákres rozměry. U „*Jiných píšťal*“ se autor věnuje popisu užití barev a rozdílů velikosti jednotlivých typů. „*Klarinety*“ by se snad mohly začlenit mezi píšťaly, ale autor hned v úvodním popisu zmiňuje: „*Liší se od píšťal svým zvoncovitě rozšířeným koncem dolním.*“¹⁶¹ Barva je podle autora žlutá, Adámek se zmiňuje též o detailech hračky: o počtu sedmi dírek, o nenabarvených částech. Nechybí několik nákresů a to z několika úhlů s rozměry.

Následují „*Housle*“¹⁶². Zejména náčrt je velmi zdařilý.¹⁶³ Autor popisuje rozměry, způsob nabarvení. Uvádí odlišný počet strun u malých a velkých houslí a sice „*u malých houslí bývají 3 struny u větších 4 struny.*“¹⁶⁴ Jsou zde rozměry houslí i smyčce, smyčec má rovněž náčrt. U „*Biče*“ jsou uvedeny barevnost a rozměry s náčrtem. „*Kuželky a koule*“ jsou popsány také stručně. Uvedeny jsou rozměry, autor uvádí, že nejsou nabarvené. Další popsanou hračkou je „*Bambitka*“¹⁶⁵. Tuto dřevěnou hračku popisuje autor velmi detailně. Kromě popisu materiálu, rozměrů velikostí se autor věnuje principu, na kterém hračka funguje. „*Když se nabíjí, stáhne se kohoutek tak, aby hořejší jeho kolečko spočívalo na horní straně hlavně. Pak se vytáhne nabiják z hlavně směrem ke kohoutku tak, aby držadlo nabijáku bylo za podložkou jejíž je zadrží, aby nabiják nesmekl se zpět do hlavně. Na to se dá do hlavně vnějším jejím koncem náboj (tyčinka) a vysune se pak kohoutek vzhůru. Kohoutek narazí na vřídlo nabijáku, vypouští vřídlo za podpěradlem se nacházející a nabiják se svezde do hlavně, udeří v ní do náboje a vyrazí náboj ven.*“¹⁶⁶ Hned za bambitkou je popsána „*Puška*“. Sám autor uvádí, že je podobná bambitce. Autor popisuje rozměry velikostí pušky a materiál. Další je „*Šavle*“ vyrobená ze dřeva. Autor věnuje pozornost jejímu zdobení a v nákresu je uvedena nejen šavle, ale i pochva. Rozměry jsou vedle nákresu. Na následující straně je popsána „*Máselnice*“, která je bez barevného nátěru. Autor popisuje její podobu pomocí šesti nákresů, doplněných rozměry velikostí.

¹⁶⁰ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 26).

¹⁶¹ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 27).

¹⁶² Viz Obrazová příloha.

¹⁶³ Viz Obrazová příloha.

¹⁶⁴ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 30).

¹⁶⁵ Viz Obrazová příloha.

¹⁶⁶ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 32).

Dále jsou na této straně popsána tzv. „Vejce“. Jsou to jedny z mála hraček, které nemají v rukopisu nákres celé podoby hračky v rukopisu.¹⁶⁷ „Jsou soustruhované, plné, obyčejně červeně (karmínově) obarvené s výzdobou srdcovitou, čárkovitou nebo vlnitou, jež bývá bílá.“¹⁶⁸ Dále se autor zmiňuje o tom, že některá vejce mohou mít i jinou barvu, například růžovou či žlutou. Jako náčrt je zde ukázka dekoru, uvedeny jsou rozměry velikostí. U „Kalíšku“ jsou uvedeny v rozměry velikostí, barevné zpracování a jednoduchý náčrt. „Kalíšek“ je první popsáný druh hračky, který spadá do kategorie *Nádobí a náčiní rozmanité*. „Talířek“ je krátce popsán. Je to dřevěné nádobí, které má lístkový dekor. K rozměrům uvádí autor barevnost a tři nákresy.

Dalším zástupcem nádobí je „Hrníček“¹⁶⁹. Autor popisuje dvě varianty hrníčku. Obě jsou doplněny nákresy a rozměry. Barevné dekory jsou rovněž zaznamenány. Oba hrníčky jsou popsány na stejné straně.¹⁷⁰ „Košíky“ jsou vyobrazené na následující straně.¹⁷¹ Jejich barva je žlutá či modrá. Mohou se lišit velikostí. „Hmoždířek“ je stručně popsán. Barvu nátěru má žlutou. Hmoždířek doplňuje i lžička, která je s hmoždířkem ztvárněna v nákresu. Nechybí ani rozměry.

Další kategorii hraček zastoupených je tzv. „Nábytek“. Je jich zde uvedeno velké množství typů.¹⁷² Tyto hračky a jejich popisy jsou asi nejlépe zpracovány, a to s největší pečlivostí a do hloubky. Důraz zde je kladen na dekory, které se na nábytku používaly. Proto je část věnovaná nábytku poměrně rozsáhlá. Jedná se o soubor asi deseti různých hraček, které jsou popsány na třiceti stránkách. Z celkového počtu sedmdesáti stran je to poměrně nezanedbatelná část. Dále jsou v rukopisu popisovány hračky, které jsou nazývány „Nábyteček“. Autor uvádí celkově devět takových hraček. Jejich popisy se různí jednak po stránce obsahové, tak po stránce rozsahu. Část s tzv. nábytečkem je ale nejzajímavější po stránce vyobrazených druhů užitých dekorů. Často zabírají nemalou část stránky a vedle nich je uveden autorův text.

¹⁶⁷ Kromě toho, že nemají nákres v rukopisu, není dochován ani v muzejních sbírkách adekvátní exemplář, který by nám přiblížil jejich podobu. Proto vycházím jen z autorova stručného popisu.

¹⁶⁸ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 35).

¹⁶⁹ Viz Obrazová příloha.

¹⁷⁰ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 37).

¹⁷¹ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 38).

¹⁷² Tato část začíná na straně 39 po odpočítání.

„*Truhličky*“ začínají na stránce čtyřicet dva a jsou druhé v pořadí hraček, které spadají do skupiny nábytečku. Hned na začátku je autor porovnává s kufříky. Rozměry jsou vepsané do řádků a sloupců, celkově jsou zde uvedeny rozměry dvou druhů kufříků. Na levé straně je zobrazen kvádr, popsáný latinskými písmeny, který slouží k orientaci v popisu rozměrů. Další rozměry jsou uvedené v textu. Poté se autor věnuje barvám, které jsou na truhličkách využity. Velkou pozornost věnuje zdobením truhliček.

Dolní část stránky patří konkrétnímu popisu dekoru. Na dalším listě jsou rozkreslené jiné varianty dekoru truhliček. Celkově je jich na tomto listu šest. Jsou černobílé a od sebe je autor oddělil nerovnou přerušovanou čarou. Patrně od ruky. Ve spodní části této strany jsou popsány dekory užívané na tzv. pobočnicích, bočních stranách truhliček. I zde jsou vyjmenované různé varianty zdobení. Na třetí straně jsou vyznačeny další dekory, konkrétně se jedná o dekory používané na víku. Je zde vyobrazeno různé zpracování skupin bodů a koleček, nebo se jedná o rostlinný motiv. Dekory pokračují i na dalším listu, kde jsou uvedené v počtu šesti.

Na další stránce pokračují další motivy, na rozdíl od předchozích stran jsou motivy rozlišeny velkými písmeny latinské abecedy. V textu, který na této straně pokračuje dole, autor velká písmena v popisu rovněž využívá a tím se text a nákresy jeví jako přehlednější. Opět se zde vyskytuje motiv vkreslený do textu, zde je to konkrétně zobrazení listů coby výzdoby. Je zde uvedena i konkrétní barva. Tyto popisy pokračují od písmene A po písmeno E. Motiv E je už popsán na další straně. Dále je text odsazen a věnuje se dalším dekorům, které jsou zde zobrazeny. Jedná se o rostlinný motiv v počtu dvou. Popis dále pokračuje v dalších variantách zpracování truhliček. Opět jsou popisovány jednotlivé části truhliček, např. průčelní stěna, víko. Samostatnou podkapitolu věnuje autor tzv. truhličkám karmínově nabarveným. Kromě výčtu užitých barev jsou zde uvedeny konkrétní rozměry karmínových truhliček. Tyto rozměry jsou vepsány do textu. Jsou tak méně přehledné, než rozměry vepsané do řádků a sloupců. Nakonec se autor věnuje výzdobě vík. Krásné rozmanité dekory jsou zobrazeny na dalších dvou stranách.

„*Stolky*“ jsou dalšími nábytkovými hračkami, které zde autor představuje. Aby nedošlo k omylu, je hned za nápisem stolky v závorce napsáno „*hračky*“. Autor tak zřejmě počítá se záměnou miniaturního nábytku s hračkou v podobě nábytku. Na začátku textu autor věnuje pozornost ztvárnění desky stolu. Tento text je uveden vpravo a nalevo je zobrazen nákres. Dále autor uvádí další varianty

výzdoby stolní desky. Dole jsou rozkresleny dekory, které jsou slovně popsány. Na další stránce jsou další motivy výzdoby stolní desky, tyto jsou označeny římskými číslicemi I–VII. V textu jsou uvedeny další údaje o této výzdobě. Na další stránce jsou vepsány rozměry stolu. Tyto údaje jsou vepsány opět do řádků a sloupců a přibližné tvary jsou rozkresleny kolem textu. Dole na stránce jsou vypsány existující varianty kombinací výzdoby stolků, např. deska je růžová, je nesena žlutou nohou a žlutým podstavcem. Tyto údaje jsou vepsané v jednoduché tabulce heslovitým způsobem, jen ve zkratce je uvedena barva. Dále je na stránce rozkreslena další podoba výzdoby.

„*Sesličky*“ jsou popsány na šesti stranách.¹⁷³ Na začátku věnuje autor pozornost zpracování sesliček. „*V sedadle jsou zastrčeny a zaklíženy čtyři nohy, jež jsou sestaveny dolů rozbíhavě.*“¹⁷⁴ Autor sám uvádí že: „...*rozměry jsou rozmanité.*“¹⁷⁵ Na další stránce je nákres celé sesličky z pohledu zepředu. Je označen velkými písmeny latinské abecedy. Rozměry jsou vepsané do řádků a sloupců, nejsou ovšem v tabulce. Dole jsou rozkresleny různé podoby částí sesličky. Vlevo podoby opěradel a vpravo podoby sedadel.

Na další straně jsou nákresy uspořádány stejným způsobem. Zde jsou uvedené jen tři motivy. Jsou označeny římskými číslicemi IV–VI. U všech třech variant je popis a srovnání s ostatními variantami. Na druhé polovině strany jsou popsány novější druhy sesliček. Hned v úvodu je autor vymezuje jako sesličky, které jsou „... *podle cizích vzorů, jež mají tvar sesle s opěradlem, uprostřed příčkou kolmou opatřeným.*“¹⁷⁶ Zajímavá je podobnost výzdoby sesliček s výzdobou ostatního nábytku, např. kufříků, truhliček. Dále autor věnuje pozornost motivům výzdoby sesliček. Tyto podrobnosti jsou uvedené v textu.

Na další straně se nachází velkých nákres, který je doplněn písmeny latinské abecedy. Konkrétní rozměry jsou uvedené v řádcích a ve dvou sloupcích, které ovšem nejsou tabulkou, ale spíše výčtem. Pod ním je uveden způsob výzdoby a popis použitých barev. Další varianty jsou popsány v následujícím textu. Na další stránce jsou uvedené rozměry, které patří k dalším variantám ztvárnění sesliček.

¹⁷³ Viz Obrazová příloha.

¹⁷⁴ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 56).

¹⁷⁵ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 56).

¹⁷⁶ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinceku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 56).

Způsoby výzdoby opěradel a sedadel jsou načrtnuty a popsány římskými číslicemi VII.–X. Na konci popisu sesliček je připojen popis stolku, který typově odpovídá jedné z variant sesliček. Konkrétní rozměry tohoto druhu stolku jsou uvedeny v textu. Vyobrazení celého stolku chybí, je zde pouze nákres podoby výzdoby stolku.

„*Postele*“ jsou popsány celkově na třech stránkách. Na začátku popisu autor uvádí, z jakých hlavních částí se postel skládá. Na další stránce jsou nakresleny tři podoby čel postelí. Poté je nakreslena celá postel, nákres je opatřen tu písmeny latinské abecedy. Dále následují nákresy detailů noh postele nebo detailů horní části čela postele. Tyto detaily jsou opatřeny písmeny řecké abecedy nebo velkými písmeny latinské abecedy. Celou dolní polovinu stránky tvoří tabulka s rozměry vztahujícími se k nákresům. Na další stránce jsou načrtnuté druhy výzdoby postelí v počtu deseti. Autor v textu uvádí legendu, která odpovídá různému použití barevných kontur. Vzhledem k tomu, že je kopie černobílá, neumožňuje rozlišit použité barvy. Jsou zde rozkresleny výzdoby čel postelí a pobočnic. Na následující straně tyto nákresy ještě pokračují. Aby nedošlo k nepatřičnému spojení motivů, autor tyto motivy odděluje přerušovanou čarou. Pod těmito nákresy je opět text věnující se popisu jiné varianty ztvárnění postele. V textu je například popsáno, jakým způsobem se střídají barevné body, jaké jsou užity tvary atd.

„*Kolíbka*“ je popsána na třech stránkách. Její popis začíná ještě na straně, kde jsou popsány postele. Popis kolíbký začíná velice stručným textem obsahujícím výčet toho, z jakých částí se kolíbka skládá. Následuje nákres třech variant čel kolíbký. Nechybí ani zobrazení celé kolíbký z různých pohledů, např. zepředu, z boku, ale také vyobrazení dna kolíbký. Vše je popsáno prostřednictvím údajů, které jsou vepsané do řádků a sloupců. K označení užívá autor řecké i latinské abecedy, malá i velké písmena. Další údaje jsou uvedeny v textu. Na další stránce je popis barev a v dolní části této stránky jsou rozkresleny různé motivy, které byly použity jako výzdoba na čelech postele. Opět jsou odděleny přerušovanou čarou. Jsou označeny I–III. Vlevo je výzdoba kolíbadla a vpravo je výzdoba pobočnice. Na následující stránce jsou další motivy ve stejném uspořádání. Jsou označeny IV–V. Mezi další nábytek, který autor popisuje, patří „*Prádelník*“ a „*Šatník se zrcadlem*“. V obou případech hraček, jsou popsány rozměry, způsob barevné výzdoby hračky a její náčrt.

4.3 Možnosti využití rukopisu

Oddíl Hračky nepublikované práce Karla Václava Adámka *Lid na Hlinecku II.* – *Rukopis* má obrovskou cenu pro všechny badatele, ať už nynější nebo budoucí, kteří se rozhodli zabývat osobností a dílem Karla Václava Adámka a výrobou dřevěných hraček na Hlinecku.

Oddíl by si zasloužil vydání v tištěné podobě. Příprava vydání by však byla náročná. Rukopis není často dobře čitelný. Použita je zastaralá forma češtiny. Konkrétní rozměry jsou vepsány do řádků a sloupců, tím pádem působí dojmem nahodilé tabulky, avšak této tabulce často chybí ohraničení. Proto badatele může tento styl zmást. Navíc některé rozměry nejsou vůbec v tabulkách, ale jsou vepsány přímo do textu. Takových míst je v rukopisu hned několik. Za těchto okolností by bylo vhodné rukopis celý přepsat, uspořádat a archaismy nahradit moderními tvary češtiny. Aby byla práce přehlednější, bylo by třeba údaje o rozměrech jednotlivých hraček uspořádat do tabulek. Obrázky jsou v některých případech označeny písmeny x, y..., které nahrazují údaje o konkrétních rozměrech. V rukopisu jsou obrázky dobře viditelné a nepotřebují tedy žádnou úpravu. Avšak pokud by byly použity v publikaci, musel by autor přizpůsobit popisy k obrázkům tak, aby zůstaly čitelnými. A také by musel obrázky umístit tak, aby nebyly daleko od tabulek s rozměry. Pokud by byly od tabulek daleko, hrozila by ztráta přehlednosti.

Dále by se v souvislosti s variantou vytištění rukopisu mohl vytvořit přepis rukopisu, který by posloužil k dalšímu využití pro badatele. Přínos takového využití by byl především v srozumitelnějším podání informací, které jsou obsažené v rukopisu. Dále se nabízí možnost k takovému přepisu připojit komentář od autora, který se touto tematikou zabývá, to je přistoupit ke komentovanému vydání.

Na základě předchozího návrhu využití dokumentu by mohla vzniknout i soubor knih, který by obsahoval všechny autorovi práce. Nebo by mohla vyjít kniha specializovaná na jednu oblast Adámkova badatelského zájmu, například na vše, co souvisí s hračkami. Kromě primárních informací o hračkách by v ní mohly být obsaženy i informace sekundárního charakteru, například o básních a říkankách spjatých s hračkami.

Dále je rukopis možné využít jako pramen pro články do novin, časopisů a dalších periodik, a to zejména pro články věnované Karlu Václavu Adámkovi a výrobě dřevěných hraček na Hlinecku.

Kresby uvedené v dokumentu i jejich popisy jsou natolik kvalitní, že by jistě mohly být použity i jako vzorník a inspirace pro současné hračkaře. Rukopis, kopie jeho částí, by mohl najít uplatnění i v prezentaci výroby hraček. Např. workshop, který je organizován panem Zdeňkem Bukáčkem ml., by mohl být doplněn o malou prezentaci, ve které by se mohly objevit obrázky z tohoto rukopisu, dokonce by mohlo dojít ke srovnání proporcí hraček s těmi, které jsou uvedené v Adámkově práci.

Rukopis by mohl posloužit i pracovníkům muzeí a galerií, např. při zpracování hraček ze sbírek, kdy by bylo možné porovnávat to, co je napsané v rukopisu, s tím, co by bylo zjištěno o hračkách ze sbírek. Rukopis by mohl doplnit různé výstavy, expozice, ale i přednášky, které by se nějakým způsobem týkaly jeho obsahu, respektive autora rukopisu. Při takovéto prezentaci by bylo vhodné opět text tohoto dokumentu upravit do dosavadní podoby českého jazyka. Obrázky by mohly být rovněž upraveny podle potřeby. Takovéto výstavy by mohly zahrnovat hned několik témat. Rukopis by určitě mohl být využit v případě prezentace historie řemesel, která se na území Hlinecka vyskytovala. Uplatnění by našel i u výstav věnovaných většímu území, jako je okres, kraj, nebo celá Česká republika.

Rukopis se dá v neposlední řadě využít při studiu hraček v rámci zpracování absolventských prací, jako jsou např. bakalářské nebo diplomové práce.

4.4 Karlem Václavem Adámkem popsané hračky a jejich zastoupení ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko

V Adámkově rukopisu jsou popsány a zakresleny hračky, z nichž mnohé jsou zastoupeny ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko. Po pečlivém prozkoumání této sbírky a porovnání s tím, co je uvedené v rukopisu, se jedná o níže uvedené hračky, které pro přehlednost rozdělují do následujících kategorií: hračky figurativní, hračky ostatní a hračky jako vybava a nábytek.

4.5 Hračky figurativní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko

Miminka, které autor uvádí jako „*Dítata*“. Podle popisu a náčrtu se srovnáním toho, co je ve sbírkách muzea, je shodný exemplář H1097¹⁷⁷. Hračka ztvárňující miminko zavínuté v tzv. povijánu, tedy v zavinovačce. Popis hračky v mnohém odpovídá tomuto exponátu. „*Základní barva bývá červená, hlava je růžová. Povijan*

¹⁷⁷ Viz Obrazová příloha.

je zde naznačen červenými a modrými čarami. Ozdoba mezi nimi má prostřední kolečko zelené, ostatních pět bílých.“¹⁷⁸ Další hračkou je tzv. „Dítě ve vozičku“. Jedná se o specifický typ hračky. Ztvárnění těla dítěte je velmi podobně, ba přímo totožné s „Dítětem“. Dítě v zavinovačce však v tomto případě spočívá na prkénku opatřeném koly. Aby dítě dobře drželo na vozičku, je jeho tělo zezadu zploštělé, a tak se zamezuje tomu, aby se skutálelo z vozičky. Podle popisu uvedeného v rukopisu se shodná hračka vyskytuje v hlineckém muzeu. Jedná se o exemplář H1244¹⁷⁹. Kolébky s děťátkem jsou dalšími hračkami zastoupenými ve sbírce muzea. Asi nejpodobnějším exponátem, který se podobá tomu, co je v rukopisu, je exemplář H1240¹⁸⁰.

Důstojník je hračka zobrazující jednu z podob vojáka. Odpovídá mu exemplář H1009¹⁸¹. Jezdec je zastoupen exemplářem H1054¹⁸². Dále jsou tu hračky ztvárňující koně. Variant koní je hned několik a mezi sebou se liší. Patří k nim např. exponáty H1237¹⁸³ a H1053¹⁸⁴. Panny jsou jednou z nejtýpčtějších hraček, které se na území Hlinecka vyráběly. Variant zdobení této hračky je hned několik. V Muzeu a galerii Hlinsko je např. exemplář H1139¹⁸⁵.

Další hračkou, která je zastoupena ve sbírce muzea, je tzv. „Holub“. Holubi byli vyráběni v několika variantách, asi nejpodobnější jednomu z těch, kteří jsou vyobrazeni v rukopisu, je exemplář H1184¹⁸⁶. „Voziček s koňmi“ je další typ hraček, které se dají zahrnout do skupiny hraček, které jsou ve sbírkách muzea. Popisu v rukopisu se nejvíce přibližuje exponát H1220¹⁸⁷. Poslední ze skupiny figurativních hraček je tzv. „Veverka“. I tato hračka je zastoupena ve sbírce muzea. Odpovídá jí exponát H1211¹⁸⁸.

4.6 Hračky ostatní ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko

Bambitka je v podstatě dřevěná puška pro děti. V muzeu je zastoupena prostřednictvím exempláře H1108¹⁸⁹.

¹⁷⁸ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis* (kopie tohoto rukopisu je uložena v Muzeu a galerii Hlinsko, po odpočítání se jedná o s. 4).

¹⁷⁹ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁰ Viz Obrazová příloha.

¹⁸¹ Viz Obrazová příloha.

¹⁸² Viz Obrazová příloha.

¹⁸³ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁴ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁵ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁶ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁷ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁸ Viz Obrazová příloha.

¹⁸⁹ Viz Obrazová příloha.

Hmoždírek s paličkou je zastoupen exemplářem H1001¹⁹⁰. Housle, jako hračka napodobující hudební nástroj, jsou zastoupeny exemplářem H1255¹⁹¹. Klarinet, opět nápodoba hudebního nástroje, je zastoupen prostřednictvím exempláře H1064¹⁹². Dvě varianty košíčků jsou zastoupeny exempláři H1029¹⁹³ a H1030¹⁹⁴. Mlýnky mají mnoho variant. Jediná varianta, která se shoduje alespoň zhruba s popisem K. V. Adámka je exemplář H1058¹⁹⁵.

4.7 Hračky jako výbava a nábytek ve sbírce Městského muzea a galerie Hlinsko

Další skupinou hraček, které lze nalézt ve sbírce muzea, jsou hračky, které jsou nábytkem pro panenky. Tento tzv. nábyteček nalezneme v různém zastoupení rovněž v expozici hlineckého muzea. První hračkou spadající do této kategorie je tzv. „*Mrneček*.“¹⁹⁶ Jedná se o miniaturu nádoby, která je představena v rukopisu a její velmi podobnou reálnou variantu nalezneme v expozici pod označením H1042¹⁹⁷. Kolébka, další miniatura nábytečku, je v muzeu vystavena jako exponát H1056¹⁹⁸ a H1094¹⁹⁹. *Postele*, další představitelé nábytečku, se ve sbírkách muzea rovněž nacházejí.

Jde o exponáty H1150²⁰⁰ a H1151²⁰¹. Talířek je v muzeu zastoupen exponátem H1038²⁰². Truhlička je zastoupena exponátem H1096.²⁰³

¹⁹⁰ Viz Obrazová příloha.

¹⁹¹ Viz Obrazová příloha.

¹⁹² Viz Obrazová příloha.

¹⁹³ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁴ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁵ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁶ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁷ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁸ Viz Obrazová příloha.

¹⁹⁹ Viz Obrazová příloha.

²⁰⁰ Viz Obrazová příloha.

²⁰¹ Viz Obrazová příloha.

²⁰² Viz Obrazová příloha.

²⁰³ Viz Obrazová příloha.

5. Barvy a materiály

5.1 Materiál používaný při výrobě dřevěných hraček na Hlinecku a technologie výroby

Ať už se o hračky zajímá kterýkoliv badatel, nakonec se začne zajímat o tři aspekty vedoucí ke vzniku hračky. Zprv je to materiál, dále pak je to postup práce, čili technologie výroby, a jako třetí je barvení. Třetí část, barvení, by se mohla zdát jako zbytečně oddělená od pracovního postupu, ale v mnoha případech lidové hračky hraje barva a zdobení barvou tak významnou roli, že si zaslouží diferenciaci od dalších částí.

5.2 Materiál

I přesto, že je možné hračku vyrobit z obrovské škály materiálu, je hračka z Hlinecka vyrobena ze dřeva, ostatně, jak se píše v publikaci *Hra a hračka v životě dítěte*, „...pro českou lidovou tradici jsou charakteristické hračky dřevěné...“²⁰⁴ Základem každé práce je tedy správný výběr materiálu, v našem případě vhodný výběr druhu dřeva. Dřevo, jako zvolený materiál k výrobě hračky, komentuje i práce *Československé lidové výtvarnictví*, kde se píše: „Náš člověk z lidu měl tu jen dvě možnosti, a to dřevo a hlínu.“²⁰⁵ Obě dvě suroviny, dřevo i hlínu, bychom na Hlinecku našli. „Po roce 1870 hrnčířská výroba zcela zanikla, jednak pro vyčerpání velké části surovinových zdrojů...“²⁰⁶, jak je uvedeno v práci *Hlinsko: Srdce Českomoravské vrchoviny*. Navíc křehké hliněné hračky by se nám s největší pravděpodobností stejně nedochovaly a o hračkách z hlíny, které byly na Hlinecku vyrobeny, nic nevíme. O jejich existenci se pouze domníváme. Druhým materiálem je dřevo, materiál dobře dostupný. Je až zarážející, jak obyvatelé Hlinecka, naši předkové, dokázali využít okolních přírodních zdrojů, jak konstatují autoři Viktor Fixl a Eva Opravilová v publikaci *Současná hračka*: „Hračky, které se nám zachovaly z minulosti, podávají svědectví o tom, jak zruční byli naši předkové, jaký měli cit pro materiál a jeho zpracování, jaký vztah k okolní přírodě a jaký byl jejich celkový estetický smysl.“²⁰⁷

²⁰⁴ Jiří FIŠER – Viktor FIXL–Věra MIŠURCOVÁ, *Hra a hračka v životě dítěte*, Praha 1980, s. 18.

²⁰⁵ Naděžda Filaretovna MELNÍKOVÁ PAPOUŠKOVÁ, *Československé lidové výtvarnictví*, Praha 1948, s. 88.

²⁰⁶ Magda KŘIVANOVÁ – Jana VAŠKOVÁ – Hana VAŠKOVÁ – Ilona VOJANCOVÁ – Petr MŮCKSTEIN – Zdeněk EIS, *Hlinsko: Srdce Českomoravské vrchoviny*, město Hlinsko 2009, s. 76.

²⁰⁷ Viktor FIXL – Eva OPRAVILOVÁ, *Současná hračka: soudobé umění*, Praha 1979, s. 5.

Co do materiálu, dříve se v této oblasti používalo dřevo bukové, protože v nejbližším okolí se rozprostíraly hluboké bukové lesy. Ty poskytovaly řemeslníkům velké množství materiálu, který byl dále zpracováván. Navíc dřevo bukové je poměrně tvrdé, slouží především k výrobě nábytku. Proto hračky, které byly zhotovené z tohoto materiálu, byly výrobky zhotovené z odpadního materiálu. Později bylo dřevo bukové nahrazeno dřevem smrkovým a opět tu hrály roli přírodní podmínky a druh dřeva vyskytujícího se v okolí. Víme tedy, že hračkářství byla sezónní doplňková činnost a že přírodního zdroje dřeva, které les nabízel, využívali nejen výrobci hraček, ale i další řemeslníci pracující se dřevem. Přesněji, dřevo bylo zpracováno primárně lesníky, dřevorubci, následně pak jednotlivými řemeslníky, kteří se zabývali tradiční výrobou ze dřeva, např. truhláři, koláři, sekerníci. Pokud byly tedy hračky vyráběny z bukového dřeva, můžeme s jistotou říct, že výroba hraček z buku nebyla prvoplánová. Byly to výrobky, které se dělaly z odpadu a zbytků dřeva a zruční řemeslníci si tak krátili dlouhé chvíle v období pracovního útlumu, což bylo především období od konce podzimu po začátek jara. Tehdy pracovali na sezónních pracích, mezi tyto práce patřila právě např. výroba hraček.

Zpátky k pracovnímu postupu a materiálu. Jak zmiňuje Helena Johnová v publikaci *Horácké lidové hračky* „*Hračky se dělaly z měkkého dřeva. V dobách, kdy výrobu v Krouné a Dědové dobře známe, to bylo dřevo smrkové, které se snadno rovně štípe a ostrým nožem, ať už držením v ruce nebo upnutým do soustruhu, se bez nesnází rychle vytvaruje.*“²⁰⁸ Znamená to tedy, že naprostým základem výroby je správný a vhodný výběr dřeva, ze kterého hračkář hračky vyrobil. Toto dřevo muselo být dále vyschlé, muselo mít rovná léta a muselo mít požadovanou štěpnost. Čím měkčí je dřevo, tím vyšší je štěpnost dřeva. Jednoduše řečeno, měkká dřeva, jako je smrk, borovice atd. mají vysokou štěpnost. Tvrdé druhy dřeva, jako je například dub, mají nebo malou štěpnost. Smrkové dřevo se používalo v obou případech technik výroby hraček na Hlinecku, tj. jak při štípané technice, tak při výrobě na soustruhu. Po výběru bylo dřevo nařezáno. Rozměry určovala velikost finálního výrobku.

Dále „...*se našťípaly hranaté špalíčky, z nichž každý skrýval budoucí tvar hračky nebo jejího dílu.*“²⁰⁹ Podle toho, jakou technikou se špalíčky opracovávaly, se špalíčky předpřipravily. Špalíčky určené k soustružení se opracovaly tak,

²⁰⁸ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²⁰⁹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

aby měly tvar kvádrů nebo krychle. Jiné to bylo v případě štípané techniky, „...kdy bylo třeba destiček různé délky a síly.“²¹⁰

5.3 Vlastnosti používaného dřeva současných hračkářů na Hlinecku

Některé hračky jsou zhotovené hned z několika typů dřev. Na základě rozhovorů jsem sestavila tabulku, ve které jsou uvedeny vlastnosti dřeva, kdo je používá a co se z nich například vyrábí.²¹¹

Druh dřeva	Charakteristika	Barva	Výrobky	Příklady hraček a jejich částí	Kdo
Lípa	Pevné měkké dřevo.	Smetanové až žluté, šedobílé	Živočišné uhlí Sochy Řezbářské výrobky	Panenky Zvířátka	Alois Doležal František Sádovský
Smrk	Měkké a pružné dřevo.	Smetanově bílé až nahnědlé	Nábytek Bednění Výdřevy v dolech Obklady topení Papírenská surovina Výroba hudebních nástrojů	Podvozek koníků a kolečka Nábyteček Panenky	Alois Doležal Zdeněk Bukáček ml.
Jasan	Tvrdé pružné dřevo.	Smetanově bílé	Madla Dřevěná kola	Kolečka	Alois Doležal
Buk	Tvrdé s malou pružností.	Světle až temně hnědé	Nábytek Nádobí Topení	Kolečka Didaktické pomůcky Zvířátka	Zdeněk Bukáček Karel Makovský František Sádovský
Vrba	Měkké nepříliš pevné	Bílé až žlutobílé s narůžovělým nádechem	Ploty a nádobí	Některé podstavy	Alois Doležal
Olše	Měkké	Žlutobílé, narůžovělé, šedooranžové	Řezbářské výrobky	Různé figurky, slepičky.	Zdeněk Bukáček ml.

²¹⁰ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²¹¹ K poznání jednotlivých charakteristik druhů dřev mi posloužily jednak rozhovory se současnými hračkáři a také publikace s charakteristikou dřev, jako jsou publikace: Martin PATŘIČNÝ, *Dřevo krásných stromů*, Praha 2005, s. 21 – 105. a publikace Jan NĚMEC – Václav JANDÁČEK – Bohumil, HURDA, *Dřevo – historický lexikon*, Praha 2005, pomůcka č. 2. tab. 2, 4, 18, 33, 35, 39.

5.4 Postup práce - hračkářské techniky

Pokud jde o techniky výroby hraček, v oblasti Hlinecka byly dvě, a to ruční štípaná technika, nebo výroba na soustruhu. Výroba štípaných hraček je starší technikou. S oběma technikami se setkáme i v jiných oblastech českých zemí, než je Hlinecko. Neznáme žádný případ hračkáře, který by vyráběl své výrobky oběma technikami. Podle Heleny Johnové „...soustružníci museli umět alespoň základ technologie štípaných součástí pro doplňky.“²¹² Soustružená technika je mladší, spadá do doby, kdy se hračkáři vyčlenili jako samostatní řemeslníci a nedělali hračky příležitostně, nýbrž byla výroba hraček jejich živobytím. V rodinách výrobců hraček byla jakási diferenciaci toho, co kdo z rodiny bude dělat. Obvyklé bylo, že „...soustruhování dělal většinou otec...“²¹³. Barvení a zdobení byla práce žen. Výjimkou byl základový lak, který byl starostí mužů. Jednotlivé rodiny nebo dokonce celé rody se navíc specializovaly na určitý druh (typ) hraček. Například v Krouně vyráběla nejlepší „...veverky rodina Vtípilova.“²¹⁴

A další rodiny, které se specializovaly na konkrétní druh hračky: „...u Heyduků čáčky, u Burešů veverky, u Pešavů vozejčky, u Kovářů trakářky, u Drahošů stoličky a židličky, u Škrochů kufříčky, truhly a postýlky, pomalované svérázným krounským ornamentem.“²¹⁵

5.5 Postup výroby hraček vyráběných na soustruhu

Tato technika je nejznámější a nejrozšířenější v oblasti Hlinecka. Podobně jako technika dřevěných štípaných hraček vyžaduje specifickou přípravu. Hračky se do určité doby zhotovovaly ze dřeva bukového. Jak bylo zmíněno výše, tyto hračky se vyráběly jako doplňková výroba v zimním období. Při jejich výrobě byl použit odpad, který vznikl při výrobě nábytku. Později se přešlo k jinému druhu dřeva, především k smrkovému. První hračky, které se vyráběly v Krouně, byly ručně vyřezávané. Teprve s postupem času se začaly objevovat dřevěné soustruhy pro výrobu hraček. Ty byly na ruční nebo nožní pohon. Typ soustruhu, který používali hračkáři na Hlinecku, byl na nožní pohon a „...byl poměrně výkonný a přesný.“²¹⁶

²¹² Jan NĚMEC – Václav JANDÁČEK – Bohumil, HURDA, *Dřevo – historický lexikon*, Praha 2005, s. 9.

²¹³ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 428.

²¹⁴ Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

²¹⁵ Jaroslava ZLEVOROVÁ, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, s. 14.

²¹⁶ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

Samotné soustružení se provádí tak, že hračkář vezme do levé ruky dřevěný hranolek a v pravé ruce drží dřevěnou paličku. Následně „...napíchne hranolek na vidličku upevněnou v hlavě otáčivého vřetene. Potom z pravé strany přesune k hranolku koníka s hrotem, přiklepe ho, tak aby se hrot zapíchl do hranolku. Koníka upevní klínem. Na koníku mu visí sklenička s olejem a péřovým brkem, aby mohl hrot přikápnout olejem, kdyby se dřevo začalo pálit“²¹⁷ Výrobce poté „...před upevněným hranolkem nastaví kovovou opěrku do patřičné výše. Levou rukou zatáhne za řemínek tak, aby se soustruh roztočil“²¹⁸ K soustruženým výrobkům, které uvádí Helena Johnová v práci *Horácké lidové hračky*, patří např. panenky, miminka, ženské postavičky, těla husarů, trubači, čapky, kloboučky, ruce panenek, těla koníků, slepičky, ptáčci, píšťalky, trumpety. Na soustruhu se dělaly jídelní soupravy pro panenky, tzv. nádobíčko, např. máselnice, hmoždíře. Takováto práce vyžadovala zručnost a přesnost, aby hračky jednoho druhu byly proporčně totožné. A tak hračkáři na Hlinecku, ale i v „...jiných hračkářských centrech střední Evropy, dospěly k důmyslné a jednoduché metodě práce ve velkém.“²¹⁹ Tento postup práce spočíval v tom, že se „...vysoustruhoval prstenec, který měl v průřezu tvar žádaného výrobku, a ten se pak příčně rozřezal na tenké destičky. Každá z nich měla stejný tvar a velikost a stačilo již několik málo řezů“²²⁰, aby byla hračka hotová. Podle Heleny Johnové se tento pracovní postup uplatňoval převážně na Hlinecku v obcích Krouna a Dědová. Tuto zprávu potvrzuje Emanuel Hercík tvrzením, „...že se dělala tímto postupem i jiná zvířátka.“²²¹ Avšak podle Heleny Johnové nelze toto tvrzení nikterak doložit. „Některé ploché části bývaly v první fázi soustruhovány. Nejvíce se dělaly tak hlavy koníků.“²²² Při výrobě se každá součástka soustružila zvlášť, např. ruce, nohy. Součástky se pak slepovaly dohromady a barvily. Ne všechny části hraček se vyráběly na soustruhu. Např. panenky „...měly jen vyřezávané hlavy, krk a tělo, které nebylo v úrovni pasu zúženo, ale mělo mírně konický tvar a panenka vypadala, jako by byla oblečena v dlouhou, až na zem sahající řízu.“²²³ Tyto panenky byly bez rukou.

²¹⁷ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 425.

²¹⁸ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 425-426.

²¹⁹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²⁰ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²¹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²² Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²³ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 427.

Tvar panenek se však měnil. Posléze byl panenkám vytvořen pas a byly jim připevněny ruce. Např. tyčinky, které představovaly nožky koníků, se vyráběly z měkkého dřeva pomocí průbojníku.

V některých případech byly použity mechanismy, které uvádí např. panenku v pohyb. Takovým mechanismem se myslí provázek, za který se zatáhne, a tím se způsobí pohyb části hračky. Např. panenka s dítětem – když se zatáhne za provázek, panna děťátko zvedá, pokud provázek povolíme, panna děťátko spouští dolů.

5.6 Postup výroby štípaných hraček

Kromě techniky soustružených hraček se mnoho hraček a částí hraček ručně vyřezávalo. Základ takové práce spočíval v tom, že si hračkář vytvořil ze dřeva destičky nebo špalíčky. Tímto způsobem se vyráběly i podstavce pod některé hračky, např. husary, panenky, koníky. Technologie dřevěných štípaných hraček je starší, než technologie hraček soustružených. „*Na starších hračkách je patrné a je dodnes dobře vidět, že tenké štípané nožičky výrobce neohládil.*“²²⁴ Jedná se o klasickou techniku ruční práce. Od řezbáře se vyžaduje zručnost. Nevýhodou této techniky je velký odpad. Ve 20. století se materiál začal zpracovávat pásovou pilou. Tímto způsobem se vyrábějí zejména deskové součásti. „*I když tím ovšem trošku mění rukodělný charakter výroby.*“²²⁵ Řezbář musí být nejprve schopen vybrat si správné dřevo. Ne každé je totiž vhodné pro výrobu zamýšleného výrobku.

Jako vhodný příklad k uvedení konkrétního postupu výroby dřevěné štípané hračky uvedeme výrobu dřevěné štípané holubičky. Tuto techniku ovládá pan Pavel Ondra, hračkář a rodák z Krouny, který se tuto techniku naučil sám. Prakticky ji odvodil z pozorování jednoho kusu štípané holubičky, která se mu dostala do rukou. Sám se techniku učil asi dva roky.

Technika výroby je popsána v knize *Poselství dřeva*: „*Jako nástroj postačil kapesní nůž. Z hranolku nebo špalíku se uštípla destička asi 1 cm silná, 2 cm široká, 15 – 20 cm dlouhá, tak aby šla rovnoběžně se šířkou hranolku. Ze širší destičky se vyřezal profil trupu se zářezem pro vložení křídel, z užší destičky pak křídla.*“²²⁶

²²⁴ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²⁵ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²²⁶ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

Podle Pavla Ondry je nejzdlouhavější část ta, „... při které se vybírá dřevo a nařezávají se jednotlivé destičky.“²²⁷ Dále Pavel Ondra uvádí, že tou nejzajímavější a nejkreativnější částí je ta, při které se dřevo naštipuje a pak se rozevírají pírka. Tuto část popisuje kniha *Poselství dřeva*: „Části, ze kterých měl být zhotoven ocas a křídla, se předem zářezy profilovaly tak, aby u kořene nebyly širší než 2 mm.“²²⁸ Celá práce se musí provádět velmi ostře nabroušeným nožem a dřevěné destičky musí být alespoň 24 hodin namočený ve vodě, aby dřevo dostatečně změklo a dalo se „krájet“.²²⁹ Dále podle knihy *Poselství dřeva*: „Kolmo směru let se odštípovalo, přesněji naštipovalo dřevo, postupně po slaboučkých destičkách od konce ke kořenu křídla.“²³⁰ Po naštipování se nařezané části roztáhly, přesněji „...roztáhla se křídla.“²³¹ „Pokračovalo se systémem, kdy se střídají strany, pravá a levá, a z nich se překrývají jednotlivá křídla.“²³² „Sudá se vysunula na jednu, lichá na druhou stranu vždy tak, aby následující pérko zapadlo ozubením do předchozího.“²³³ Podobný postup následoval při vytváření ocasu holubičky. Jediný útvar, který nevytvářel řemeslník nožem, byla očka. Ta se zhotovovala tak, že se rozžhavl hřebík a očka se do dřeva vypálila. Vypalování se mohlo používat také jako ozdoba na křídlech. Tak se zhotovovaly tečky a čárky na křídlech holubičky, holubička tak mohla být kropenatá.

Tímto způsobem se zmíněné holubičky ještě stále vyrábějí. Ještě než se Pavel Ondra techniku naučil, vyráběly se dřevěné štípané holubičky na Františkách. Františky jsou částí obce Krouna. Čítají jen pár osamocených stavení. Otázkou, ale zůstává, odkud se tato technika do této obce dostala. Podle Pavla Ondry „...tyto holubičky vyráběl na Čachnově pan Rejent. Byl to dřevorubec, a proto měl velmi blízký vztah ke dřevu a práci se dřevem ovládal velmi dobře.“²³⁴ Ale odkud se tento dřevorubec naučil tuto techniku, to už se patrně nikdy nedozvíme. Stejně jako Pavel Ondra to mohl být samouk, který se techniku naučil sám.

²²⁷ Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

²²⁸ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²²⁹ Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

²³⁰ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²³¹ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²³² Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

²³³ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²³⁴ Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015.

Pokud ano, pak by musel mít pravděpodobně před sebou alespoň výrobek, holubičku, podle které by odvodil postup. Ovšem odkud by taková holubička byla a jak se dostala zrovna na Františky?

5.7 Barvy a barvení

Pokud byly hračky nebo jejich součásti hotové a nebylo již třeba na nich tvarově něco upravovat, naklízily se. Po zaschnutí klišu byly barveny. Zdobnost a barevnost jsou důležitým parametrem hraček. Můžeme podle něho určit, z jakého hračkářského centra konkrétní hračka pochází. Takovým příkladem jsou pískací koníčky z Dědové a Krouny. Podle Emanuela Hercíka se tito koníčky dělali jen v obcích Krouna a Dědová, v žádných jiných centrech v českých zemích není výroba těchto koníků doložena. Tito koníčky jsou na první pohled odlišní svou červenou barvou. Červená varianta koníků se dělala hlavně na Hlinecku. Podle Emanuela Hercíka existovala ještě bílá varianta koníků. Ta byla určena pro vývoz do Haliče, Uher a do severní části Maďarska.

Se srovnáním barevnosti hraček se setkáme v publikaci *Putování za lidovým uměním* Naděždy Melníkové – Papouškové. Autorka zde porovnává hlavní výrobní centra hraček Skašov a Krounu. Zajímavé je, že se autorka nezmiňuje o jiných vesnicích na Hlinecku. Srovnává barevnost hraček krounských se skašovskými: „*Jinak nejsou krounské hračky tak jásavé jako Skašovské a v jednotlivých případech bývají šaty panenek natřeny i lomenou růžovou barvou dosti nepříjemného tonu s lehkým nádechem fialovosti. Je to vlastně zesílená pleťová barva, kterou je natřen obličej. Na čistě červených panenkách bývají dále růžové špinavě zelené pruhy, na růžových zase jasně modré (pruská modř) a také špinavě zelené.*“²³⁵ Kromě barevnosti se autorka zmiňuje o rozdílu ve zpracování hlav panenek, kdy hračkám z Krouny chybí nos, kdežto skašovské panenky mají plastický nos tvořený výstupkem.

Způsob zdobení hračky a použitá barva tedy neslouží jen k určení centra, v němž byla hračka vyrobená, ale také k zjištění koncového místa, do kterého měla být exportována. Časově bychom mohli užívání barev diferencovat do čtyř etap vývoje. První etapou²³⁶ by bylo 18. století, z této doby „...se uchovaly zbytky truhlářských

²³⁵ Naděžda Filaretovna MELNÍKOVÁ PAPOUŠKOVÁ, *Putování za lidovým uměním*, Praha 1941, s. 277.

²³⁶ V první etapě používání byla používána hlavně přírodní barviva. Nemáme však moc zpráv o tom, jaká barviva se používala. O přírodních barvivech pojednává publikace Lubomíra TICHÉHO – Ivony TICHÉ, *Barvy z rostlin: povídání o přírodních barvivech a jejich využití*, Rezekvítek, Brno 1998, s. 31. Během

*receptů na barvení dřeva.*²³⁷ Druhou etapou by bylo období 19. století, kdy se užívaly především hlínky²³⁸. Ty se kupovaly a způsob jejich zpracování spočíval v tom, že se tyto barvy třely „...na kameni.“²³⁹ Tyto barvy se ředily podle Heleny Johnové tzv. hlinkovou vodou. Dále musíme k tomuto období zmínit, „...že se hračky malovaly na původně vybroušený křídový podklad“²⁴⁰, tak to uvádí Helena Johnová, která přisuzuje této technice extrémní náročnost na čas a pracnost. První polovinu 20. století můžeme označit za další etapu vývoje. V této etapě se nadále používaly klišové barvy, které byly později nahrazeny barvami anilínovými. Čtvrtou etapou je období, kdy se začaly používat nitrocelulózoové laky. Toto období začíná před rokem 1939. Jak už bylo zmíněno výše, docházelo v rodinách k rozdělení práce mezi rodinné příslušníky. Muži soustružili a natírali hračky prvním základním lakem. Ženy se věnovaly malování a zdobení hraček. „Surové hračky se původně natíraly podkladem z plavené křídly a tvarohu.“²⁴¹ Tato směs se používala ještě před užitím prvního nátěru. Barvy se připravovaly tak, že se utřely na kameni se směsí tvořené z klišu, bílku a škrobu. Barvy se používaly hlavně zemité. Mezi nejrozšířenější rostlinná barviva patřil „...fernambuk a šafrán.“²⁴² Šafránová žluť je tradiční žlutočervené barvivo používané již od středověku. Získává se „...ze sušených bylin šafránu.“²⁴³ Fernambuk je červenohnědé až fialové barvivo získávané ze stromu sapan ježatý. Jednotlivé odstíny těchto dvou přírodních barviv se připravovaly s příměsí zinkové běloby. Zinková běloba je svítivě bílý pigment s modrým nádechem. „Tato běloba byla uvedena na trh v roce 1834 pod názvem Čínská běloba.“²⁴⁴ „Žlutou barvu si hračkaři také připravovali doma, a to z dvojchromanu a olověného cukru.“²⁴⁵

krátkého úvodu do kapitoly 10 s názvem *Barvy* je řečeno: „V následující kapitole jsou jednotlivé druhy barviřských rostlin uspořádány podle barev a části rostlin, které jsou při barvení využívány. Návody jsou zaměřeny především na barvení textilií a přize, avšak stejnými postupy lze barvit jakýkoliv porézní materiál, jako jsou například drobné výrobky ze dřeva nebo dřevěné hračky.“

²³⁷ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²³⁸ „Hlínka, mn. č. hlínky: nezávazné zeminy: a) h. bělící užívané k bělení a odbarvování, např. minerálních a rostl. Olejů i tuků; b) h. barevné (červené, zelené, žluté) používané jako levné pigmenty.“ Jaroslav KOŽEŠNÍK – Miroslav ŠTĚPÁNEK a kol., *Ilustrovaný encyklopedický slovník (a-i)*, I. svazek, Praha 1980, s. 814.

²³⁹ Naděžda Filaretovna MELNÍKOVÁ PAPOUŠKOVÁ, *Putování za lidovým uměním*, Praha 1941, s. 277.

²⁴⁰ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

²⁴¹ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²⁴² Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²⁴³ Martin VYORAL, *Technologie*, Jihlava 2006, s. 22.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 17.

²⁴⁵ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

Jako modrá se používala šmolka. Černou a šedou barvu vytvářeli ze sazí. Černá byla připravena pouze ze sazí, šedá barva byla vytvořena ze směsi běloby a sazí. Když byly hračky nabarvené a vyzdobené, byly natřeny kopálovým lakem a později byl kopálový lak zcela nahrazen kalafunovým lakem. Konkrétní příprava laků byla tajná a dědila se z otce na syna, nebo se předávala společně s řemeslem. K nanášení barev sloužily štětce. „Říkalo se jim dvou-, tří- a čtyřrohé.“²⁴⁶ Tyto štětce sloužily k dekoraci. Vyráběly se z husího peří, konkrétně z praporců, rozšířené části ptačího pera. „Anilin se začal používat teprve v roce 1907.“²⁴⁷ Syntetická barviva začali hračkaři používat až po roce 1938. Kromě štětců a barev se používaly ještě jiné pomůcky. Konečné zdobení výrobků se provádělo také pomocí formiček a bylo svěřováno hlavně dětem. Ne všechny předměty, které se užívaly ke zdobení, byly prvoplánově vyrobeny k tomuto účelu. Např. hřebíky sloužily k výrobě teček na zástěrách panenek.²⁴⁸

5.8 Pracovní prostředí

Jako dílna sloužila hračkaři tzv. světnice. Zpravidla to byla největší obytná místnost v domě, kde se vařilo a spalo.²⁴⁹ V této místnosti měl hračkař soustruh a řezbářskou stolicí, té se říkalo vobřeznice. Jelikož se jedná o domácí výrobu, pracovní doba byla vyhrazena podle světla. „V minulosti bylo poměrně běžné, že dílna bývala v místnosti, kde se odbýval celý život řemeslníka. Víme totiž, že jednotlivé místnosti betlémských domků majitelé často pronajímali dalším rodinám.“²⁵⁰ Avšak v zimě se pracovalo za použití umělého zdroje světla, např. svíčky, petrolejové lampy. Jak bylo již naznačeno, pracovní skupinou byla celá rodina. Každý člen měl při pracovním postupu svou specifickou úlohu. „Nezdá se, že by bývalo zvykem přibírat externí pracovníky.“²⁵¹ Proto zůstávala výroba hraček záležitostí konkrétních rodin.

²⁴⁶ Václav ŠPLÍCHAL – Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007, s. 429.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 429.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 429.

²⁴⁹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ, *Průvodcovský text SLS Vysočina – Betlém*, Hlinsko 2003, bez číslování.

²⁵⁰ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ, *Průvodcovský text SLS Vysočina – Betlém*, Hlinsko 2003, bez číslování.

²⁵¹ Helena JOHNOVÁ, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978, bez číslování.

6. Hračky ve sbírkách a expozicích

6.1 Muzeum a galerie Hlinsko

Muzeum vzniklo v roce 1874²⁵². O vzniku Muzea a galerie v Hlinsku se zmiňuje již Karel Václav Adámek v knize *Z dějin okresu hlineckého I.: „Působením a přispíváním okresního zastupitelstva zřízeno r. 1874 Muzeum okresu hlineckého, v němž mají býti především sneseny a zachovány veškeré přírodniny a památky okresu.“*²⁵³ Mezi jeho stálé expozice patří expozice s názvem „Zaniklá řemesla“.²⁵⁴ Věnuje se historii a vývoji řemesel, která se do dnešních dnů na Hlinecku nedochovala. Takovým příkladem je hrnčířství, sklářství, ale i hračkářství. Do budoucna se plánuje rozšíření této části expozice, neboť muzeum získalo sbírku²⁵⁵ od sběratele hraček Františka Kyncla.

Hračky jsou vystaveny v pěti vitrínách zhruba uprostřed expozičního sálu. Pocházejí z období od konce 18. století do 80. let 20. století. Muzeu je darovali nebo prodali tamní výrobci hraček. Ve vitríně reprezentující nejstarší období výroby hraček je vystavený tzv. „Válek“²⁵⁶, nám nejstarší známá a dochovaná hračka z Hlinecka.²⁵⁷ Tuto hračku darovala muzeu paní Kondeliusová v roce 1929. Byla to dětská hračka, později se používala při svatebních zvycích. Je vyřezána z jednoho kusu dřeva, její délka je asi čtyřicet centimetrů. Jedná se o dítě v zavinovačce: hlavička s vlásky, s mandlovitými očima a úzkými ústy. Kolem hlavy je okraj povijánu, který jakoby zavinuje celé tělo dítěte. Zdobení povijánu je velmi jednoduché, poviján obepíná třikrát stuhu.²⁵⁸ Kolem Válku jsou vystavená různá děťátka v peřinkách - „Miminka“, která jsou ve sbírce od roku 1909. Jsou z Dědové od pana Václava Hubáčka, od kterého muzeum hračky koupilo 12. března 1909. Z těchto let má muzeum vystavena celkem tři miminka. Velikost miminek se pohybuje mezi 21–23 centimetry. Jsou si typově velmi podobné a liší se většinou jen barvou peřinky.

²⁵² O vzniku Muzea a galerie v Hlinsku se zmiňuje publikace: Karel ŠRÁMEK, *100 let muzea v Hlinsku v Čechách: 1874-1974.*, Hlinsko 1972, s. 6.

²⁵³ Karel Václav ADÁMEK, *Z dějin okresu hlineckého I.*, Hlinsko 1909, s. 29.

²⁵⁴ Viz Obrazová příloha.

²⁵⁵ Městské muzeum a galerie Hlinsko zakoupilo sbírku Františka Kyncla dne 30. 6. 2015, kdy byla podepsána kupní smlouva.

²⁵⁶ O Válku se také zmiňuje: Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ, *Průvodcovský text SLS Vysočina – Betlém*, Hlinsko 2003, bez číslování. Zde je uvedeno: „K nejstarším typům soustružených hraček Hlinecka patří tzv. války. Jedná se o jednoduché typy miminek, které nebyly barvené, ale ponechané v přírodní barvě.“

²⁵⁷ Viz Obrazová příloha.

²⁵⁸ Viz Obrazová příloha.

Další miminka, která jsou ve vitríně vystavena, jsou miminka z Krouny a ta byla odkoupena od pana Karla Nekvindy 2. dubna 1940. Čtyři dřevěné holubičky zavěšené nad nimi jsou z František od pana Ladislava Rejenta. Muzeum je zakoupilo 25. a 26. dubna 1976. Vedle nich visí holubičky z dílny pana Pavla Ondry. Tyto holubičky zakoupilo muzeum 29. července 1986. Kromě holubiček je zde vystaven ještě páv.

Ve vitríně se nachází ještě další skupinka hraček, několik panenek s nábytkem. Jsou to panenky z Dědové od pana Václava Hubáčka odkoupené v roce 1909. Vedle nich je rozmístěn nábyteček, stůl se čtyřmi sesličkami. Stůl a sesličky pochází, stejně jako panenky, z Dědové u Hlinska.

Ve spodní části vitríny jsou vystavené „*Ostatní panenky*“. Jsou zde dvě nenabarvené panenky a sedm menších panenek odkoupených od pana Václava Hubáčka z Dědové. Vystavený soubor doplňují tři malované kolébky a truhličky různých velikostí, miniatury nádobí, dva nebarvené hmoždírky, džbáněk, vše z Dědové. Největšími hračkami v této části jsou dvě panny. Jedna z nich je růžová panenka s máselnicí a s kloboukem vysoká dvacet centimetrů a zakoupená muzeem v roce 1940 od Karla Nekvindy z Krouny. Druhou panenkou je panna houpající dítě z Dědové u Hlinska vysoká 21,5 centimetru.

V další vitríně jsou v horní části vystaveni dřevění koníci. Nejvíce jsou zastoupeni koně z Dědové, odkoupení v roce 1909. Je jich celkem dvanáct a jsou různě rozmístěny v celém prostoru vitríny. Ve spodní části je soubor husarů, tří myslivců a tří vojáků odkoupených roku 1909 od pana Václava Hubáčka z Dědové u Hlinska. Pod koníky jsou umístěny čtyři vozíky s koňmi. Vozíky s koňmi byly vyrobeny v Krouně panem Karlem Nekvindou a v roce 1940 zakoupeny muzeem.

V další vitríně je v horním patře umístěna sbírka různých podob klarinetů, trumpet a trubek v počtu jedenácti kusů, a ptáků, holubů a vran v počtu devíti kusů. Klarinety jsou z Dědové u Hlinska a byly zakoupeny v roce 1909. Ptáci mají různý tvar a velikost. Nad klarinety a ptáky jsou zavěšené holubičky od pana Václava Hubáčka a pana Pavla Ondry. Ve spodní části vitríny jsou vystaveni tři kováři v různých barevných provedeních. Tito kováři se vyráběli jak v obci Krouna, tak v obci Dědová u Hlinska. Z Krouny byly zakoupeny 2. dubna 1940 od Karla Nekvindy. Čtyři vystavené mlýnky v různých barevných provedeních a s různými dekory jsou z Dědové u Hlinska. Byly koupeny v roce 1909. Vedle nich jsou housličky. Jsou sedmnáct centimetrů dlouhé a byly odkoupeny od Karla Nekvindy z Krouny v roce 1940. Dále se tu nacházejí dvě zobací slepičky z dílny Františka Bukáčka z Krouny, zakoupené v roce 1964.

Ve vitrině jsou vystaveny i veverky od pana Václava Hubáčka z Dědové z roku 1909 a klepáče, pušky a bambitky zakoupené ve stejném roce od stejného výrobce.

Poslední patro patří nábytku. Jsou v něm vystaveny tři kusy postelí a truhlička z Dědové u Hlinska. Malá zelená kolébka je z Krouny a zakoupena byla v roce 1940. Stolek a tři typově se lišící židličky jsou z Krouny od Karla Nekvindy. Všechny byly zakoupeny 2. dubna 1940.

Další vitrína je věnována především hračkám pana Vlastimila Škrocha, od kterého zakoupilo muzeum hračky v roce 1991. Hned v nejdříve položené části vitríny jsou vystaveni koně různých barevných provedení. Jsou na kolečkách a někteří z nich mají na hřbetě jezdce. Jeden jezdec má podobu stylizované figurky dítěte. Hračka je nazývána "*Honzík na koníkovi*". Tento exemplář zakoupilo muzeum 21. prosince 1991. Dále jsou tu vystaveny vozíky tažené koňmi. Vozík táhne pár koní, nebo jen jeden kůň. Pokud vůz táhnou dva koně, je podstava spojena s podstavou páru koní, pokud jeden, jsou části oddělené ojí. Jsou zde vystaveny i selské sáně, které byly zakoupeny v roce 1990. Nad těmito exempláři jsou pověšeny ještě další exempláře, a to holubička, která je vyřezána ze smrkového dřeva a je nebarvená. Do sbírky byla zařazena v roce 1990. Dále je tu zavěšen ptáček v kleci.

I v další části vitríny je nábytek od pana Škrocha. Pro tohoto výrobce je charakteristický modrý nábytek, zdobený jemným motivem kytiček a čárek. V uvedené části vitríny jsou vystaveny jídelní kout, stůl s lavicemi, kolébka, truhla a skříň. Celá tato souprava byla zakoupena od autora 24. dubna 1991.

V jiné části vitríny se nachází další ukázka dřevěného nábytku – asi osmnáct centimetrů vysoká postel s nebesy a s plátěnými záclonkami. Byla zakoupena v roce 1991. Ve vitrině jsou vystavené také různé druhy skříněk stejného barevného provedení jako předchozí nábyteček.

V dolní části vitríny jsou prezentovány hračky z dílny Pavla Lehkého ze Svatouchu. Jedná se o zvířátka na kolečkách, o kočku a různé psy. Tyto hračky jsou vyrobené z masivu, nebarvené. Zakoupeny byly 28. srpna 1990.

Další vitrína je věnována hlavně hračkám z dílny rodiny Bukáčkových z Krouny. V první části jsou vystaveny zobající slepičky vyrobené Zdeňkem Bukáčkem st. Byly zakoupené v březnu 1976. Vystaveny jsou různé typy této hračky. Liší se tvarem základny a počtem zobajících slepiček. Jsou zde vystaveny svíčky, hrneček s talířkem a figurky tři králů. Výjimku tvoří pár sněhuláků, kteří jsou z dílny Josefa Nadrchala, který vyráběl hračky v Krouně.

Muzeum sněhuláky zakoupilo v roce 1978. Podobné sněhuláky pak vyráběl i Zdeněk Bukáček ml. Dalšími hračkami umístěnými v této části vitríny jsou pasoucí se koně, kteří hýbají hlavičkami, a to díky mechanismu podobnému tomu, kterými jsou opatřeny slepičky.

Další část vitríny obsahuje sbírku hraček figurativních z dílny rodiny Bukáčkových. Jsou zde zastoupeny panenky s dítětem v náručí, tzv. houpavé panny, panenky s kloboukem a chlebem, panenky s talířem a s máselnicí. Všechny jsou soustružené. Jsou zde i miminka v kolíbkách. Také jsou zde další typy soustružených figurativních hraček, husárci, kuchaři, kominíci a kováři.

V další části vitríny jsou vystaveni hlavně vojáci a husaři. Husaři jsou na koních a s trumpetou. Nachází se tam i skupina hraček představující vojenskou kapelu. Tvoří ji pět postavíček, a to kapelník, tři trumpetisté s různými typy trubek a bubeník.

V nejspodnější části vitríny jsou vystaveny šachy. Jednotlivé figurky mají hlavičky podobné ostatním hračkám.

V poslední, oddělené části expozice je místo, kde je umístěn soustruh na obrábění dřeva z Dědové. Nad ním je umístěna police s velkými hračkami, které jsou z dílny Zdeňka Bukáčka ml.

6.2 Regionální muzeum v Chrudimi

Muzeum vzniklo v roce 1892 a může se pyšnit sbírkou lidových dřevěných hraček z Hlinecka. Zastoupení zde má hlavně Zdeněk Bukáček ml. z Krouny, Alois Doležal z Předhradí a František Sádovský ze Svatouchu. Hračky byly získány nákupem ve skupinách. Úplně první soubor byl pořízen v 90. letech 19. Století od hračkářského faktora Karla Václava Adámka. V této skupině bylo celkově kolem deseti kusů hraček (žebříňák s párem koní, jezdec na koni na prkénku na kolečkách, dva kováři na prkénku, miminko v peřince, koník na prkénku na kolečkách, Tyrolák, drátař, voják, frkačka pták).

Nejnovějším přírůstkem jsou hračky od Aloise Doležala. Ty byly zakoupeny v roce 2015. Celkem má muzeum kolem 400 kusů dřevěných lidových hraček.

Bývalé Okresní muzeum v Chrudimi vydalo publikaci s názvem *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*²⁵⁹, autorem publikace je Václav Hrníčko. Hračky jsou prezentovány i na výstavách muzea.

6.3 Východočeské muzeum v Pardubicích

Bylo založeno v roce 1880. Hračky z Hlinecka jsou pro muzeum tak významným fenoménem, že jsou zahrnuty od prosince 2005²⁶⁰ do muzejní expozice s názvem *Bylo nebylo...* Sběrka hraček v muzeu je vedena od roku 1975. Nejsou do ní zahrnuty jen hračky z Hlinecka, ale i z jiných oblastí. Časově bychom tyto exempláře mohly zahrnout do období od 2. poloviny 19. století.

Tato sbírka je velmi zdařilá, a proto bylo rozhodnuto, že bude prezentována ve stálé expozici. Způsob, jakým je sbírka prezentována, je trochu odlišný od klasických prezentací, které vycházejí z historické posloupnosti a upozorňují na postupný vývoj, byť hračky jsou od různých výrobců, z různých materiálů a z různých míst východočeského regionu. Jsou uspořádány tak, aby vytvářely různé scény z tradičních pohádek.²⁶¹ Tak vznikly skupinky hraček, které jsou naaranžovány tak, aby reprezentovaly to, k čemu byly stvořeny, ke hře.²⁶² Expozici doplňují povedené malby malířky Šárky Trčkové.²⁶³ Tento koncept hlavně zaujme děti. Samostatnou část expozice představuje skupina hraček od pardubického rodáka Víta Gruse.²⁶⁴ V expozici je vystaveno kolem dvaceti exemplářů hraček z Hlinecka.²⁶⁵ Jedná se například o vozík s koňmi, miminka, panenky s díťaty aj.²⁶⁶

²⁵⁹ Publikace seznamuje se základní historií hraček daného regionu. Byla vydána v roce 1979 v Chrudimi (Václav HRNÍČKO, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka: sbírky okresního muzea v Chrudimi*, Chrudim 1979, s. 5.)

²⁶⁰ Více informací viz Pavla PROCHÁZKOVÁ, *Nabídka výstav, expozic a výukových programů na školní rok 2005–2006: Východočeské muzeum v Pardubicích*, Pardubice 2005, s. 10.

²⁶¹ Pro upřesnění představy o dané expozici viz virtuální prohlídka dostupná na webu: <http://www.vcm.cz/content/virtual/hracky/> (citováno ke dni 21. 11. 2015).

²⁶² Expozici mohou žáci základních škol navštívit i v rámci výukového programu s názvem: *Povídám, povídám... nejenom pohádku*. Více informací: Pavla PROCHÁZKOVÁ, *Nabídka výstav, expozic a výukových programů na školní rok 2005–2006: Východočeské muzeum v Pardubicích*, Pardubice 2005, s. 14.

²⁶³ Šárka Trčková je akademická malířka narozená v r. 1965 v Plzni. Další informace na webu: <http://www.sarkatrckova.cz/> (citováno ke dni 21. 11. 2015).

²⁶⁴ Vít Grus (1896–1981) byl český výtvarník a návrhář dřevěných hraček. Byl pardubický rodák, jehož navrženým hračkám se dostalo domácího a světového uznání. Jeho medailon je uveden v publikaci Viktor FIXL–Eva OPRAVILOVÁ, *Současná hračka, ed. Soudobé české umění*, Odeon, Praha 1979, s. 26.

²⁶⁵ Viz obrazová příloha.

²⁶⁶ O výstavě uspořádané ve Východočeském muzeu v Pardubicích pojednává článek Leoš KUČERA, *Pardubický zámek ovládly hračky*, *Mladá Fronta dnes*, 10, č. 289., roč. 9., 1998, s. 3.

6.4 Městské muzeum ve Skutči

Městské muzeum ve Skutči vzniklo v roce 1910²⁶⁷. Mezi sbírky muzea patří i lidové dřevěné hračky.²⁶⁸ Zejména jsou to hračky z dílny rodiny Bukáčkových a hračky z dílny manželů Škrochových.

Ve sbírce zahrnující hračky manželů Škrochových je asi třicet předmětů. Jedná se o typické hračky těchto výrobců. Patří mezi ně např. „Ptáci v kleci“²⁶⁹. Jedná se o typické hračky těchto výrobců. Tělo ptáčka je zavěšeno v prostoru klece. Je vyrobeno se smrkového dřeva, barva ptáčka může být různá, dokonce někdy v kleci mohou být zavěšeni ptáci dva. V muzeu této hračky odpovídají sbírkové předměty číslo 22 652 a 22653.

Dále je to pak dřevěná holubička, která tvarem trochu připomíná dřevěné štípané holubičky, které vyráběl Ladislav Rejent na Františkách a dnes je vyrábí Pavel Ondra v Krouně. Zásadní rozdíl je ovšem ve zpracování. Holubičky Pavla Ondry a Ladislava Rejenta jsou vyráběné technikou štípaní, kdežto tyto hračky jsou vyrobené na soustruhu, nebo jsou zhotovené pomocí dřevořezby. Odpovídají jim exempláře číslo 226 55 a 22656.

Mezi hračky, které se podobají tradičním lidovým hračkám z Hlinecka a zároveň jsou zhotoveny manželi Škrochovými, patří koně s vozem na podstavci s kolečky nebo koník s vozem a s podstavcem na kolečkách. Takoveto podobné hračky popisuje Karel Václav Adámek ve svém rukopise.²⁷⁰ Těmto hračkám odpovídají předměty číslo 24 612 a 22663. Podobné vyrábí i Zdeněk Bukáček ml. nebo Alois Doležal. Pak je tu nábyteček, číslo 25 805, miminka, číslo 25 804.

Od rodiny Bukáčkových se ve skutečské sbírce nachází např. Husar, číslo 11005, od Aloise Doležala panenka, číslo 3996. Momentálně se neuvažuje o žádné výstavě či expozici, na které by se tyto hračky objevily.

6.5 Soubor lidových staveb Vysočina – Veselý kopec

Soubor lidových staveb Vysočina je druhým největším muzeem lidové architektury v přírodě v České republice. Je věnován primárně prezentacím lidových

²⁶⁷ Zdroj web: <http://muzeum.skutec.cz/sbirky-muzea/> (citováno ke dni 16. 11. 2015).

²⁶⁸ Jsou začleněny do sbírky *Sbírka řemesel*, která zahrnuje i další řemesla, jako je např. dýmkařství, kamenictví.

²⁶⁹ Rozhovor se Zuzanou Škrochovou, dnes již bývalou návrhářkou dřevěných hraček, ve Skutči dne 12. 2. 2015.

²⁷⁰ Karel Václav, ADÁMEK, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*

staveb, především pak technických, jako jsou např. hamry, vodní mlýny a jiné. Toto muzeum pod širým nebem, jak se někdy skanzenům přezdívá, „...se začalo utvářet na konci 60. let, kdy skupina dobrovolných pracovníků památkové péče opravila Karlovu Pilu.“²⁷¹ Prezentuje stavby z lokalit Hlinecka, Chrudimska, části Poličska, Litomyšlska a Vysokomýtska. Na Veselém Kopci byly několikrát uspořádány výstavy, které prezentovaly výrobu dřevěných hraček na Hlinecku. Konkrétně v jednom z objektů, v tzv. Mokré Lhotě²⁷², ve které jsou velké výstavní prostory.

Od 15. do 31. července 2015 byla v interiérech některých objektů²⁷³, které jsou na Veselém Kopci, výstava s názvem *Děti a jejich svět*. Zahrnovala čtyři objekty, ve kterých se připomínal život dítěte od narození až po školní docházku. K našemu tématu se nejvíce přiblížila expozice v Herálecké chalupě, kde byly vystaveny píšťalky a klarinetky, které byly vyráběny na Hlinecku spolu s dalšími typy hraček. Dále tu byly vystaveny dřevěné panenky, typické vysoustružené figurky. Návštěvník se tak seznamoval s hračkami z přelomu 19. a 20. století.

6.6 Soubor lidových staveb Vysočina – Betlém, Hlinsko

Městská památková rezervace Betlém, která patří pod Soubor lidových staveb Vysočina, je městská čtvrť, která zahrnuje především roubené domy v centru města Hlinska. Objektů soustředěných v památkové rezervaci Betlém je okolo dvaceti. Devět objektů je veřejnosti zpřístupněno. Některé z těchto zpřístupněných objektů mají zajímavé interiéry, které odpovídají 19. a 20. století.

Některé části domu č. p. 158 jsou z poloviny 18. století. Ve světnici tohoto objektu se nachází expozice, která prezentuje výrobu dřevěných hraček na Hlinecku. Historicky v tomto objektu sice nebyla výroba hraček²⁷⁴, nicméně v rámci prohlídky se jedná zase o jeden z interiérů, který prezentuje tradiční řemeslo.²⁷⁵

²⁷¹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ, Průvodcovský text *Soubor lidových staveb Vysočina*, Hlinsko 1997, s. bez číslování.

²⁷² Mokrá Lhota z roku 1866, jeden z objektů skanzenu na Veselém Kopci.

²⁷³ Byly to objekty: usedlost z Lezníku, kde byly představené hračky z poloviny 19. stol. Ne ovšem dřevěné lidové hračky, ale primitivní formy hračky, panáčky ze šišek atd. Mlýn, který byl věnován především narození dítěte a křtu. Vystaveny zde byly předměty charakterizující toto období. Např. koutní plachta, křtící čepeček. Herálecká chalupa, která byla věnována povinnostem, které měly děti. Ve statku z Mokré Lhoty byly vystaveny hračky z 50. let 20. stol.

²⁷⁴ Původní majitelé Marie a Josef Zajebalovi, se zabývali výrobou koberců. Dům vlastnili od roku 1910.

²⁷⁵ Přesto, že neexistují přímé zprávy o tom, že se na Betlémě vyráběly hračky, je to opět vysoce pravděpodobné. Ve sborníku Ilona VOJANCOVÁ, *Hlinecko 1893–1993: Sborník příspěvků 1/1993*, Hlinsko 1993, s. 8 je uvedeno: „Z dalších řemesel, která se na Betlémě objevila, můžeme jmenovat: krejčovství, bednářství, ševcovství, truhlářství, ...“ Z takové informace můžeme usuzovat, že se zde mohly hračky vyrábět, protože na Betlémě byla i dřevovýroba.

V „seknici“ je vystaven dřevěný soustruh na výrobu hraček. Hračky, které jsou zde vystaveny, jsou především z dílny pana Zdeňka Bukáčka ml. a Zdeňka Bukáčka st. z Krouny a Aloise Doležala z Předhradí. Hračky jsou zde prezentovány prostřednictvím výkladu průvodců, kteří s návštěvníky chodí po jednotlivých objektech. V každém z těchto domů je expozice, prezentující nějaké určité řemeslo, které se v okolí vyskytovalo. Mimo výroby hraček jsou to řemesla, jako je krejčovství, obuvnictví, tkalcovství, hrnčířství, barvířství, výroba jutových koberců.

6.7 Expozice „Příběh dřevěné panenky“ v městské památkové rezervaci Betlém

V podkrovních prostorách Turistického informačního centra Hlinsko v městské památkové rezervaci Betlém je umístěna stálá expozice hraček, která je určena především dětem. Děti si zde mohou hračky osahat, dobře prohlédnout a mohou si je i sami omalovat.²⁷⁶ Vše je soustředěno v podkrovních prostorách. Expozice byla otevřena v srpnu v roce 2012. Hračky, které jsou zde prezentovány, jsou především z dílny pana Zdeňka Bukáčka ml. Dále zde nalezneme hračky a didaktické pomůcky z dílny pana Karla Makovského. Ve dvou skříňkách jsou vystavené hračky z dílny Zdeňka Bukáčka st. a z dílny Vlastimila Škrocha, které jsou zapůjčené z Městského muzea a galerie v Hlinsku.²⁷⁷ Vystaveno je také nářadí, které je potřeba k výrobě hraček. S dalšími informacemi návštěvníka seznamují panely, které jsou rozmístěné v prostoru expozice. Expozice je jednou z mála nových, pro děti zaměřených prezentací daného tématu a zároveň nabízí alternativu pro rodinu s dětmi, což je v menším městě (s deseti tisíci obyvateli) jistě vítané.

²⁷⁶ Konají se tu akce vedené Zdeňkem Bukáčkem ml., který na předem stanovený termín přijede. Děti si mohou zakoupit hračku, ještě neomalovanou, a samy si ji zkusit vyzdobit pod dohledem Zdeňka Bukáčka. Takováto akce byla uspořádána např. 4. dubna 2015. Akce měla název *Velikonoční malování*. Více na webu: <http://www.informuji.cz/akce/pce/45533-velikonoce-v-informacnim-centru-hlinsko/> (citováno ke dni 20. 11. 2015).

²⁷⁷ Tyto dvě skříňky prezentují minulost výroby. Ani jeden z těchto autorů již nepůsobí jako výrobce hraček. Jsou zde např. veverka, hrkačky. Od pana Vlastimila Škrocha je zde zastoupen stolec se čtyřmi židličkami.

7. Prezentace hraček na jarmarcích, workshopech, výstavách, ve filmu

7.1 Jarmarky, workshopy, výstavy

Nejčastěji se můžeme s lidovou hračkou z Hlinecka setkat na jarmarcích a workshopech. Slovo jarmark je používáno k označení tzv. výročních trhů.²⁷⁸ Dále je jako jarmark popisován takový trh, který je pořádán během významných církevních svátků. Díky jarmarkům a trhům „...představovala města nejen zásobovatele spotřebním zbožím, ale také odbytiště jejich produkce.“²⁷⁹ Co se týče povahy jarmarků, jejich účel se prakticky nelišil od jiných trhů. Sloužily ke styku obchodníka a kupce. Existovaly však i „...specializované jarmarky, které se zaměřovaly pouze na prodej jednoho druhu zboží, jako např. koňské, dřevařské nebo dobytčí jarmarky.“²⁸⁰ Také o dnešních jarmarcích se dá konstatovat, že jsou „...kromě své ekonomické funkce také významnou společenskou událostí a svátkem pro venkovské návštěvníky.“²⁸¹

V současné době se jarmarky konají během určité sezony. Tvzení, že jarmark je jen jakýsi trh, který slouží jen k prodeji, čili k nabídce a poptávce, není přesné ani úplné. Dnes má tento typ akcí více funkcí, které by se daly označit jako funkce prodejní, funkce prezentace veřejnosti a funkce kontaktní. K první funkci prodejní není třeba více komentářů. Druhá je funkce prezentace veřejnosti. Tady se jedná o možnost přiblížit návštěvníkovi výrobu hračky tím, že se například prezentuje taková činnost, která by za běžných okolností byla těžko k vidění nebo jedině po domluvě s konkrétním výrobcem. Například v SLS Vysočina se koná několik jarmarků ročně. Mimo jiné *Veselokopecký jarmark*, který se koná v červenci, a *Předvánoční jarmark*. S hračkami z Hlinecka tyto dvě akce souvisí tak, že na těchto akcích je prezentována jejich výroba. Takže jarmark slouží i k informování veřejnosti o tom, že se na Hlinecku vyráběly a vyrábí tradiční dřevěné lidové hračky. Navíc při těchto akcích je přirozené, že si řemeslníci vymění kontakty a navazují spolu vztahy, které mohou mít další dopad na prezentaci jejich výrobků. Mohou například uspořádat společné akce, výstavy.

²⁷⁸ <http://slovník-cizích-slov.info/jarmark> (citováno ke dni 10. 11. 2015) a <http://www.ejarmark.eu/o-ejarmarku/co-je-to-jarmark> (citováno ke dni 16. 11. 2015).

²⁷⁹ Zdeněk HANZL a kol., *Lidová kultura v obrazech*, Praha 2009, s. 155.

²⁸⁰ <http://www.ejarmark.eu/o-ejarmarku/co-je-to-jarmark> (citováno ke dni 16. 11. 2015).

²⁸¹ Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Věcná část A – N*, Praha 2007, s. 328.

Takováto akce proběhla např. v Regionálním muzeu v Chrudimi²⁸², kde vystavoval Zdeněk Bukáček a Alois Doležal.

Příkladem toho, kdy jsou dřevěné hračky z Hlinecka prezentovány formou workshopu když pan Zdeněk Bukáček uspořádá akci, na které si děti mohou tyto panenky obarvit. Taková akce se koná např. v prostorách Turistického informačního centra Hlinsko v městské památkové rezervaci Betlém, kde je expozice *Příběh dřevěné panenky*. Čas od času sem přijede pan Zdeněk Bukáček a vytvoří si zde provizorní dílničku. Přiveze si již vysoustružené hračky, barvy a štětce. S dětmi pak tvoří a také dětem pomáhá při činnosti, kdy si děti zkouší hračku samy nabarvit. Zároveň jsou sem přizvány skupinky dětí, často jednotlivé třídy. Dá se říci, že tyto akce jsou velmi oblíbené a vždy mají opravdu velký úspěch.

Další akcí, na které jsou hračky prezentovány, je *Den řemesel*, který se koná v Chanovicích.²⁸³ Zdeněk Bukáček každoročně vystavuje s Jiřím Křiklavou v různých muzeích a galeriích, nejčastěji jsou to vánoční výstavy. Jedná se tedy o další způsob prezentace dřevěné lidové hračky z Hlinecka.

K uvedeným výstavám patří výstava Jiřího Křiklavy, který vystavoval své obrazy a fotografie a Zdeňka Bukáčka ml., který předvedl²⁸⁴ svou výrobu hraček. Výstava se konala od 30. listopadu 2014²⁸⁵ do 18. ledna 2015. Podobná výstava se uskutečnila v roce 2014 ve Výstavní síni staré radnice ve Žďáře nad Sázavou.²⁸⁶ Další výstavou, kde se sešli tito autoři, je *Vánoční výstava*, která se konala v Městském muzeu Lanškroun,²⁸⁷ nebo výstava v Galerii pod Radnicí v Ústí nad Orlicí v roce 2015.²⁸⁸

²⁸² Výstava se uskutečnila v prosinci 2014.

²⁸³ Den řemesel – 11. ročník konaný dne 6. července 2013 na zámku v Chanovicích.

²⁸⁴ Dne 21. 12. 2014 se konala komentovaná prohlídka výstavy, v rámci níž bylo uspořádáno malování se Zdeňkem Bukáčkem ml. Výstava byla prezentována ve Svitavském deníku. Další informace na webu: http://svitavsky.denik.cz/kultura_region/foto-obrazy-zahreji-hracky-potesi-20141202.html (citováno ke dni 20. 11. 2015).

²⁸⁵ Slavnostní zahájení 30. 11. 2014 od 15.00: zdroj web: http://www.czecot.cz/akce/328120_vernissaz-vystavy-jiri-kriklava-zdenek-bukacek-zimni-nalada (citováno ke dni 20. 11. 2015).

²⁸⁶ Tato výstava byla od 29. dubna do 25. května 2014. Název: *Jiří Křiklava – obrazy a fotografie z cyklu Doteky; Zdeněk Bukáček – Dřevěné hračky*.

²⁸⁷ Výstava se konala od 26. listopadu 2011 do 22. ledna 2012. Informace na webu: <http://www.lanskroun.eu/cz/mesto/aktualne/z-lanskrounska/vanocni-vystava-zahajena/> (citováno ke dni 20. 11. 2015).

²⁸⁸ Od 5. června do 28. června 2015. Zdroj web: http://www.vychodni-cechy.info/kalendar-akci/900_341884_vystava-jiri-kriklava-zdenek-bukacek/ (citováno ke dni 20. 11. 2015).

7.2 Hračky z Hlinecka ve filmu

Když sledujeme způsoby, jakým byla lidová dřevěná hračka z Hlinecka v minulosti prezentována, dostaneme se občas až ke kuriózním způsobům prezentace. Takovým příkladem je televizní inscenace z roku 1973 s názvem *Vesnický jarmark*. Žánrově tato inscenace zapadá do kategorie opereta-komedie. Byla vytvořena na motivy opery *Vesnický trh* Jiřího Antonína Bendy²⁸⁹. Hlavní postavu ztvárňuje František Filipovský, coby kramář. Inscenaci režíroval Jan Bonaventura. V inscenaci se objevily hračky, které vyrobil Zdeněk Bukáček st. Konkrétně se jednalo o dřevěné figurky, přesněji o dřevěné panenky. Film je barevný a měl premiéru 20. 12. 1973.

7.3 Na okraj současné prezentace hraček z Hlinecka

Ve 21. století je proječován značný zájem o hračku a o její specifické odnože, jako jsou dřevěné lidové hračky z Hlinecka. Ukazuje se, že o hračky je největší zájem v období předvánočním či vánočním. Hračky si nesou nádech romantiky, nostalgie s trochou naivity, kdy dospělí ukazují svým potomkům něco z jejich světa, to, s čím si hráli jako malí. Možná je to i fenomén toho, že hračky patří pod stromeček. Určitě by se toto nemělo stát pravidlem, aby hračka nebyla jen spotřební záležitostí. Výhodou lidových dřevěných hraček je to, že netrpí tolik tímto spotřebním problémem. Je to dáno vazbou na daný region, ale také faktem, že tyto hračky nepodléhají tolik dobové módě, jako jejich moderní konkurenti. Jsou dnes spíše v zájmu sběratelů a pokud dětí, tak už těch vyspělejších, těch, co už sami ocení jejich estetickou hodnotu. Na trhu jim konkurují dřevěné hračky vyráběné např. v Číně, které jsou daleko ekonomicky dostupnější.²⁹⁰

A nakonec si položíme otázku nejzákladnější, a to: Proč výrobu dřevěných lidových hraček z Hlinecka chránit a zachovat do budoucna? Zde si připomeňme význam hračky, který uvádí Daniel Titěra v publikaci *Hračky: konstrukce a výroba: „Je součástí hmotné kultury lidu a nese všechny charakteristické znaky jeho uměleckého cítění.“*²⁹¹ Uvedené hračky jsou navíc jedním z typických projevů lidové hmotné kultury

²⁸⁹ Jiří Antonín Benda (1722–1795), český hudební skladatel, představitel klasicismu.

²⁹⁰ Avšak tyto hračky jsou často vyrobené z nekvalitních materiálů, v tomto případě dřev. Cena je dobrá na úkor kvality. Toto bylo jedno z témat, o kterém se mnou hovořil i Karel Makovský. Zdroj Rozhovor s Karlem Makovským, výrobcem dřevěných hraček, v Dědové dne 19. 2. 2015.

²⁹¹ Daniel TITĚRA a kol., *Hračky: konstrukce a výroba*, Praha 1963, s. 17.

oblasti Hlinecka a také kulturním dědictvím nejen uvedeného regionu. Také je to doklad dovednosti výrobců hraček.²⁹²

²⁹² Bukáčkovy, Ondrovy, Sádovského a Doležalovy hračky byly prezentované i v Holanském Ede v 90. let 20. století.

Závěr

Do své práce *Tradice výroby dřevěných hraček na Hlinecku* jsem se snažila zpracovat informace z několika oblastí. Z oblasti historie výroby hraček na Hlinecku, z oblasti typologie hraček aj. Při studiu hraček jsem narazila na to, že k tématu neexistuje dostatek pramenů, které by nám přesně doložily, jak místní výroba hraček vznikla. Historii výroby hraček se věnuji ve druhé kapitole. Zde mi byla velmi nápomocná práce Jaroslavy Zlevorové, která tomuto tématu věnovala práci pomaturitního studia z roku 1991 *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*. Původně jsem zamýšlela zařadit do své práce stručný přepis nevydaného díla Karla Václava Adámka *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*. Měl být doprovázen reprodukcemi kreseb hraček z uvedeného díla, které jsem popsala, popřípadě porovnála s těmi, které jsou zastoupeny ve sbírce hraček v Městském muzeu a galerii Hlinsko. Zařazení zmíněného přepisu by však bylo disproporční. Část přepisu jsem proto umístila do Přílohy své práce. Adámkově práci se věnuji ve čtvrté kapitole, jejíž součástí je i Adámkův medailon.

Do práce jsem se snažila, jak jsem již uvedla, shromáždit co nejvíce informací o historii výroby hraček na Hlinecku, zejména v obcích Krouna a Dědová, ale i v dalších vesnicích, jako jsou Otradov, Františky a další. Historii výroby dřevěné lidové hračky na Hlinecku jsem věnovala již zmíněnou druhou kapitolu. V její první části se věnuji historii hraček obecně, druhá část je věnována výrobě v příslušných obcích. U podkapitoly *Výroba hraček v Krouně* pro zajímavost uvádím obchodní podmínky některých hračkářů a překupníků.

Další kapitolu jsem nazvala *Výrobci hraček*. Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, věnovaných dřívějším a současným výrobcům hraček. Pro první podkapitolu jsem čerpala zejména z *Pamětní knihy obce Dědová*, ze zmíněné práce Jaroslavy Zlevorové a z knihy Emanuel Hercíka *Československé lidové hračky*, pro druhou podkapitolu z rozhovorů s výrobcí.

Čtvrtá kapitola je věnována zmíněné nepublikované Adámkově práci *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*. Pátá kapitola patří materiálu a barvám, pracovním postupům a pracovnímu prostředí spjatým s výrobou hraček. Pro kapitolu jsem čerpala zejména z literatury a z rozhovorů s hračkáři. V šesté kapitole se věnuji zastoupení dřevěných hraček a jejich prezentaci v zařízení muzejního typu vlastních hraček v paměťových institucích (Muzeum a galerie Hlinsko,

Soubor lidových staveb Vysočina ...) Sedmá kapitola je věnována moderní prezentaci hraček na jarmarcích a workshopech, výstavách a ve filmu.

Téma výroby dřevěných lidových hraček na Hlinecku je poměrně členitým a složitým. Vezmeme-li v potaz, že nyní je jediným výrobcem uvedených hraček pan Zdeněk Bukáček ml., budeme tak trochu na holičkách, zda tato výroba má vůbec do budoucna nějaké vyhlídky, či zanikne s tímto výrobcem a upadne v zapomnění. Tento výrobce se účastní různých akcí na území celé republiky. Díky tomu, že se pan Bukáček stal v roce 2002 držitelem ocenění Nositel tradice, jsou jeho hračky hodnoceny o kategorii výše, než je tomu u jiných výrobců, kteří tento titul ještě nezískali. V roce 2009 prezentoval pan Bukáček své hračky dokonce v sídle UNESCO v Paříži. V roce 2009 proběhla rovněž, u příležitosti významného jubilea školy v Krouně, výstava s názvem *Škola základ života*. V rámci této výstavy byly vystaveny hračky, se kterými si děti hrály během posledních padesáti let. Mezi nimi se objevily i dřevěné lidové hračky z dílny pana Bukáčka.

Od roku 2011 je v městské památkové rezervaci Betlém v Hlinsku, v rámci programu *Hlinecké duhové léto*, pořádána akce *Dny dřeva a medu*. Tato akce není zaměřená jen na dřevěnou hračku, ale částečně se jí tématem dotýká, proto na ní každoročně působí i pan Bukáček. V Betlému je od roku 2012 v prostorách informačního centra zřízena expozice *Příběh dřevěné panenky*. Jedná se o expozici, která vyplňuje půdní prostor informačního centra a informuje návštěvníky o tvorbě pana Bukáčka, ale i pana Karla Makovského z Dědové. Expozice je velmi povedená a neustále se rozšiřuje, a to díky darům od obou výrobců.

Od roku 2014 se o tématu hraček na Hlinecku hovoří stále více. Je to díky dlouho zvažovanému nákupu sbírky hraček od sběratele Františka Kyncla. To se uskutečnilo 30. června 2014, kdy byla uzavřena kupní smlouva mezi městem Hlinskem a Františkem Kynclem. Hračky byly zakoupeny za 2 miliony korun. V současné době probíhá evidence těchto hraček. Tato sbírka sice zahrnuje i dřevěné lidové hračky z Hlinecka, ale také mnoho dalších hraček z různých materiálů a různého původu. Zakoupení sbírky hraček Františka Kyncla se setkalo s velkým zájmem veřejnosti, a proto byla její část veřejně prezentována. Došlo k tomu v Muzeu a galerii v Hlinsku v rámci výstavy *Dětský sen – ochutnávka ze sbírky Františka Kyncla* (7. března – 17. dubna 2015).

Ačkoli se na první pohled zdá, že zájem o dřevěnou hračku spíše klesá, není tomu tak. Výrobci dřevěných lidových či dřevěných hraček obecně musí však konkurovat levnější dřevěné hračce z Číny. Nesmíme však vidět vývoj dřevěné hračky z Hlinecka v tragických scénářích. Je tu naděje, že se najdou další, kteří se rozhodnou v tradici výroby hraček pokračovat.

Seznam pramenů a literatury

- ADÁMEK, Karel Václav, *Království české Díl 6. Část 2. Východní Čechy*, Praha 1914.
- ADÁMEK, Karel Václav, *Lid na Hlinecku I*, Praha 1900.
- ADÁMEK, Karel Václav, *Sborník okresu Hlineckého*, Praha 1897.
- ADÁMEK, Karel Václav, *Z dějin okresu hlineckého I.*, Hlinsko 1909.
- BROUČEK Stanislav – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Věcná část A – N*, Praha 2007.
- BROUČEK Stanislav – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Biografická část*, Praha 2007.
- BROUČEK Stanislav – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska Věcná část O – N*, Praha 2007.
- DARBYSHIRE, Lydia, *Encyklopedie sběratele hračky a panenky*, Praha 1999.
- FÍŠER, Jiří – FIXL, Viktor – MIŠURCOVÁ, Věra, *Hra a hračka v životě dítěte*, Praha 1980.
- FÍŠER Karel, *Naše hračky: Hračky v umělecké výrobě*, Choceň 1919.
- FIXL, Viktor – OPRAVILOVÁ, Eva, *Současná hračka*, Praha 1979.
- FORST, Vladimír a kol., *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, ilustrace 1. A – G*, Praha 1985.
- HANZL Zdeněk a kol., *Lidová kultura v obrazech*, Praha 2009.
- HEINOLD Ehrhardt, RAU Jürgen Hans, *Holz – Spielzeug aus aller Welt*, Weingarten 1983.
- HERCÍK, Emanuel, *Československé lidové hračky*, Praha 1951.
- HRNÍČKO, Václav, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Chrudim 1979.
- JOHNOVÁ, Helena, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1973.
- JOHNOVÁ, Helena, *Horácké lidové hračky*, Nové Město na Moravě 1978.
- KNÁPEK, Zdeněk – TINTĚRA, Daniel, *Rukověť sběratele hraček: katalog hraček*, Olomouc 2002.

- KŘIVANOVÁ Magda – HÁJEK Milan, *Mikroregion Hlinecko*, Hlinsko 2002.
- KŘIVANOVÁ, Magda – VAŠKOVÁ, Jana – VAŠKOVÁ, Hana – VOJANCOVÁ, Ilona – LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel, *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*, Paseka, Praha 2006.
- MACEK Josef a kol., *Československá vlastivěda díl III: Lidová kultura: hmotná a duchovní kultura českého a slovenského lidu*, Praha 1968.
- MADEROVÁ, Marie – KORANDA, Jiří, *Hračky našich předků: katalog sbírky hraček národopisného muzea Plzeňska*, Plzeň 1992.
- MELNÍKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, Naděžda Filaretovna, *Československé lidové výtvarnictví*, Praha 1948.
- MELNÍKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, Naděžda Filaretovna, *Lidové hračky*. Praha 1948.
- MELNÍKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, Naděžda Filaretovna, *Putování za lidovým uměním*. Praha 1941.
- MICHALIDES, Pavol, *Ľudové hračky na Slovensku*, Bratislava 1922.
- MŮCKSTEIN, Petr – EIS, Zdeněk, *Hlinsko: Srdce Českomoravské vrchoviny*, Hlinsko 2009.
- NEKVINDOVÁ, Marcela, *Krouna 1349–1999*, Krouna 1999.
- NEKVINDOVÁ, Marcela, *Krouna 1349–2009*, Krouna 2009.
- NĚMEC, Jan – JANDÁČEK, Václav – HURDA, Bohumil, *Dřevo – historický lexikon*, Praha 2005.
- PATŘIČNÝ, Martin, *Dřevo krásných stromů*, Praha 2005.
- PRAŽÁK, František, *České dítě*, Praha 1948.
- SUTNAR Ladislav, *Naše dnešní hračkářství, Výtvarné snahy*, V. ročník, 1924, s. 77.
- ŠPLÍCHAL, Václav – OTAVOVÁ, Marie a kol., *Poselství dřeva: most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, Letohrad 2007.
- ŠPLÍCHAL, Václav – OTAVOVÁ, Marie – PECHÁČKOVÁ, Miroslava, *Nekonečný svět české hračky*, Pelhřimov 2014.

ŠRÁMEK, Karel, *Sto let muzea v Hlinsku: 1874-1974*, Hlinsko 1972.

TICHÝ, Lubomír – TICHÁ Ivona, *Barvy z rostlin*, Brno 1998.

TITĚRA, Daniel a kol., *Hračky: konstrukce a výroba*, Praha 1963.

VAŘEKA, Josef – FLOREC, Václav, *Lidová architektura: encyklopedie*, Praha 2007.

VOJANCOVÁ, Ilona, *Kouzelný čas her*, Hlinsko 2008.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol., *Biografický slovník českých zemí: I. sešit - A*, Praha 2004.

VYORAL, Martin, *Technologie*, Jihlava 2006.

Prameny:

Články z novin a jiné:

KUČERA Leoš, *Pardubický zámek ovládly hračky*, Mladá Fronta dnes, 10, č. 289., roč. 9., 1998, s. 3.

If, *Nová výstava v Chotěbořském muzeu*, Cesta vysočiny, týdeník občanů okresu Havlíčkův Brod 23, 1995, s. 1.

MALÝ Jan, *Soustružené hračky*, Receptář 4, 2008, s. 80 – 81.
PROCHÁZKOVÁ Pavla, *Nabídka výstav, expozic a výukových programů na školní rok 2005 – 2006: Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2005*. s. 10

VOJANCOVÁ, Ilona *Hlinecko 1893–1993: Sborník příspěvků 1/1993, Betlém*, Hlinsko 1993. s. 8.

Rozhovory:

Rozhovor se Zdeňkem Bukáčkem ml., výrobcem horáckých lidových hraček, v Krouně dne 12. 1. 2015

Rozhovor s Aloisem Doležalem, výrobcem dřevěných soustružených hraček, v Předhradí dne 6. 11. 2015

Rozhovor s Karlem Makovským, výrobcem dřevěných hraček, v Dědové dne 19. 2. 2015

Rozhovor s Pavlem Ondrou, výrobcem dřevěných štípaných holubiček, v Krouně dne 19. 2. 2015

Rozhovor s Františkem Sádovským, výrobcem dřevěných hraček, ve Svratouchu 10. 11. 2015

Rozhovor se Zuzanou Škrochovou, dnes již bývalou návrhářkou dřevěných hraček, ve Skutči dne 12. 2. 2015

Kronika a rukopis:

Pamětní kniha obce Dědová, 1924 – 2014, s. 100 uložena na OÚ Dědová.

ADÁMEK Karel Václav, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*, NA, Praha, Číslo fondu 643.

Složka: Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II*, Číslo inventární 7 a karton 87.

Muzejní sbírky:

Muzeum a Galerie Hlinsko – fotografie a záznamy

Městské muzeum Kamene ve Skutči – fotografie a záznamy

Seminární a další práce, které pojednávají o hračkách z Hlinecka

ZLEVOROVÁ, Jaroslava, *Dřevěné lidové hračky z Hlinecka*, Hlinsko 1991, závěrečná práce speciálního pomaturitního studia pro pracovníky muzeí, počet stran 35, Muzeum a galerie Hlinsko, číslo inventární: A12306, číslo přírůstkové 71/1991.

BUKÁČKOVÁ, Zuzana, *Krounské hračky*, Seminární práce do školy OA a HŠ Havlíčkův Brod., počet stran 5, 2003.

Průvodcovské texty:

VOJANCOVÁ, Ilona – KŘIVANOVÁ Magda, Průvodcovský text *Soubor lidových staveb Vysočina*, Hlinsko 1997.

VOJANCOVÁ, Ilona – KŘIVANOVÁ, Magda, *Průvodcovský text SLS Vysočina – Betlém Hlinsko*, Hlinsko 2003

VOJANCOVÁ, Ilona – KŘIVANOVÁ, Magda, *Průvodcovský text SLS Vysočina, Informace na Veselém Kopci: téma děti a jejich svět*, Hlinsko 2015.

web:

<http://slovník-cizích-slov.info/jarmark> (citováno ke dni 10. 11. 2015)

<http://muzeum.skutec.cz/sbirky-muzea/> (citováno ke dni 16. 11. 2015)

<http://www.ejarmark.eu/o-ejarmarku/co-je-to-jarmark> (citováno ke dni 16. 11. 2015)

http://svitavsky.denik.cz/kultura_region/foto-obrazy-zahreji-hracky-potesi-20141202.html (citováno ke dni 20. 11. 2015)

http://www.czecot.cz/akce/328120_vernisaz-vystavy-jiri-kriklava-zdenek-bukacek-zimni-nalada (citováno ke dni 20. 11. 2015)

<http://www.lanskroun.eu/cz/mesto/aktualne/z-lanskrounska/vanocni-vystava-zahajena/> (citováno ke dni 20. 11. 2015)

http://www.vychodni-cechy.info/kalendar-akci/900_341884_vystava-jiri-kriklava-zdenek-bukacek/ (citováno ke dni 20. 11. 2015)

<http://www.informuji.cz/akce/pce/45533-velikonoce-v-informacnim-centru-hlinsko/> (citováno ke dni 20. 11. 2015)

<http://www.vcm.cz/content/virtual/hracky/> (citováno ke dni 21. 11. 2015)

<http://www.sarkatrcikova.cz/> (citováno ke dni 21. 11. 2015)

Přílohy

A. Mapy a schémata

I. Příloha k Sborníku okresu Hlineckého zobrazující mapu okresu Hlineckého v době Karla Václava Adámka v roce 1897. Ujasnění, že obec Krouna nebyla tehdy zahrnuta do Hlineckého okresu a ujasnění, proč ji zde vnímáme jako součást Hlinecka. Mapa je z publikace Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, 1897, příloha (viz 2. kapitola)

II. Mapa mikroregionu Hlinecko, z publikace Magda KŘIVANOVÁ, M. HÁJEK, *Mikroregion Hlinecko*, s. 2 (viz 2. kapitola)

III. Přehledná mapa center lidové hračky na území ČR, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 76 (viz 2. kapitola)

IV. Mapka Klatovské lidové hračky, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 76 (viz 2. kapitola)

V. Mapka Horácké lidové hračky, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 83 (viz 2. kapitola)

VI. Mapa Národopisných oblastí v Čechách s vyznačením Českého Horácka, do něhož oblasti spadá i Hlinecko. Mapa je z přídeští publikace: Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Věcná část A – N*, Praha 2007. (viz 2. kapitola)

B. Fotografie hračkářů při práci

I. František Bukáček, František Bukáček - foto z knihy Heleny Johnové - *Horácké Lidové Hračky*, s. 3 (viz 3. kapitola)

II. Zdeněk Bukáček st., Zdeněk Bukáček st. - fotografie z knihy Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*. 2014, s. 86 (viz 3. kapitola)

III. Zdeněk Bukáček ml., Zdeněk Bukáček ml. - foto z jeho rodinného archívu, foto: manželka Marie Bukáčková, foto z roku 2005 (viz 3. kapitola)

IV. Pavel Ondra, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: Most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, s. 430 (viz 3. kapitola)

V. Karel Makovský, (dostupné na: <http://magazin.ceskenoviny.cz/fotogalerie/?id=405>) citováno k dni [7. 12. 2015] foto: Josef Vostárek (viz 3. kapitola)

VI. Alois Doležal, Alois Doležal - foto z rodinného alba foto: manželka Marie Doležalová, foto z roku 2009 (viz 3. kapitola)

VII. František Sádovský, František Sádovský - foto z rodinného alba foto: manželka Marie Sádovská, foto z roku 2002 (viz 3. kapitola)

C. Některé hračky hračkářů, kteří dnes již nepůsobí:

a. Sněhuláci, autor: Josef Nadrchal, ve sbírce Muzea a galerie v Hlinsku, inv. č. H4689/1-2, zakoupeno 1979, foto: Lucie Vtípilová, foto ze dne 5.5. 2015 (viz 2. kapitola)

b. Žena s vysavačem, autor Zdeněk Bukáček st., rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, 70. léta 20.století (viz 2.kapitola)

c. Cyklista, autor Zdeněk Bukáček st., rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, 70. léta 20. století (viz 2. kapitola)

D. Některé hračky současných hračkářů

a. Klovající slepičky, autor: Zdeněk Bukáček ml., rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, foto z roku 2005 (viz. 3. kapitola)

b. Pejsek, autor: František Sádovský, rodinné album, foto: Marie Sádovská, foto z 2. poloviny 90. let 20. stol. (viz 3. kapitola)

c. (vlevo) Panenka s dítětem, autor: Alois Doležal, rodinné album, foto: Alois Doležal, 2005 (viz 3. kapitola)

d. (vpravo) Ponocný, autor Alois Doležal, foto: Lucie Vtípilová, 6. 11. 2015, (viz 3. kapitola)

- e. **Hračky Karla Makovského**, expozice *Příběh dřevěné panenky*, foto: Lucie Vtípilová, foto ze dne 16. 10. 2015 (viz 3. kapitola)
- f. **Holubička**, autor: Pavel Ondra, sbírka Muzea a galerie v Hlinsku, inv. č. H-5278, vyrobeno v roce 1986 (viz 3. kapitola)
- g. **Páv**, autor: Pavel Ondra, sbírka Muzea a galerie V Hlinsku, inv. č. H5280, vyrobeno v roce 1986 (viz 3. kapitola)

E. Hračky ve sbírkách

I. Muzeum a galerie Hlinsko

- a. **Dítě v peřince**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1097, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- b. **Panenka v peřince**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1223, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- c. **Kolébka s děťátkem**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1240, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- d. **Voják**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1009, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- e. **Husar na koni**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1054, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- f. **Jezdec na koni**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko pod č. inv. H1012, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- g. **Malý koník**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1237, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- h. **Kůň velký**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1053, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- i. **Kováři**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1149, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- j. **Panenka s kloboukem**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1224, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- k. **Panenka v surovém stavu**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1258 (viz 4. kapitola)

- l. Panna**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1106, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- m. Holub**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1184, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- n. Pár koní se žebříňákem**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1220, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- o. Pár koní se žebříňákem**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1218, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- p. Vozíček s dítětem**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1244, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)
- q. Kolébka**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1056, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- r. Kolébka**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1094, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- s. Kufřík větší**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1025, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- t. Kufřík větší**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1027, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- u. Postýlka**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1150, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- v. Stolek**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1161, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- w. Talířek**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1038, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- x. Truhlička menší**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1096, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- y. Bambitka**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1108, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

- z. Hmoždíř**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1001, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- a1. Klarinet**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1064, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- b1. Košík**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1029, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- c1. Košík**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1030, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)
- d1. Větrný mlýn**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1058, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

II. Městské muzeum Skuteč

- a. Holubička**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22656, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- b. Pták v kleci**, autor Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22652, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- c. Vozík tažený koňmi**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22663, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- d. Vozík tažený koněm**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 24612, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- e. Sada nábytečku**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 25805, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- f. Miminko**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 25804, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- g. Voják**, autor: Zdeněk Bukáček ml., foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 11005, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)
- h. Panenka**, autor: Alois Doležal, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 3996, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

F. Hračky v expozicích

I. Expozice v Muzeu a galerii v Hlinsku

- a. (vlevo) **Válek**, Muzeum a galerie Hlinsko, v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 3. kapitola)
- b. (vpravo) **Soustruh** pro výrobu hraček, Muzeum a galerie Hlinsko, v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 5. kapitola)
- c. **Ukázka hraček v expozici *Zaniklá řemesla*** v Muzeu a Galerii Hlinsko, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- d. (vlevo) **Válek a kolem vystavená miminka**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- e. (vpravo) **skupina husarů, myslivců a vojáků**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- f. **skupina ostatních panenek, panen, nebarvených panen, kolíbek a truhliček, nádobí, velkých panen**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- g. **skupinka vozíků s koňmi**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- h. **skupina klarinetů, trumpet, trumpetek, vran a ptáků**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- i. **skupina klarinetů, trumpet, trumpetek**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- j. **skupina kovářů, mlýnků, slepiček a housliček**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- k. **skupina bambitek, hrkaček a veverek**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)
- l. **skupina nábytku**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

m. skupina koní na kolečkách, koní s jezdcem, vozíček s koňmi, holubička a pták v kleci, autor: Vlastimil Škroch, 1991, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

n. skupina modrého nábytku, autor: Vlastimil Škroch, zakoupeno 1991, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

o. skupina modrého nábytku, autor: Vlastimil Škroch, zakoupeno 1991, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

p. skupina hraček z masivu, zakoupeno v roce 1990 od Pavla Lehkého, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

q. skupina hraček z dílny rodiny Bukáčkových, 80. léta 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

r. skupina hraček figurativních z dílny rodiny Bukáčkových, 90. léta. 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

s. skupina husarů a vojáků a vojenské kapely z dílny rodiny Bukáčkových, 90. léta. 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

t. (vlevo) soustruh na obrábění dřeva z Dědové a skupina velkých hraček od Zdeňka Bukáčka ml., Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

u. (vpravo) sněhuláci, autor: Josef Nadrchal, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

II. Expozice *Bylo nebylo...* ve Východočeském muzeu v Pardubicích

a. ukázka Nábytečku v expozici *Bylo nebylo...*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Foto: Lucie Vtípilová 16. 10. 2015 (viz 6. kapitola)

b. ukázka hraček v podobě Kovářů v expozici *Bylo nebylo...*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Foto: Lucie Vtípilová 16. 10. 2015 (viz 6. kapitola)

III. Expozice *Příběh dřevěné panenky* v Informačním centru v Hlinsku

a. ukázka způsobu prezentace v expozice *Příběh dřevěné panenky* v Městském informačním centru Hlinsko, foto Lucie Vtípilová, 16. 10. 2015

G. Hračky v práci K. V. Adámka *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, srovnání se sbírkovými předměty Muzea a galerie v Hlinsku

I. Hračky figurativní

I. Panny, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 2 (viz 4. kapitola)

II. Panna s dítětem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1139, zakoupeno v roce 1909 od Václava Hubáčka (viz 4. kapitola)

III. Veverka, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 17 (viz 4. kapitola)

IV. Veverka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1211, zakoupeno v roce 1940 od Karla Někvyndy (viz 4. kapitola)

II. Hračky ostatní

V. Bambitka, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 32 (viz 4. kapitola)

VI. Puška, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1092, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

VII. Housle, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 30 (viz 4. kapitola)

VIII. Housle se smyčcem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1255, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

IX. Seslička, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 59 (viz 4. kapitola)

X. Židle ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1157, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

XI. Postel, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II. – Rukopis*, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 67 (viz 4. kapitola)

XII. Postýlka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1151, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

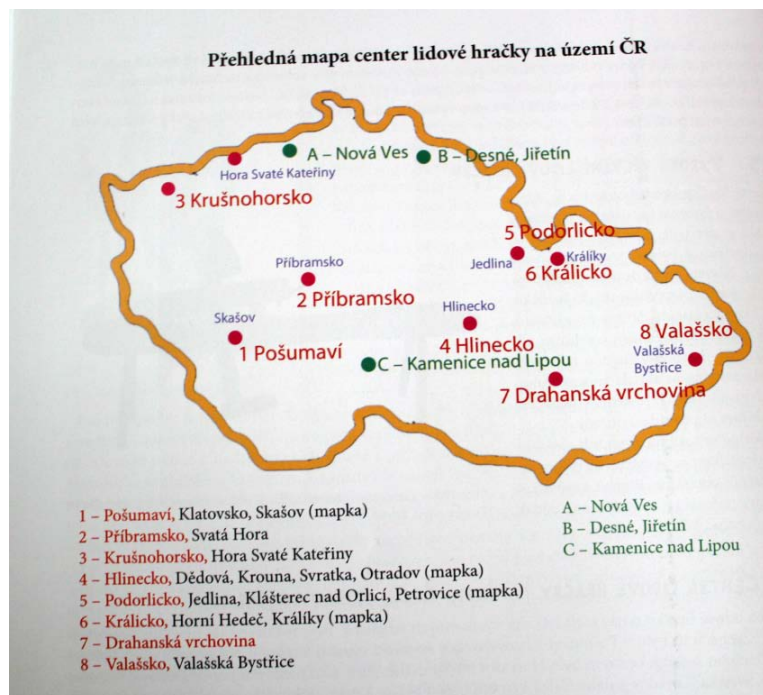
A. Mapy a schémata

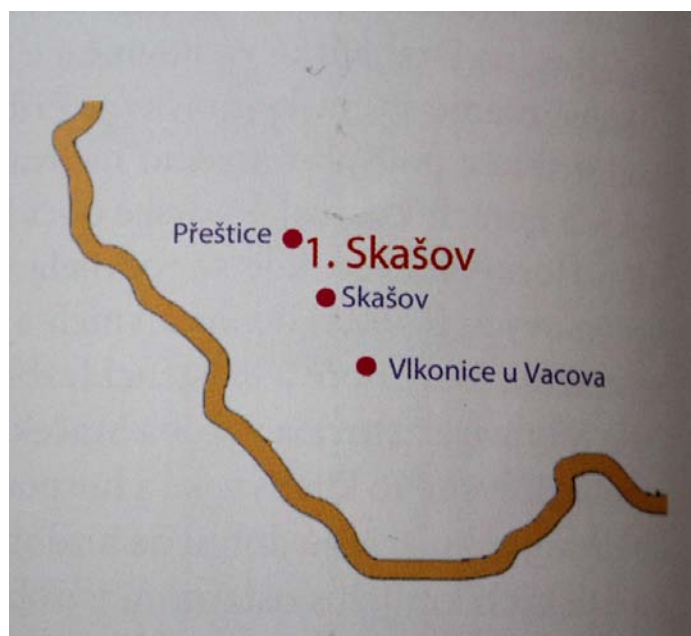
I. Příloha k Sborníku okresu Hlineckého zobrazující mapu okresu Hlineckého v době Karla Václava Adámka v roce 1897. Ujasnění, že obec Krouna nebyla tehdy zahrnuta do Hlineckého okresu a ujasnění, proč ji zde vnímáme jako součást Hlinecka. Mapa je z publikace Karel Václav ADÁMEK, *Sborník okresu Hlineckého*, 1897, příloha (viz 2. kapitola)

II. Mapa mikroregionu Hlinecko, z publikace Magda KŘIVANOVÁ, M. HÁJEK, *Mikroregion Hlinecko*, s. 2 (viz 2. kapitola)

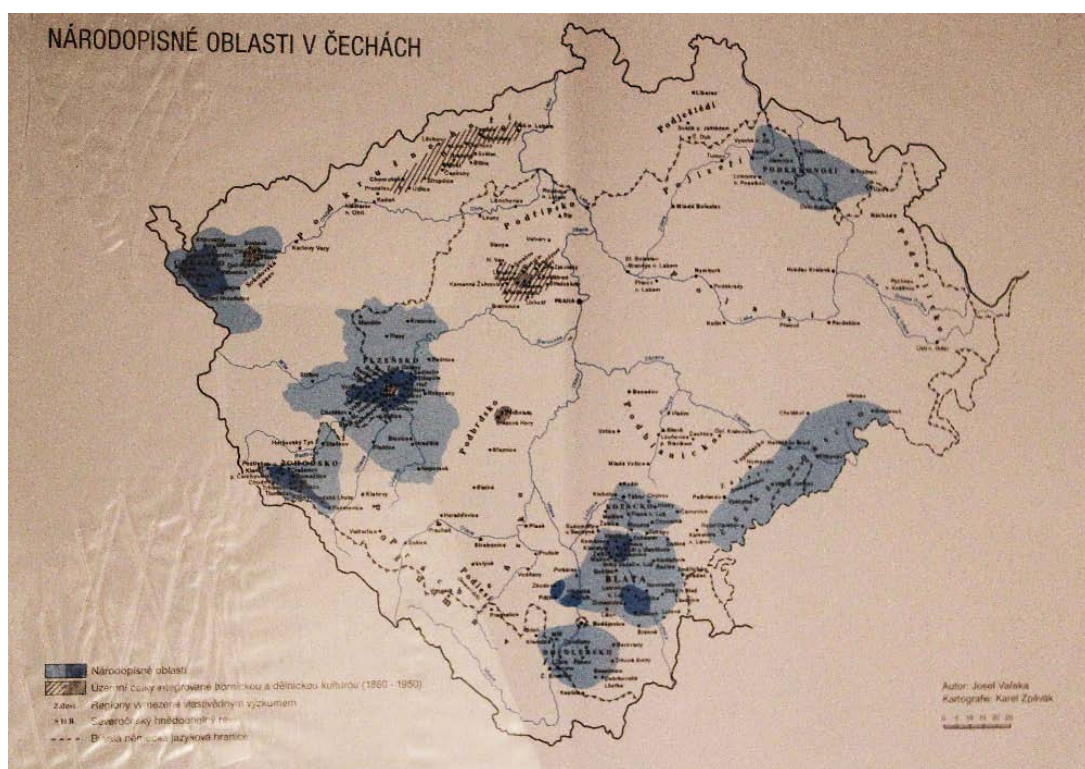
III. Přehledná mapa center lidové hračky na území ČR, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 76 (viz 2. kapitola)

IV. Mapka Klatovské lidové hračky, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 76 (viz 2. kapitola)

V. Mapa Horácké lidové hračky, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*, s. 83 (viz 2. kapitola)

VI. Mapa Národopisných oblastí v Čechách s vyznačením Českého Horácka, do něhož spadá i Hlinecko. Mapa je z předešlé publikace: Stanislav BROUČEK – Richard JEŘÁBEK a kol., *Lidová kultura Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Věcná část A – N*, Praha 2007. (viz 2. kapitola)

B. Fotografie hračkářů při práci

I. František Bukáček, František Bukáček - foto z knihy Heleny Johnové - *Horácké Lidové Hračky*, s. 3 (viz 3. kapitola)

II. Zdeněk Bukáček st., Zdeněk Bukáček st. - fotografie z knihy Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ, Miroslava PECHÁČKOVÁ, *Nekonečný svět české hračky*. 2014, s. 86 (viz 3. kapitola)

III. Zdeněk Bukáček ml., Zdeněk Bukáček ml. - foto z jeho rodinného archívu, foto: manželka Marie Bukáčková, foto z roku 2005 (viz 3. kapitola)

IV. Pavel Ondra, okopírováno z publikace: Václav ŠPLÍCHAL, Marie OTAVOVÁ a kol., *Poselství dřeva: Most mezi minulostí, přítomností a budoucností: historická paměť, svědectví, vize*, s. 430 (viz 3. kapitola)

V. Karel Makovský, (dostupné na: <http://magazin.ceskenoviny.cz/fotogalerie/?id=405> citováno k dni [7. 12. 2015] foto: Josef Vostárek (viz 3. kapitola)

VI. Alois Doležal, Alois Doležal - foto z rodinného alba foto: manželka Marie Doležalová, foto z roku 2009 (viz 3. kapitola)

VII. František Sádovský, František Sádovský - foto z rodinného alba, foto: manželka Marie Sádovská, foto z roku 2002 (viz 3. kapitola)

C. Některé hračky hračkářů, kteří dnes již nepůsobí:

a. Sněhuláci, autor: Josef Nadrchal, ve sbírce Muzea a galerie v Hlinsku, inv. č. H4689/1-2, zakoupeno 1979, foto: Lucie Vtípilová, foto ze dne 5. 5. 2015 (viz 2. kapitola)

h. Žena s vysavačem, autor Zdeněk Bukáček st., zdroj rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, 70. léta 20.století (viz 2. kapitola)

i. Cyklista, autor Zdeněk Bukáček st., zdroj rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, 70. léta 20.století (viz 2. kapitola)

D. Některé hračky současných hračkářů

a. Klovající slepičky, autor: Zdeněk Bukáček ml., rodinné album, foto: Zdeněk Bukáček, foto z roku 2005 (viz. 3. kapitola)

b. Pejsek, autor: František Sádovský, rodinné album, foto: Marie Sádovská, foto z 2. poloviny 90. let 20. stol. (viz 3. kapitola)

c. (vlevo) **Panenka s dítětem**, autor: Alois Doležal, rodinné album, foto: Alois Doležal, 2005 (viz 3. kapitola)

d. (vpravo) **Ponocný**, autor Alois Doležal, foto: Lucie Vtípilová, 6. 11. 2015 (viz 3. kapitola)

e. **Hračky Karla Makovského**, expozice *Příběh dřevěné panenky*, foto: Lucie Vtípilová, foto ze dne 16. 10. 2015 (viz 3. kapitola)

f. **Holubička**, autor: Pavel Ondra, sbírka Muzea a galerie v Hlinsku, inv. č. H-5278, vyrobeno v roce 1986 (viz 3. kapitola)

g. **Páv**, autor: Pavel Ondra, sbírka Muzea a galerie V Hlinsku, inv. č. H5280, vyrobeno v roce 1986 (viz 3. kapitola)

E. Hračky ve sbírkách

I. Muzeum a galerie Hlinsko

a. **Dítě v peřince**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1097, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

b. **Panenka v peřince**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1223, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

c. Kolébka s dět'átkem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1240, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

d. Voják, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1009, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

e. Husar na koni, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1054, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

f. Jezdec na koni, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1012, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

g. Malý koník, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1237, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

h. Kůň velký, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1053, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

i. Kováři, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1149, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

j. Panenka s kloboukem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1224, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

k. Panenka v surovém stavu, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1258 (viz 4. kapitola)

l. Panna, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1106, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

m. Holub, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1184, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

n. Pár koní se žebříňákem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1220, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

o. Pár koní se žebříňákem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1218, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

p. Vozíček s dítětem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1244, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

r. Kolébka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1056, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

s. Kolébka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1094, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

t. Kufřík větší, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1025, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

u. Kufřík větší, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1027, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

v. **Postýlka**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1150, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

x. **Stolek**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1161, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

y. **Talířek**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1038, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

z. **Truhlička menší**, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1096, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

a1. Bambitka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1108, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

b1. Hmoždíř, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1001, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

e1. Klarinet, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1064, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

e1. Košík, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1029, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

f1. Košík, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1030, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

g1. Větrný mlýn, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1058, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

II. Městské muzeum Skuteč

a. **Holubička**, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22656, foto z 90. let. 20. století (viz 6. kapitola)

b. **Pták v kleci**, autor Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22652, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

d. Vozík tažený koňmi, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 22663, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

e. Vozík tažený koněm, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 24612, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

f. Sada nábytečku, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 25805, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

g. Miminko, autor: Vlastimil Škroch, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 25804, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

h. Voják, autor: Zdeněk Bukáček ml., foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 11005, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

i. Panenka, autor: Alois Doležal, foto: Městské muzeum Skuteč, inv. č. 3996, foto z 90. let 20. století (viz 6. kapitola)

F. Hračky v expozicích
I. Expozice v Muzeu a galerii v Hlinsku

a. (vlevo) **Válek**, Muzeum a galerie Hlinsko, v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 3. kapitola)

b. (vpravo) **Soustruh** pro výrobu hraček, Muzeum a galerie Hlinsko, v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 5. kapitola)

c. Ukázka hraček v expozici *Zaniklá řemesla* v Muzeu a Galerii Hlinsko, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

d. (vlevo) **Válek a kolem** vystavená **miminka**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

e. (vpravo), **skupina husarů, myslivců a vojáků**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

f. **skupina ostatních panenek, panen, nebarvených panen, kolíbek a truhliček, nádobí, velkých panen**, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

g. skupinka vozíků s koňmi, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

h. skupina klarinetů, trumpet, trumpetek, vran a ptáků, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

i. skupina klarinetů, trumpet, trumpetek, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

j. skupina kovářů, mlýnků, slepiček a housliček, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

k. skupina bambítek, hrkaček a veverek, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

l. skupina nábytku, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

m. skupina koní na kolečkách, koní s jezdcem, vozíček s koňmi, holubička a pták v kleci, autor: Vlastimil Škroch, 1991, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

n. skupina modrého nábytku, autor: Vlastimil Škroch, zakoupeno 1991, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

o. skupina modrého nábytku, autor: Vlastimil Škroch, zakoupeno 1991,
Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015
(viz 6. kapitola)

p. skupina hraček z masivu, zakoupeno v roce 1990 od Pavla Lehkého,
Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015
(viz 6. kapitola)

q. skupina hraček z dílny rodiny Bukáčkových, 80. léta 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

r. skupina hraček figurativních z dílny rodiny Bukáčkových, 90. léta. 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

s. skupina husarů a vojáků a vojenské kapely z dílny rodiny Bukáčkových, 90. léta. 20. století, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

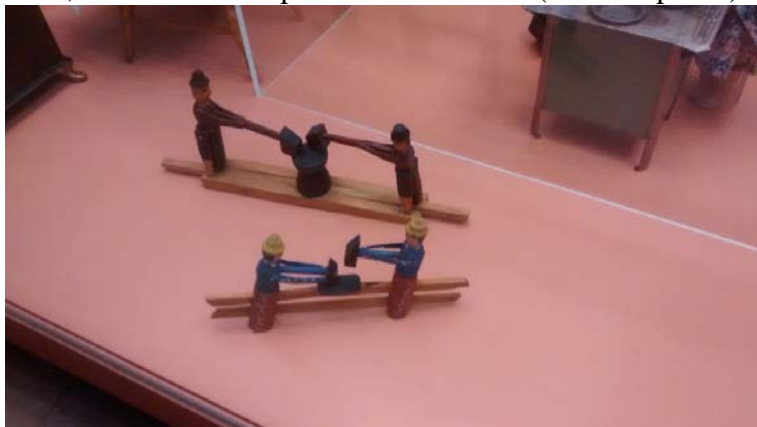
t. (vlevo) soustruh na obrábění dřeva z Dědové a skupina velkých hraček od Zdeňka Bukáčka ml., Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

u. (vpravo) sněhuláci, autor: Josef Nadrchal, Muzeum a galerie Hlinsko v expozici *Zaniklá řemesla*, foto: Lucie Vtípilová, 5. 5. 2015 (viz 6. kapitola)

II. Expozice *Bylo nebylo...* ve Východočeském muzeu v Pardubicích

a. ukázka **Nábytečku** v expozici *Bylo nebylo...*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Foto: Lucie Vtípilová 16. 10. 2015 (viz 6. kapitola)

b. ukázka **hraček v podobě Kovářů** v expozici *Bylo nebylo...*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Foto: Lucie Vtípilová 16. 10. 2015 (viz 6. kapitola)

III. Expozice *Příběh dřevěné panenky* v Informačním centru v Hlinsku

a. ukázka **způsobu prezentace** v expozici *Příběh dřevěné panenky* v Městském informačním centru Hlinsko, foto Lucie Vtípilová, 16. 10. 2015

G. Hračky v práci K. V. Adámka Lid na Hlinecku II. – Rukopis, srovnání se sbírkovými předměty Muzea a galerie v Hlinsku

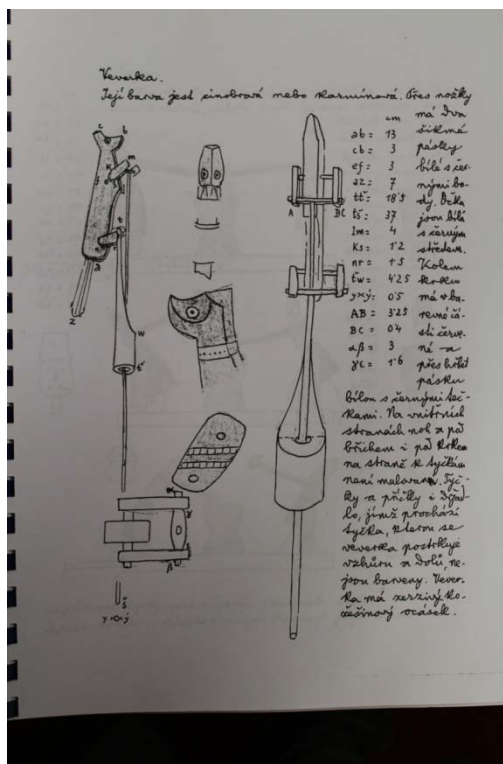
I. Hračky figurativní

I. Panny, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 2 (viz 4. kapitola)

II. Panna s dítětem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1139, zakoupeno v roce 1909 od Václava Hubáčka (viz 4. kapitola)

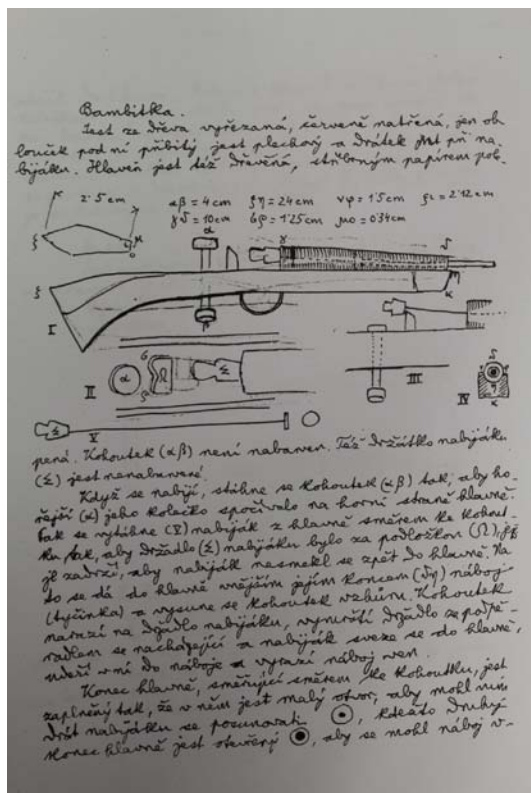

III. Veverka, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 17 (viz 4. kapitola)

IV. Veverka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1211, zakoupeno v roce 1940 od Karla Někvičky (viz 4. kapitola)

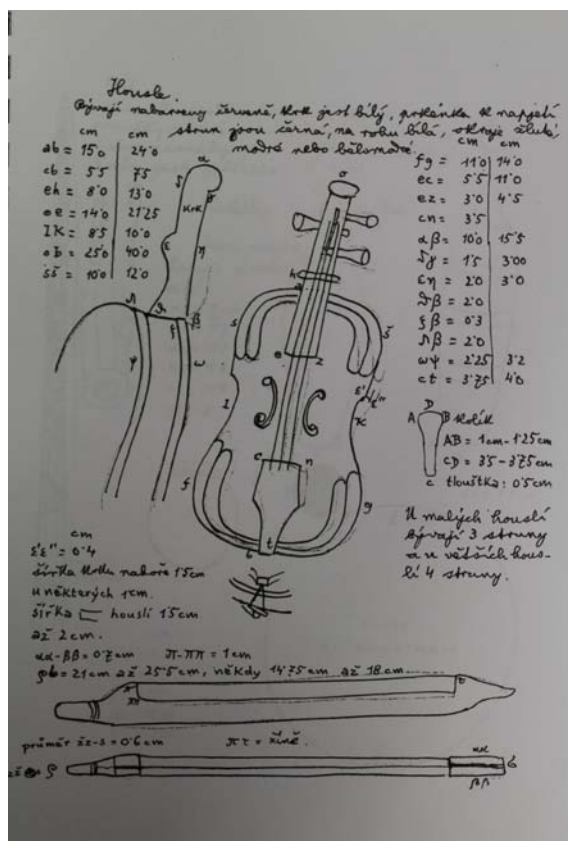
II. Hračky ostatní

V. Bambitka, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 32 (viz 4. kapitola)

VI. Puška, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1092, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

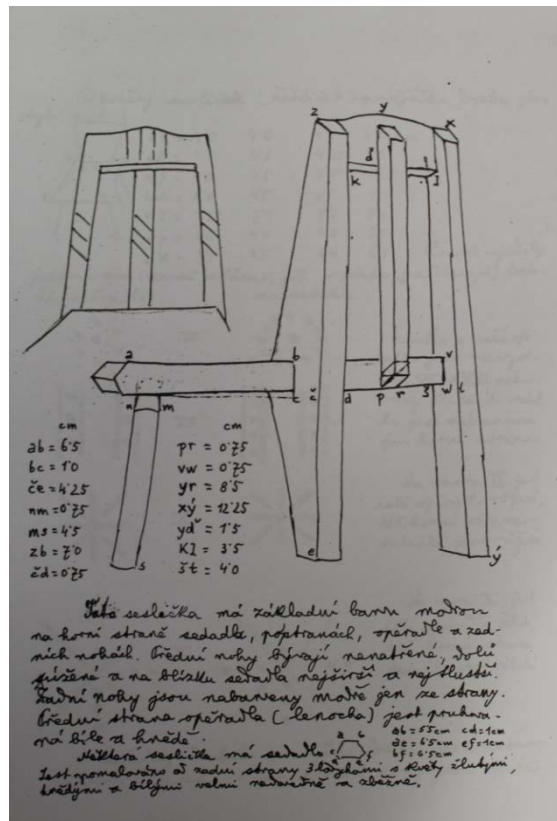

VII. Housle, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 30 (viz 4. kapitola)

VIII. Housle se smyčcem, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1255, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)

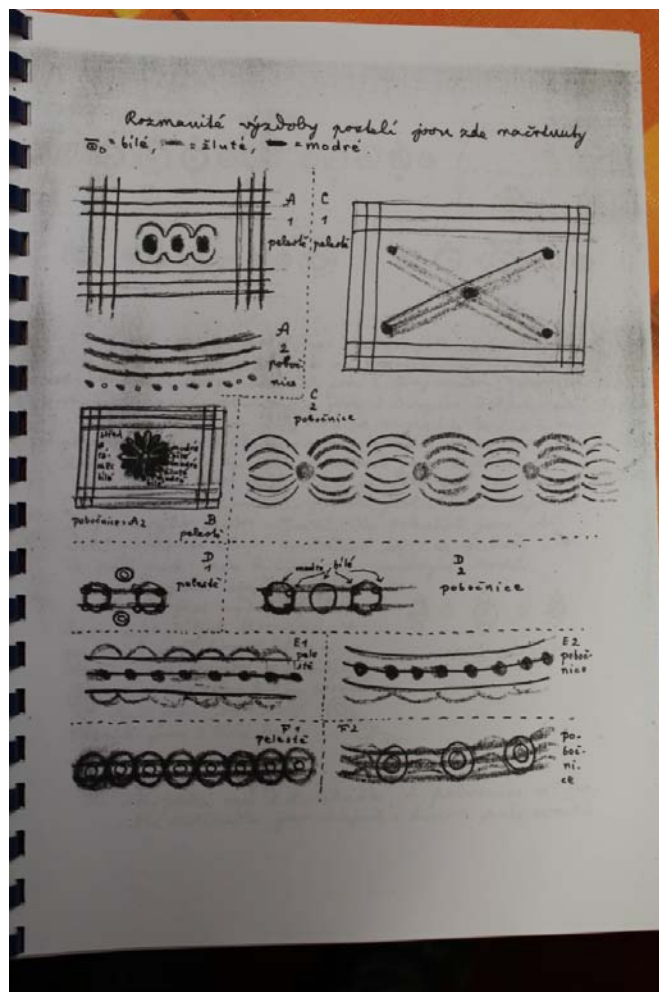
III. Hračky jako nábytek

IX. Seslička, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – Rukopis, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 59 (viz 4. kapitola)

X. Židle ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1157, odkoupeno od Karla Nekvindy v roce 1940 (viz 4. kapitola)

XI. Postel, Karel Václav Adámek, *Lid na Hlinecku II.* – *Rukopis*, bez číslování stran, po odpočítání odpovídá str. 67 (viz 4. kapitola)

XII. Postýlka, ve sbírce Muzea a galerie Hlinsko, pod č. inv. H1151, odkoupeno od Václava Hubáčka v roce 1909 (viz 4. kapitola)